

Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Författare: Lisa Westfelt och Monika Sellgren Karlsson

urn:nbn:se:bra-1132

ISSN 1100-6676

© Brottsförebyggande rådet 2023

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år

Rapport 2023:8

Förord

Barn och unga är en särskilt brottsutsatt grupp och också en särskilt sårbar grupp när det gäller utsatthet för brott, bland annat på grund av att brottsutsatthet hos barn ofta får mer allvarliga konsekvenser än för vuxna. När barn börjar skolan utvidgas deras kretsar och de exponeras för brottsutsatthet på nya arenor och av personer utanför hemmiljön. Kunskapen om brottsutsattheten bland barn i grundskoleåldern, och karaktären i denna brottslighet, är emellertid begränsad. En fördjupad kunskap om karaktären i den brottslighet som drabbar barn i denna ålder är därför viktig, inte minst för att kunna stärka det brottsförebyggande arbetet.

Brå tar sedan 2021 fram en ny statistiktyp över de målsägare som registrerats vid vissa utvalda anmälda brott som riktas mot person, i vilken det också är möjligt att särskilja de brott där barn är målsägare. Utifrån de brott som finns framtagna inom målsägarstatistiken presenterar den här rapporten en kunskapsbild kring den polisanmälda brottsligheten mot barn i åldern 7–15 år, och karaktären i denna brottslighet.

Studien har initierats av Brå, och vänder sig till personer som arbetar med eller har ett intresse av frågor som rör barn och deras brottsutsatthet. Den har genomförts och författats av fil.dr Lisa Westfelt och Monika Sellgren Karlsson, båda utredare på Brå.

Brå vill tacka professor emerita Malin Åkerström, vid Lunds universitet, och fil.dr Anne-Lie Vainik, vid Marie Cederschiöld högskola, som vetenskapligt granskat ett utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden är ansvarig för innehållet i rapporten.

Stockholm i juni 2023

Mattias Larsson
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
Inledning och bakgrund.....	17
Polisanmälda brott i relation till barns faktiska brottsutsatthet	18
Syfte och frågeställningar	22
Barnrättsperspektivet i studien	23
Metod och material	25
Datauttag från målsägarstatistiken.....	25
Uppgifter om områdestyp avseende socioekonomisk status.....	27
Fördjupad analys av ett stratifierat urval om drygt 900 brott.....	29
Anmälda brott och <i>misstänkta</i> gärningspersoner	32
Kön, ålder och brottstyper i den polisanmälda brottsligheten	34
Köns- och åldersfördelning	34
Misshandel, olaga hot och ofredande vanliga brott.....	35
Upprepat utsatta barn.....	37
Brottsplatser, gärningspersoner, polisanmälan och allvarlighetsgrad...	40
Fyra huvudsakliga arenor gällande brottsplatsen	40
Gärningspersonerna och barnets relation till dem	42
Tre fjärdedelar polisanmälda av vårdnadshavare, polis eller socialtjänst	45
Allvarlighetsgrad vid brotten	46
Brott mot barn i områden med olika socioekonomisk status.....	49
Flest anmälningar i områden med socioekonomiska utmaningar	49
Skillnader mellan olika typer av brott.....	51
Flest upprepat utsatta i områden med socioekonomiska utmaningar	55
Anmälningsbenägenhet kan ha betydelse för mönstren	56
Fysiskt och psykiskt våld.....	57
Föräldrar som utövar fysiskt och psykiskt våld i hemmet	57
Våld i ungas parrelationer och ”avvisade” pojkar	66
Konflikter, oprovocerat våld och mobbning i skolan.....	69

Bråk, misshandel och hot i offentliga miljöer	73
Kränkningar och hot på sociala medier	77
Brott på flera arenor: Hatbrott, människohandel och människoexploatering	78
Sexuellt våld	80
Spridning av nakenbilder och annat sexuellt våld på sociala medier ..	80
Blottare, sexuella ofredanden och bortföranden i offentliga miljöer ..	85
Våldtäkter och sexuella övergrepp i hemmet.....	87
Sexuellt våld i skolmiljön	90
Personrån och stöld	92
Främst äldre pojkar målsägare vid personrån.....	92
Stölder mestadels mot äldre barn av okända personer	93
Egendomsbrotten polisanmäls av vårdnadshavare och polis.....	94
Ålders- och könsrelaterade mönster och avslutande reflektioner	95
Barn i åldern 7–9 år	95
Barn i åldern 10–12 år.....	96
Barn i åldern 13–15 år	98
Större skillnader mellan könen vid ökande ålder	99
Inga generella ålders- eller könsrelaterade mönster gällande områdestyperna	100
Avslutande reflektioner.....	101
Referenser	105
Bilageförteckning	111
Bilaga 1 Metod och material.....	112
Bilaga 2 Tabellbilaga A	121
Bilaga 3 Tabellbilaga B områdesanalyserna.....	128

Sammanfattning

I denna rapport kartläggs och beskrivs den polisanmälda brottsligheten mot barn mellan 7 och 15 år. Barn och unga är en särskilt brottsutsatt grupp och också en särskilt sårbar grupp när det gäller utsatthet för brott, bland annat eftersom utsatthet för brott ofta har större och mer långvariga konsekvenser för barn än för vuxna. Särskilt gäller detta för de barn som utsätts för allvarliga brott eller för flera former av brott. När barn börjar skolan utvidgar de gradvis sina kretsar och exponeras för brottsutsatthet på nya arenor och av personer utanför hemmiljön. Kunskapen om brottsutsattheten bland barn i grundskoleåldern, och karaktären i denna brottslighet, är emellertid begränsad.

Brå tar sedan 2021 fram en ny statistiktyp över de målsägare som registrerats vid vissa utvalda anmälda brott som riktas mot person. I den statistiken är det möjligt att särskilja de brott där barn är målsägare. Målsägarstatistiken omfattar inte alla anmälda brott där barn kan förekomma som målsägare, men innefattar de flesta typer av brott som riktas mot person. Brott som faller utanför, och där barn kan förekomma som målsägare, är bland annat dödligt våld¹, vissa typer av stöldbrott, bedrägerier och skadegörelsebrott.

Utifrån brotten i målsägarstatistiken, är det övergripande syftet med studien att kartlägga och beskriva den polisanmälda brottsligheten mot barn i grundskoleåldern. Fokus är att beskriva brottens karaktär, och att då undersöka eventuella generella mönster relaterat till kön och ålder, samt mönster som kan relateras till det utsatta barnets boendeområde utifrån områdets socioekonomiska status.

Studien omfattar brott som drabbat målsägare i åldern 7–15 år under åren 2018–2020. Grundmaterialet är ett datauttag från målsägarstatistiken med samtliga anmälda brott under denna period, där det finns en målsägare i detta åldersspann. Registeruppgifter om målsägarnas boendeområde och områdenas socioekonomiska status har inhämtats från Statistiska centralbyrån. Från datauttaget från målsägarstatistiken har också ett urval om drygt 900 brott gjorts. För brotten i urvalet har polisanmälan och förundersökningen i sin helhet hämtats in från Polisen. Dessa har sedan

¹ Från 2021 ingår dock även försök, stämpling och förberedelse för mord och dråp samt hemfridsbrott i målsägarstatistiken.

legat till grund för mer fördjupade analyser av brottens karaktär och de olika typer av brottsituationer som framträder bland de polisanmälda brotten mot barn.

Kön, ålder och brottstyper i den polisanmälda brottsligheten

Datamaterialet från målsägarstatistiken omfattar 119 697 polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år. En del barn förekommer som målsägare för flera brott under den studerade treårsperioden. Totalt är det 74 007 unika barn som förekommer som målsägare för brotten i materialet, vilket motsvarar ungefär 2,5 procent av alla barn i åldern 7–15 år respektive år 2018–2020.

Det är en jämn fördelning mellan antalet brott där målsägaren är en flicka respektive en pojke. Det är dock fler unika pojkar bland målsägarna (54 procent), vilket innebär att flickorna i genomsnitt förekommer som målsägare vid fler polisanmälda brott per person under perioden. En majoritet av de anmälda brotten har riktats mot de äldsta barnen; 56 procent av brotten avser en målsägare i åldern 13–15 år.

De tre största brottstyperna i materialet är misshandel, olaga hot och ofredande, vilka tillsammans utgör 69 procent av brotten. Misshandel är den enskilt största brottstypen, och utgör 38 procent av alla brott. Bland brotten mot pojkar utgör misshandelsbrotten nästan hälften av alla brott, medan de utgör 28 procent av brotten mot flickor. Bland de brott som drabbat flickor utgör också sexualbrott en stor del (27 procent), men de utgör en liten del av de polisanmälda brotten mot pojkar (4 procent).

Misshandelsbrotten utgör en särskilt stor brottstyp bland brotten mot 7–9-åringar (53 procent). I relation till de äldre barnen utgör också grov fridskränkning en större kategori bland brotten som drabbat de yngsta barnen. Personrån är däremot ovanligt bland brotten mot de yngsta barnen, men utgör den fjärde största brottstypen för den äldsta åldersgruppen. Nästan 6 procent av de polisanmälda brotten mot barn i åldern 13–15 år gäller just personrån.

Det finns en mindre grupp bland de barn som registrerats som målsägare som utifrån de polisanmälda brotten framstår som särskilt brottsutsatta. Det handlar om 2 188 barn, 3 procent av målsägarna i denna studie, som är målsägare i ett eller flera av följande fall: för sex eller fler polisanmälda brott i materialet, för fyra eller fler olika brottstyper eller för brott vid fem

eller fler olika brottsdatum under perioden. Det finns också en grupp barn som förekommer som målsägare för grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse, vilket är brottsrubriceringar som i sig innebär att personen utsätts för brott vid upprepade tillfällen.

Brottsplatser, gärningspersoner, polisanmälan och allvarlighetsgrad

Utifrån de brott som kodats i studiens urval, kan konstateras att det finns fyra huvudsakliga arenor för var brottshändelserna ägt rum, nämligen: 1) i det utsatta barnets hemmiljö, 2) i olika typer av offentliga miljöer, 3) på sociala medier och internet, samt 4) i skolmiljön. De anmälda brotten mot flickor har i högre grad skett på sociala medier, medan brotten mot pojkar i högre grad skett i skolmiljön. Brotten som drabbat den yngsta åldersgruppen 7–9-åringar har oftare skett i hemmet jämfört med brotten mot de äldre barnen. Brotten mot barn i åldersgrupperna 10–12 och 13–15 har däremot i högre grad skett på en offentlig plats eller på sociala medier. Skolmiljön är en särskilt framträdande brottsplats för brotten mot 10–12-åringarna jämfört med övriga åldersgrupper.

Tre fjärdedelar av de gärningspersoner som förekommer i materialet är pojkar eller män. Nästan hälften (44 procent) av gärningspersonerna utgörs av andra barn, varav den största delen är barn som det utsatta barnet på något sätt känner sedan tidigare. Vårdnadshavare² utgör i sin tur omkring en femtedel av alla gärningspersoner, och bland dessa är 70 procent män. Gärningspersonen är oftare en obekant vuxen eller en nuvarande eller tidigare partner vid brotten mot flickor jämfört med brott mot pojkar. När det gäller brott mot pojkar är en större andel av gärningspersonerna bekanta eller obekanta barn än vid brott mot flickor. Vid brott mot de yngre barnen är gärningspersonen i högre grad en vårdnadshavare, och vid brotten mot äldre barn i högre grad andra barn.

Tre fjärdedelar av brotten har anmälts av vårdnadshavare, polis eller socialtjänst. Socialtjänsten står för en stor del av polisanmälningarna gällande brotten mot den yngsta åldersgruppen 7–9-åringar. Det är i stället vanligare att polisen, skolan eller målsägaren själv anmält brottet när det gäller brott mot de äldre barnen.

² Som vårdnadshavare räknas här föräldrar till det utsatta barnet, oavsett om de har juridisk vårdnad om barnet eller inte. Även styvföräldrar, familjehemsföräldrar, stadiga pojk- och flickvänner till den ena föräldern och andra vuxna räknas, om de utifrån förundersökningen verkar ha ett tydligt omsorgsansvar för barnet.

Hälften av brottshändelserna i materialet innefattar någon form av fysiskt våld. Brotten mot de äldre barnen och mot pojkar innefattar i högre grad allvarligt våld jämfört med brott mot flickor och yngre barn. I omkring två tredjedelar av brotten där det förekommer fysiskt våld, har de skador som barnet fått varit av mer lindrig karaktär, som till exempel märken, rodnad, bulor, blåmärken eller rivsår. I omkring en tiondel är skadorna av mer allvarlig karaktär som till exempel större och blödande sår, brännsår, hjärnskakningar, frakturer och skärskador. En dryg tiondel av brottshändelserna har innefattat någon form av vapen eller tillhygge (exklusive de brott som gäller vållande till kroppsskada eller sjukdom).

Brott mot barn i områden med olika socioekonomisk status

En av studiens frågeställningar handlar om att kartlägga om det finns några generella mönster i den polisanmälda brottsligheten mot barn, relaterat till de socioekonomiska förutsättningarna i det bostadsområde där det utsatta barnet bor. I rapporten beskrivs därför hur brotten i datauttaget från målsägarstatistiken fördelar sig mellan geografiska områden med olika socioekonomisk status. Resultaten visar att det finns skillnader i antalet polisanmälda brott mellan olika områden i relation till hur många barn som bor i respektive område. Tre huvudsakliga mönster kan urskiljas för olika typer av brott: ett för hot- och våldsbrotten, ett för sexualbrotten och ett för egendomsbrotten.

Flest polisanmälda hot- och våldsbrott per 1 000 barn är det mot barn som bor i områden med stora socioekonomiska utmaningar. Antalet anmälda hot- och våldsbrott per 1 000 barn minskar sedan successivt ju högre socioekonomisk status området har. Detta övergripande mönster gäller för såväl flickor som pojkar, liksom för de tre åldersgrupperna.

För sexualbrotten ser mönstret annorlunda ut. Flest polisanmälda sexualbrott per 1 000 barn är det mot barn som bor i socioekonomiskt blandade områden. Minst antal brott per 1 000 barn är det i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar, följt av områden med stora socioekonomiska utmaningar. Tyngdpunkten för var det polisanmäls flest sexualbrott per 1 000 barn kan därmed sägas ligga i ”mittenområdena” när det gäller socioekonomisk status. Detta mönster gäller både för flickor och pojkar, och för de tre åldersgrupperna.

De polisanmälda egendomsbrotten mot barn är mer jämnt fördelade mellan barn som bor i olika områdestyper jämfört med hot- och våldsbrotten och sexualbrotten. Gällande stöldbrotten är det flest antal polisanmälda brott per 1 000 barn i områden med socioekonomiska utmaningar och minst antal i socioekonomiskt blandade områden. Gällande personrånen är det flest anmälda brott per 1 000 barn mot barn som bor i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

Flest särskilt brottsutsatta barn (som nämnts ovan) per 1 000 barn är det bland barn som bor i områden med socioekonomiska utmaningar. Det är fem gånger så många särskilt brottsutsatta barn per 1 000 barn i områden med socioekonomiska utmaningar, om man jämför med områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

Dessa mönster gäller de brott mot barn som blivit polisanmälda. Det är svårt att veta i vilken grad de speglar den faktiska utsattheten för olika typer av brott bland barn som bor i olika områdestyper, och i vilken grad mönstren är en effekt av att anmälningsbenägenheten skulle kunna skilja sig åt mellan områden med olika socioekonomisk status. Det vore värdefullt med vidare forskning som närmare kan belysa detta.

Typer av brottsituationer

I rapportens kvalitativa analyser av de drygt 900 brotten i studiens urval, förekommer en rad olika typer av brottsituationer. Brottsituationerna har tematiserats utifrån tre huvudsakliga brottsområden: fysiskt och psykiskt våld, sexuellt våld samt de egendomsbrott som förekommer i materialet, och utifrån de huvudsakliga arenorna där brotten skett: hemmiljön, offentliga miljöer, sociala medier och internet samt skolmiljön.

En stor del av det fysiska och psykiska våld som sker i barnens hemmiljö handlar om våld från vårdnadshavare. Här finns några huvudsakliga brottsituationer bland polisanmälningarna: föräldrar med svårigheter att hantera barn med utagerande beteenden och som utövar våld mot dessa barn, situationer med föräldrar i konflikt som anklagar varandra för att utsätta barnet för våld, situationer där barn utsätts för så kallat eftervåld i samband med föräldrars separation, föräldrar som använder våld som en del av uppfostran samt föräldrar som utövar våld i en kontext av psykisk ohälsa, missbruk, generell våldsamhet och/eller annan allvarlig omsorgsbrist. Vid sidan av dessa typer av brottsituationer förekommer för en grupp av barn (framför allt flickor), även fysiskt och psykiskt våld från

familj och närstående som uttryck för hederskultur. Barn utsätts också för sexuellt våld i sin hemmiljö. Det handlar dels om brottsituationer där barn, framför allt de yngre, utsätts för sexualbrott av manliga vårdnadshavare och andra vuxna i sin närhet som har en misstänkt sexuell dragningskraft till barn. Det handlar dels om sexuellt våld av andra barn i hemmiljön, exempelvis från äldre syskon, kompisars syskon eller kusiner till barnet. Ytterligare en typ av brottsituationer som framträder i materialet handlar om våld mot äldre flickor av pojkvänner, expojkvänner och pojkar som har visat ett kärleksintresse eller ett sexuellt intresse för flickorna men som har avvisats av dem.

Den andra huvudsakliga arenan för brotten handlar om olika typer av brottsituationer i offentliga miljöer. När det gäller det fysiska och psykiska våldet handlar den mest återkommande brottsituationen om situationer med konflikter och provocerat våld av lindrigare karaktär mellan barn. Två ovanligare typer av brottsituationer handlar om händelser med allvarig misshandel med förnedringsinslag mellan äldre flickor, och grovt våld mot pojkar där våldet kan kopplas till kriminell miljö, droger och tystnadskultur. Det förekommer också brottsituationer där barn utsätts för provocerat våld av vuxna i den offentliga miljön, eller där vuxna provocerats av barns exempelvis högljudda lek eller busringningar, och då utövat våld mot barnen. I den offentliga miljön framträder vidare olika typer av brottsituationer med sexuellt våld mot barn. Det handlar då i första hand om barn, framför allt flickor, som utsätts för blottare, eller för sexuella ofredanden och trakasserier av okända män. I mindre grad handlar det också om bortföranden och försök till bortföranden av främst yngre barn, i vad som framstår som sexuella syften. Ytterligare en brottsituation handlar om sexuellt våld i offentliga miljöer av vuxna som barnen känner. I den offentliga miljön finns också brottsituationer med egendomsbrott. Det handlar då huvudsakligen om äldre pojkar som blir utsatta för personrån, och stölder mot främst äldre flickor och pojkar.

Den tredje huvudsakliga arenan för de polisanmälda brotten, är situationer där barn drabbas av brott på eller via sociala medier och internet. En vanlig brottsituation handlar om psykiskt våld som riktas mot barn via sociala medier och chattfunktioner med koppling till bland annat onlinespel, i första hand från andra barn. Detta psykiska våld består av exempelvis olika typer av kränkningar, förolämpningar, ofredanden eller hot. En stor del av brottsituationerna med sexuellt våld bland de polisanmälda brotten, har också skett på eller via sociala medier. Det innefattar i första hand situationer där företrädesvis vuxna män kontakter barn, framför allt flickor,

och kräver nakenbilder, filmer med sexuella handlingar, vill sexchatta samt skickar "dickpics". Det förekommer även att män kontaktar barn för att köpa sex. Brottssituationerna på sociala medier innefattar också när barn sprider nakenbilder eller andra bilder med sexuellt kränkande innehåll på andra barn.

Den fjärde huvudsakliga arenan innefattar de brottsituationer som sker i barnets skolmiljö. Här sker situationer med fysiskt och psykiskt våld i samband med ömsesidiga bråk och konflikter mellan barn och i samband med mobbning av det utsatta barnet. Det förekommer också situationer med oprovocerat våld från andra barn, där många av barnen som utövar våldet har utagerande beteenden. I mindre grad förekommer också situationer där skolpersonal och föräldrar utövat våld mot barn i skolan. Skolmiljön innefattar också brottsituationer där barn utsätts för sexuellt våld. Det handlar dels om sexuellt våld mellan barn, vilket spänner från att exempelvis fotografera eller filma andra barn i omklädningsrum och sedan sprida detta material, till sexuella trakasserier och även våldtäkter i skolmiljön. Det handlar dels om olika former av både lindrigare och grövre sexuellt våld av skolpersonal med en misstänkt sexuell dragning till barn.

Generella ålders- och könsrelaterade mönster

Analyserna av de polisanmälda brotten har visat på tydliga åldersrelaterade mönster i brottens karaktär som, även om det finns ett mörkertal när det gäller barns faktiska brottsutsatthet, sannolikt kan kopplas till de livsmönster som kan antas vara vanliga för barn i olika åldrar.

En mindre del av de polisanmälda brotten rör barn i åldern 7–9 år. Misshandel är den dominerande brottskategorin för denna åldersgrupp, och majoriteten av de polisanmälda brotten har skett i barnets hemmiljö. Såväl fysiskt och psykiskt som sexuellt våld förekommer. En övervägande del av gärningspersonerna är vårdnadshavare, framför allt manliga vårdnadshavare. Polisanmälningar om brott mot 7–9-åringar som skett i skolan och på sociala medier är förhållandevis ovanliga, liksom anmälningar om stöld och personrån. Det förekommer i viss mån anmälningar om utsatthet för blottare och försök till bortföranden i offentliga miljöer. Dessa mönster kan relateras till att barn mellan 7 och 9 år förmodligen spenderar mer tid i hemmet och mindre tid ensamma i offentliga miljöer jämfört med äldre barn. De har inte heller tillgång till egna mobiltelefoner och sociala medier i samma utsträckning som äldre barn. En stor del av brotten mot denna grupp har anmälts av socialtjänsten,

och både socialtjänsten och skolan har en särskilt viktig roll för att brotten mot den yngsta åldersgruppen kommer till rättsväsendets kännedom.

Brott mot barn i åldern 10–12 år utgör en knapp tredjedel av de polisanmälda brotten i studiens material. Misshandel är som för de yngsta en stor brottskategori, men även olaga hot och ofredande. För 10–12-åringarna framstår inte hemmiljön som lika dominerande som för de yngsta barnen, och i stället inträder andra arenor för brotten mot denna åldersgrupp. Brott i skolmiljön är särskilt framträdande jämfört med både yngre och äldre barn, och omkring en tredjedel av gärningspersonerna är andra barn som målsägaren känner. Det förekommer också i högre grad än bland de yngre barnen brott på sociala medier, som hot, ofredanden och sexualbrott. Även brott i offentliga miljöer, både provocerat fysiskt och psykiskt våld av vuxna och sexuellt våld, förekommer mer än i den yngre åldersgruppen, och i viss mån stölder och personrån. Barn i denna ålder börjar i högre grad röra sig mer självständigt i offentliga miljöer och har oftare tillgång till egna mobiltelefoner och sociala medier än de yngre barnen. När det gäller det faktum att skolan är en mer framträdande miljö bland de anmälda brotten mot 10–12-åringarna är det oklart i vilken mån detta speglar en större faktisk utsatthet i skolmiljö i denna åldersgrupp, eller olika anmälningsbenägenhet gällande hot och våld mellan barn i olika åldersgrupper. Hälften av brotten mot 10–12-åringarna har anmälts av en vårdnadshavare.

Över hälften av brotten i materialet rör målsägare i åldern 13–15 år. Mest utmärkande för 13–15 åringarna är att andra typer av brottsituationer förekommer, som inte finns bland de polisanmälda brotten mot de yngre barnen, särskilt bland de äldre flickorna. Det gäller exempelvis utsatthet för partnervåld och våld från pojkar som blivit avvisade, grövre sexuella ofredanden av vuxna män i det offentliga rummet, sexualbrott av andra barn i skolmiljön, sexualbrott i hemmet när de sover över hos kompisar eller bekanta och sexköp av vuxna män. För en grupp bland de äldsta flickorna förekommer även polisanmälningar om hot och våld i hemmet relaterade till hederskultur, liksom barnåktenskapsbrott. Bland de äldre barnen finns också polisanmälningar som relaterar till en vidare kontext av kriminalitet som inte är framträdande bland de yngre barnen. Det gäller till exempel personrån mot pojkar, allvarligare fysiskt våld med förnedringsinslag mellan flickor och allvarligare fysiskt våld mot pojkar i offentliga miljöer. Misshandel, olaga hot och ofredande är stora brottskategorier, på samma sätt som hos 10–12-åringarna. En tredjedel av brotten har skett i offentliga miljöer, och sociala medier är också en vanlig

arena. Däremot är skolmiljön inte lika framträdande som bland 10–12-åringarna. Förutom att bekanta barn utgör en stor del av gärningspersonerna, är även obekanta barn vanligare som gärningspersoner än bland de yngre ålderskategorierna. De övergripande mönstren för karaktären i de polisanmälda brotten för 13–15-åringarna kan antas hänga samman med att barn i denna ålder i ännu högre grad än 10–12-åringarna rör sig i offentliga miljöer, att sociala medier har en stor betydelse i deras sociala liv och att barn i denna ålder går in i puberteten och börjar utveckla egna relationer med flick- och pojkvänner. En del börjar i viss mån gå på fester och prova alkohol och droger. I denna åldersgrupp har anmälan i högre grad gjorts av polisen, vilket framför allt speglar det större inslaget av brott som skett i offentliga miljöer. Även skolan har polisanmält en större del av brotten mot de äldsta barnen jämfört med de yngre. Omkring en tiondel av brotten mot de äldsta barnen har polisanmälts av målsägarna själva, vilket förekommer i mycket liten grad bland brotten mot de yngre barnen.

Många typer av brottsituationer framstår som relativt likartade bland pojkar och flickor, särskilt när det gäller de yngre barnen. Det gäller till exempel det fysiska och psykiska våld som sker i hemmet och utsattheten för sexuellt våld från vuxna med en misstänkt sexuell dragnings till barn. Även det fysiska och psykiska våldets karaktär i skolan är likartad mellan könen. Däremot framträder större skillnader mellan könen i brottstyper och brottsituationer ju äldre de utsatta barnen är. Det finns också tydliga antalsmässiga skillnader kring vilka brottskategorier som är dominerande. En väsentligt större del av brotten mot flickor rör sexualbrott, medan misshandel och personrån är särskilt framträdande för pojkar. Sociala medier är en mer framträdande arena för brotten mot flickor, och skolan en mer framträdande brottsarena för pojkar. Vid brotten mot pojkar är gärningspersonerna i högre grad bekanta och obekanta barn, medan gärningspersonerna vid brotten mot flickor i högre grad är obekanta vuxna samt bekanta eller obekanta personer som de träffat via sociala medier. Flickor förekommer som målsägare för fler brott per person, och flickor utgör också två tredjedelar av de barn som här definierats som särskilt brottsutsatta (vilka även nämnts ovan). Studiens områdesanalyser visar att mönstren för var det anmäls fler respektive färre brott, i relation till antalet barn som bor i den aktuella områdestypen, i huvudsak ser likartat ut för flickor och pojkar och för de tre åldersgrupperna.

Avslutande reflektioner

Avslutningsvis lyfter Brå några övergripande reflektioner kring studiens resultat, som framstått som särskilt viktiga att lyfta i ett mer framåtblickande perspektiv kring det brottsförebyggande arbetet gällande brott mot barn. Det är inte alla brott som barn utsätts för som blir polisanmälda. Det finns därmed ett mörkertal som kan antas vara olika stort för de olika typer av brott och brottsituationer som kan ses i den polisanmälda brottsligheten. Sannolikt innehåller studiens material en större andel av de relativt grova brott som barn utsätts för samt de målsägare som utsätts för många brott, och en mindre andel av de lindrigare brotten och målsägare som utsätts enstaka gånger.

Som en följd av detta, framträder i studiens material en grupp barn som på olika sätt lever med en särskild utsatthet och sårbarhet. Det handlar om de barn som utsätts för många brott, många olika typer av brott och över en lång tidsperiod under uppväxten. Det gäller även de barn som utsätts för allvarlig och långvarig brottsutsatthet i hemmet, ofta i kombination med andra omsorgsbrister, psykisk ohälsa eller missbruk hos föräldrarna. Det gäller också barn med olika former av egen psykisk ohälsa, neuropsykiatriska diagnoser, vissa funktionsnedsättningar och olika former av placeringar, och som ibland tycks ha ett eget missbruk av narkotika eller alkohol. Det handlar vidare om de barn som i sin hemmiljö utsätts för allvarliga former av upprepat sexuellt våld. Det gäller även de barn, framför allt flickor, som utsätts för allvarligt våld i sina parrelationer, liksom de barn som utsätts för allvarligare former av hedersvåld i hemmet eller för människohandel och människoexploatering. Samhället har enligt lag en särskild skyldighet att skydda alla barn från att utsättas för brott, men det framstår som särskilt viktigt att de mest utsatta och sårbara barnen upptäcks, skyddas och erbjuds stöd. Här har studiens resultat visat och bekräftat skolans, socialtjänstens och polisens centrala roll, och betydelsen av den kedja mellan dessa aktörer som behöver fungera för att barns brottsutsatthet ska upptäckas och nå relevanta stödstrukturer och aktörer runt barnet.

Ett förhållande som blivit tydligt i de kvalitativa analyserna när det gäller brottsutsatta flickor, är det stora antal brottsituationer som kan kopplas till olika typer av sexualbrott eller annat våld mot flickor och som kan sägas spegla patriarkala strukturer och sexism i samhället. Det gäller dels de brottsituationer där brottet är rubricerat som ett sexualbrott, men även många av de brottsituationer som framträder vid ett flertal andra

brottsrubriceringar. Bakom dessa brottsrubriceringar, som till exempel kränkande fotografering, olaga integritetsintrång, olaga hot, ofredande, olaga förföljelse, olaga tvång, grov kvinnofridskränkning och ibland misshandel, framträder en kontext kring brotten där flickor utsatts av män och pojkar och där brottet syftar till en kränkning av flickornas kroppsliga och sexuella integritet.

Den sista aspekten som Brå särskilt vill lyfta fram är den framträdande roll som sociala medier ofta tycks ha i den brottslighet som barn utsätts för. Studien visar att det många gånger finns en slags växelverkan mellan händelser på och via sociala medier och händelser i den fysiska miljön, och att sociala medier som brottsplats i stor utsträckning överlappar med andra arenor för barns brottsutsatthet. Den här nära kopplingen mellan det som sker på sociala medier och i det fysiska rummet är viktig att ha i åtanke i det mer konkreta brottsförebyggande arbetet när det gäller brott som drabbar barn.

Inledning och bakgrund

Barn och unga är en särskilt brottsutsatt grupp, och också en särskilt sårbar grupp när det gäller utsatthet för brott. Till exempel utsätts barn och ungdomar för brott i högre grad än vuxna, och brott mot barn riskerar att inte upptäckas och polisanmälas i samma utsträckning som brott mot vuxna. Barn står i högre grad i beroendeställning till vuxna, och utsätts inte sällan för brott av personer som de står nära och kan känna lojalitet med. Tidigare forskning tyder också på att åtminstone allvarligare former av brottsutsatthet, eller utsatthet för flera former av våld, generellt har större och mer långvariga konsekvenser för barn än för vuxna. Till sådana konsekvenser hör till exempel psykisk ohälsa och olika beteendeproblem, sämre skolresultat, alkohol- och drogmisbruk, kriminalitet, depression, självmordsförsök eller tankar om självmord samt försämrad fysisk hälsa i vuxen ålder.³

Grundskoleåldern är en tid då barn utvidgar sina kretsar och exponeras för brottsutsatthet på nya arenor och av nya personer, till exempel i skolan och i en vidare krets än hemmet. Kunskapen om brottsutsattheten bland barn i grundskoleåldern, och karaktären i denna brottslighet, är emellertid begränsad. Det finns i högre grad tidigare forskning om yngre barn, och barn i gymnasieåldern omfattas ofta av olika typer av frågeundersökningar kring utsatthet för brott. Utsattheten för vissa typer av brott bland niondeklassare kartläggs återkommande i ett par olika frågeundersökningar⁴, och det har under det senaste decenniet genomförts några nationellt representativa frågeundersökningar riktade till elever på gymnasiet och unga vuxna, som kartlagt dessa ungas utsatthet för vissa brott tidigare under barndomen och tonåren.⁵ Vid sidan av dessa brett inriktade frågeundersökningar, finns ett antal studier som belyst olika aspekter av barns utsatthet inom olika mer avgränsade brottsområden, geografiska områden eller åldersgrupper, kring exempelvis

³ Se t.ex. Finkelhor m.fl. (2009), Gilbert m.fl. (2009), Turner m.fl. (2012), Felitti m.fl. (2019), Jernbro och Landberg (2020) och Thulin (2020).

⁴ Skolundersökningen om brott (SUB) (se Brå 2022) och Allmänna Barnhusets nationella kartläggningar (se Jernbro m.fl. 2023).

⁵ Se Priebe och Svedin (2008), Priebe (2009), Priebe och Svedin (2009), Cater m.fl. (2014), Aho m.fl. (2016, 2016b), Källström m.fl. (2017). Se även NCK (2014).

barnmisshandel⁶, sexualbrott⁷ och utsatthet för brott i skolmiljö⁸. Däremot saknas bredare studier av karaktären i den samlade brottsutsattheten bland barn i grundskoleåldern. En fördjupad kunskap om de brott som drabbar barn i denna ålder är därför viktig, inte minst för att kunna stärka det brottsförebyggande arbetet.

Personer som drabbats av ett brott, och där brottet har blivit polisanmält, kallas för målsägare. Brå tar sedan 2021 fram en ny statistiktyp som utgår från de målsägare som registrerats vid polisanmälningar om vissa brott som riktas mot person: Statistiken över målsägare vid brottsanmälan (målsägarstatistiken). Statistiken gör det möjligt att särskilja polisanmälda brott mot person där barn finns registrerade som målsägare. Utifrån brotten i målsägarstatistiken presenterar den här rapporten en kunskapsbild kring den polisanmälda brottsligheten mot barn i åldern 7–15 år, och karaktären i denna brottslighet.

Polisanmälda brott i relation till barns faktiska brottsutsatthet

De brett inriktade frågeundersökningarna till barn i nionde klass och på gymnasiet som nämnts ovan, pekar mot att en relativt stor andel i befolkningen utsätts för brott under barndomen. I den senaste Skolundersökningen om brott (Brå 2022) uppgav nästan hälften av eleverna i årskurs nio att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under det senaste året. Allmänna Barnhusets senaste kartläggning (Jernbro m.fl. 2023) visade att 57 procent av eleverna i årskurs nio uppgav utsatthet under uppväxten för de olika former av våld och försummelse som kartläggs i studien.⁹ I en retrospektiv studie till gymnasieelever, uppgav 64 procent att de utsatts för händelser under barndomen som kunde kategoriseras som brott (Aho m.fl. 2016, 2016b). I en tidigare studie av Nationellt centrum för kvinnofrid uppgav 43 respektive 64 procent att de utsatts för fysiskt våld respektive hot före

⁶ Se Janson m.fl. (2007), Annerbäck m.fl. (2010), Brå (2011), Annerbäck (2011), Janson m.fl. (2011), Jernbro (2015), Jernbro och Janson (2017), Jernbro och Landberg (2018), Jernbro och Landberg (2020).

⁷ Se Priebe och Svedin (2008), Priebe (2009), Priebe och Svedin (2009). Se även Brå (2003, 2007, 2011b, 2013).

⁸ Brå (2009), Arbetsmiljöverket (2011), Brå (2013, 2022), Cater m.fl. (2014), Vainik (2016, 2016b, 2017), Vainik och Kassman (2018), Johansson m.fl. (2019), Skolverket (2019).

⁹ Fysiskt eller psykiskt våld från vuxna, våld mellan vuxna i familjen, försummelse, sexuella övergrepp, mobbning eller våld i egen parrelation.

15 års ålder (NCK 2014). I en tidigare frågeundersökning till gymnasieungdomar uppgav 45 procent att de hade erfarenhet av någon form av sexuellt våld under uppväxten (Priebe och Svedin 2008, Priebe 2009, Priebe och Svedin 2009). Studier kring barnmisshandel har visat att omkring en sjättedel av barn under 18 år någon gång under livet upplevt kroppslig bestraffning i hemmet.¹⁰ Internationellt har forskning visat att brottsutsattheten bland barn är högre i områden som kan betraktas som resurssvaga, och att barn i familjer med svaga socioekonomiska resurser i högre grad är utsatta för brott än andra.¹¹ I Sverige är forskningen om yngre barns brottsutsatthet kopplat till socioekonomi knapphändig (se till exempel Bergnéhr och Enell 2018), men bland niondeklassare har konstaterats att elever som lever i familjer med svaga ekonomiska resurser är betydligt mer utsatta för brott än andra, och de har också konstaterats utsättas för barnmisshandel i dubbelt så stor utsträckning som barn i familjer med god familjeekonomi (Brå 2022, Jernbro och Jansson 2017).

Det är dock långt ifrån alla brott som barn utsätts för som anmäls till polisen. När det gäller brott generellt, finns en rad omständigheter som har betydelse för om ett brott polisanmäls eller inte. Egendomsbrott anmäls i högre grad än brott mot person, bland annat eftersom ersättning från försäkringsbolag kan kräva en polisanmälan. Allvarligare brott, som lett till större skador eller förluster, anmäls i högre grad än lindrigare brott. Brott där det finns vittnen, brott som utförs av flera gärningspersoner och brott som sker i det egna bostadsområdet anmäls också i högre grad än andra brott. Brott som sker i nära relationer, eller där brottsoffret känner den misstänkta gärningspersonen, anmäls i stället mer sällan än brott av en okänd misstänkt.¹² Vissa studier pekar mot att anmälningsbenägenheten är lägre i områden med större social utsatthet, i urbana områden jämfört med landsbygdsområden och bland socialt utsatta individer, medan andra studier inte kunnat konstatera sådana skillnader (Brå 2008, Brå 2021b).

Det finns inte lika mycket forskning kring anmälningsbenägenheten när det gäller brott som drabbar barn som det finns när det gäller brott mot vuxna, men sannolikt påverkar flera av dessa generella faktorer även i vilken mån

¹⁰ Se Janson m.fl. 2007, Annerbäck m.fl. 2010, Annerbäck 2011, Janson m.fl. 2011, Jernbro 2015, Jernbro och Jansson 2017, Jernbro och Landberg 2020, Jernbro m.fl. 2023.

¹¹ Se Leventhal och Brooks-Gunn (2000), Bingenheimer m.fl. (2005), Sharkey och Sampson (2010), Wiebe m.fl. (2016), se även Graif och Matthews (2017).

¹² Det är svårt att undersöka anmälningsbenägenheten för brott i nära relationer, men en generell slutsats är att en nära relation till gärningspersonen innebär en lägre anmälningsbenägenhet (Brå 2008, Brå 2014, Andersson och Mellgren 2015, Brå 2019).

brott mot barn blir polisanmälda. Samtidigt finns flera omständigheter som gör att brott mot barn kan antas anmälas i mindre utsträckning än brott mot vuxna. Tidigare forskning tyder på att anmälningsbenägenheten generellt tycks lägre hos yngre personer än äldre, särskilt om den som utsatts är under 18 år (Brå 2008, Brå 2021b). I ännu högre utsträckning än vuxna vet eller förstår barn förmodligen inte alltid att en handling de utsatts för utgör brott, och många barn berättar aldrig om sin utsatthet (Åklagarmyndigheten 2019, Jernbro m.fl. 2023). Av de barn som väljer att berätta om utsatthet är det dessutom många som främst berättar för ett syskon eller en jämnårig vän (Jernbro m.fl. 2023), vilket möjligen minskar sannolikheten att det kommer till vuxnas kännedom och polisanmäls. I de fall barn utsätts för brott av någon närstående eller bekant, och denna person dessutom är en person med omsorgsansvar för barnet, står barnet på ett annat sätt än vuxna i beroendeställning till denna person. Brottsoffer som blivit utsatta av närstående känner ofta lojalitet med gärningspersonen, kan vara rädda att inte bli trodda, känna brist på tillit, skam eller skuld, eller vara orolig för konsekvenserna för gärningspersonen eller andra familjemedlemmar om de berättar om övergrepp eller våld. Barn kan exempelvis vara rädda för att gärningspersonen ska hamna i fängelse (Jernbro 2015, Åklagarmyndigheten 2019, Thulin 2020). Ser man till barn och unga som utsätts för hedersrelaterade brott kan det också finnas en rädsla för repressalier (Ungdomsstyrelsen 2009).

När det gäller brott som drabbar särskilt yngre barn är polisanmälan i hög grad beroende av att någon annan än det brottsutsatta barnet både upptäcker och polisanmäler brottet. Förutom vårdnadshavare och andra vuxna runt barnet har socialtjänsten och skolan en viktig roll för upptäckt och polisanmälan av brott mot barn. Enligt socialtjänstlagen bör var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa anmäla det till socialnämnden (orosanmälan) (Socialstyrelsen 2014).¹³ Vissa myndigheter och yrkesverksamma, däribland skolan, har enligt samma lag en skyldighet att göra en orosanmälan, om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Socialtjänsten har sedan en möjlighet att bryta sin sekretess och göra en polisanmälan vid kännedom om uppgifter eller förhållanden som tyder på att ett barn utsatts för till exempel brott mot liv och hälsa,

¹³ Exempelvis barn som utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse, eller som lever i familjer med allvarliga relationsproblem mellan barnet och övriga familjen. Det kan också handla om att barn far illa kopplat till sitt eget beteende relaterat till missbruk, kriminalitet eller självdestruktivt beteende, eller för att de utsätts för hot, våld eller övergrepp från andra jämnåriga (Socialstyrelsen 2014).

brott mot frihet och frid eller sexualbrott (Socialstyrelsen 2012).¹⁴ Däremot finns inte några särskilda föreskrifter för om och när skolan ska polisanmäla misstänkta brott bland barn i skolan.¹⁵ Rektorn är en betydelsefull aktör när det gäller bedömningen av vilka händelser i en skola som ska polisanmälas, vilket ger utrymme för stora skillnader i hur skolor bemöter och hanterar oönskade beteenden i skolan (Vainik 2016, 2016b, Vainik och Kassman 2018).

Utifrån dessa aspekter kring anmälningsbenägenhet finns därför skäl att anta att den polisanmälda brottsligheten mot barn innefattar en större andel av de allvarigare brott som barn utsätts för, och en mindre andel av de mer lindriga brotten. Det är också sannolikt att ju oftare ett visst barn utsätts för brott, desto mer sannolikt är det att ett eller fler av brotten blir anmält till polisen, och att de polisanmälda brotten därmed ger en bättre bild av den brottslighet som drabbar upprepat utsatta barn än av de brott som handlar om mer enstaka händelser mot ett visst barn. Ju yngre barnet är, i desto högre grad är polisanmälan beroende av att någon annan gör den, vilket skulle kunna innebära att mörkertalet för yngre barns brottsutsatthet är större än för de äldre barnen. Särskilt vad gäller våldshandlingar av yngre barn mot andra, är det heller inte rimligt att alla sådana bör leda till en polisanmälan. Eftersom forskning visat på att anmälningsbenägenheten kan vara lägre i socialt utsatta områden och av personer som har ett lägre förtroende för polis och andra myndigheter, är det också möjligt att mörkertalet för brott som drabbar barn i områden med låg socioekonomisk status kan vara större än för barn i andra områden, och också variera beroende på typ av brott.

Denna studie bygger på de brott mot barn som blivit polisanmälda. Genom att beskriva den polisanmälda brottsligheten kan studien bidra med en relevant bild av *karaktären* i den brottslighet som drabbar barn. Det finns goda skäl att anta att de flesta *typer* av brott och brottsituationer som barn drabbas av åtminstone i någon grad förekommer i den polisanmälda brottsligheten. Studien har designats för att även fånga upp brottstyper, och omständigheter kring dessa brott, som förekommer i liten grad i den polisanmälda brottsligheten, exempelvis på grund av stora mörkertal.

¹⁴ Exempelvis socialtjänst, polis, skola, förskola, hälso- och sjukvård och tandvård.

¹⁵ Ett undantag är att skolan måste polisanmäla händelser då vissa olagliga eller hälsofarliga ämnen eller vapen beslagtogs från en elev (<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/krankande-behandling-mobbning-och-diskriminering>).

Däremot kan inte kartläggningen ge någon representativ bild av den *faktiska* brottslighet som barn utsätts för.

Syfte och frågeställningar

Studiens övergripande syfte är att kartlägga och beskriva den polisanmälda brottsligheten mot barn i grundskoleåldern. Fokus är att beskriva de polisanmälda brotternas karaktär, med avseende på typer av brott, var brotten sker, relationen till gärningspersonen och andra omständigheter kring brotten. Studien kartlägger också generella mönster i brotternas karaktär relaterat till kön och ålder, samt mönster som kan relateras till det utsatta barnets boendeområde utifrån områdets socioekonomiska status. Studien har två frågeställningar. De besvaras utifrån de kategorier av brott mot person¹⁶ som vid tiden för datauttaget fanns framtagna inom ramen för målsägarstatistiken under perioden 2018–2020.

1. Vad karaktäriserar den polisanmälda brottsligheten mot barn i åldern 7–15 år, med avseende på typer av brott, brottsplatser, relation till gärningspersonen och omständigheter kring brotten?
2. Finns det några generella mönster relaterat till kön eller ålder, samt till olika geografiska områdens socioekonomiska status, gällande karaktären av de polisanmälda brotten mot barn i åldern 7–15 år?

För att beskriva de polisanmälda brotternas karaktär, syftar rapporten för det första till att mer kvantitativt beskriva hur de anmälda brotten fördelar sig på olika typer av brott, mellan pojkar och flickor, mellan olika åldersgrupper och över olika geografiska områden, liksom mellan olika typer av brottsplatser, kategorier av gärningspersoner, aktörer för polisanmälan samt utifrån olika aspekter kring brotternas allvarlighetsgrad.

För att på ett mer fördjupat sätt beskriva de anmälda brotternas karaktär, syftar rapporten för det andra till att utifrån ett mer kvalitativt perspektiv ge en beskrivning av de olika typer av brottsituationer som framträder bland de polisanmälda brotten mot barn. Här är ambitionen att så långt som möjligt belysa hela den bredd av brottsituationer som den polisanmälda brottsligheten mot barn innefattar, oavsett om det handlar om antalsmässigt vanliga eller ovanliga brott, såväl bland de polisanmälda brotten som i den faktiska brottsutsattheten bland barn. Studiens material

¹⁶ Brotts mot person i målsägarstatistiken avser brott som skett genom kontakt mellan personer och där målsägaren är en fysisk person (Brå 2022d).

är unikt i den bemärkelsen att det omfattar en stor del av alla de polisanmälda brott där barn är målsägare, och någon liknande kartläggning har tidigare inte gjorts. Det framstår därför som viktigt att inte endast fokusera framställningen på de vanligast förekommande typerna av brott mot barn, utan att även synliggöra mer ovanliga brottsituationer där barn är målsägare – särskilt utifrån att det är svårt att veta vilka typer av brottsituationer i de polisanmälda brotten som har större eller mindre mörkertal i relation till barns faktiska utsatthet. Vilka typer av brottsituationer som är vanliga eller ovanliga i barns faktiska brottsutsatthet, eller i vilka grupper av barn som en viss brottsutsatthet är mer eller mindre vanlig, kan denna analys däremot inte svara på.

Barnrättsperspektivet i studien

Studien har som övergripande syfte att beskriva barns brottsutsatthet utifrån den polisanmälda brottsligheten. Att utgå från och integrera ett barnrättsperspektiv är viktigt, bland annat eftersom rapporten behandlar en aspekt av barns livsvillkor som har betydelse för deras rättigheter enligt lag. Enligt Barnkonventionen, som sedan 1 januari 2020 är svensk lag, har barn bland annat rätt att skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling samt misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Utifrån ett barnrättsperspektiv är det också viktigt att i frågor som rör barn även tillvarata barns egna perspektiv, synpunkter och erfarenheter.

Studiens fokus är dock att kartlägga och beskriva polisanmäld brottslighet mot barn, och inte att undersöka barns egna upplevelser som brottsutsatta. Därför har studien inte inkluderat exempelvis intervjuer med brottsutsatta barn, eller på andra sätt inkluderat barn som inte ingår i studiens material. Sådana intervjuer framstår istället som en möjlig fortsättning för framtida studier utifrån kartläggningen i denna rapport.

Däremot har de brottsutsatta barnens perspektiv och erfarenheter belysts indirekt genom de polisförhör som finns i studiens förundersökningsmaterial, och som legat till grund för en del av analyserna. I analysen av förundersökningarna har särskild hänsyn tagits till att lyfta barnens röster om sina upplevelser, känslor och erfarenheter kring brotten, så som de blir synliga i målsägarförhör och annat material. I den mån de personer som har hörts i förundersökningarna har gett olika bilder av brottshandlingarna, har i de flesta fall de beskrivningar av händelsen som det utsatta barnet gett fått tolkningsföreträde.

En del av ett barnrättsperspektiv innefattar att synliggöra olika grupper av barn, vilket i denna studie främst görs i förhållande till vilka mönster som kan ses gällande kön, ålder och socioekonomisk status i barnets boendeområde, men även för de grupper av barn som framstår som särskilt utsatta och/eller sårbara. Synliggörandet av barns olika livsvillkor i relation till deras brottsutsatthet sker också i analysen av de olika brottsituationer som finns bland de polisanmälda brotten.

Metod och material

För att besvara studiens frågor har flera typer av statistik- och registeruppgifter samt polisanmälningar och förundersökningar hämtats in, kodats och analyserats. Studiens material beskrivs översiktligt i detta kapitel, och en mer utförlig material- och metodbeskrivning finns i bilaga 1. I bilagan beskrivs även etiska aspekter i studien.

Datauttag från målsägarstatistiken

Studiens utgångspunkt är ett uttag av uppgifter från Brås *Statistik över målsägare vid brottsanmälan* (målsägarstatistiken). Statistiken omfattar de fysiska personer som har registrerats som målsägare vid brottsanmälningar, för vissa utvalda brott som riktas mot person (se Brå 2022c och 2022d). De brott som ingår i målsägarstatistiken utgör ett urval av brottsrubriceringar bland de anmälda brotten, och innefattar inte heller alla typer av brott som riktas mot person.¹⁷

Datauttaget från målsägarstatistiken gjordes våren 2022, då det fanns målsägarstatistik framtagen fram till och med år 2020. De anmälda brott mot barn som ingår i studien är därmed de brott som fanns framtagna inom ramen för målsägarstatistiken vid den tidpunkt som uttaget gjordes. De brottsrubriceringar som då ingick i statistiken är följande:

Brott mot liv och hälsa

- Misshandel (ej med dödlig utgång)
- Vållande till kroppskada eller sjukdom

Brott mot frihet och frid samt ärekränkning

- Människorov
- Människohandel
- Människoexploatering
- Olaga frihetsberövande
- Olaga tvång
- Grov fridskränkning
- Grov kvinnofridskränkning
- Olaga förföljelse
- Äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott och vilseledande till äktenskapsresa
- Olaga hot
- Kränkande fotografering

¹⁷ Se vidare om målsägarstatistiken i bilaga 1.

- Olovlig identitetsanvändning
- Olaga integritetsintrång
- Ofredande
- Ärekränkning

Sexualbrott

- Våldtäkt
- Sexuellt övergrepp
- Sexuellt utnyttjande
- Utnyttjande av barn för sexuell posering och genom köp av sexuell handling
- Sexuellt ofredande

Egendomsbrott (brott mot förmögenhet)

- Väskryckning
- Fickstöld
- Personrån

Övriga brott¹⁸

- Olaga diskriminering
- Överträdelse av kontaktförbud
- Brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor

Några volymmässigt stora brottskategorier bland de anmälda brotten, där det också finns många fysiska målsägare, faller därmed utanför målsägarstatistiken och datauttaget för studien. Det gäller exempelvis de flesta typer av stöldbrott samt bedrägerier och skadegörelsebrott.¹⁹ Även om målsägarstatistiken inte omfattar alla brott där barn kan förekomma som målsägare, täcks en stor del av brotten mot person in, vilka också sannolikt utgör den största delen av de brott som drabbar barn. Brotts typer som *inte* ingår i studiens material, och där barn i åldern 7–15 år kan förmodas förekomma som målsägare, är till exempel dödligt våld, dataintrång, koppleri, vissa former av bedrägerier, vissa allmänfarliga brott (till exempel mordbrand) samt ett par brottstyper i brottsbalkens övriga kapitel där barn inte kan uteslutas som målsägare men där de torde vara ovanliga.

¹⁸ I målsägarstatistiken ingår även brottet våld och hot m.m. mot tjänsteman, men eftersom barn inte kan vara målsägare vid detta brott ingick det inte i datauttaget till studien.

¹⁹ Målsägarstatistiken har av tillförlitlighets skäl begränsats till de brottstyper där det på ett automatiserat sätt är enkelt att bedöma vem som är målsägare. Se Brå (2022c) kring motiven för att inkludera respektive exkludera olika typer av brott i målsägarstatistiken.

Anmälda brott 2018–2020 med målsägare i åldern 7–15 år

Studien bygger på ett datauttag från målsägarstatistiken som innefattar de anmälda brott åren 2018–2020 där det finns en registrerad målsägare som var i åldern 7–15 år vid brottstillfället.²⁰ Efter vissa rensningar²¹ omfattar datauttaget 119 697 brott.

Målsägarstatistiken är under utveckling och revideringar sker årligen. Efter att datauttaget till denna studie gjordes, har försök, stämpling och förberedelse för mord och dråp inkluderats i statistiken, även retroaktivt för tidigare år (se Brå 2022c).²² Under de tre studieåren 2018–2020 var det 128 anmälda brott med försök, stämpling och förberedelse för mord och dråp där målsägaren var ett barn i åldern 7–15 år, motsvarande 116 unika barn. Dessa brott ingår alltså inte i det datamaterial som denna studie bygger på.

Samma målsägare kan förekomma vid flera brott i materialet, under samma eller olika år. De flesta analyserna utgår utifrån antalet anmälda brott och inte från unika individer, men vissa analyser görs också utifrån de unika målsägare som förekommer i materialet.

I studiens analyser görs en uppdelning utifrån tre åldersgrupper för målsägarnas ålder: 7–9-åringar, 10–12-åringar och 13–15-åringar. Målsägarens ålder har beräknats utifrån barnets ålder vid brottstillfället.

Uppgifter om områdestyp avseende socioekonomisk status

För varje brott i datauttaget från målsägarstatistiken finns en målsägare registrerad. För respektive brott i datauttaget har uttaget kompletterats med uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB) om målsägarens folkbokföringsadress, vilket regionalt statistikområde (RegSO) som denna adress finns inom, samt vilken områdestyp 1–5 gällande socioekonomisk status som adressen hör till.

Det finns en rad olika sätt att definiera områden som på olika sätt anses vara utsatta. Här används den indelning i fem olika områdestyper utifrån

²⁰ Se bilaga 1 för motivering av åldersavgränsningen samt studiens tidsperiod.

²¹ Datauttaget från målsägarstatistiken omfattade även brott som ägt rum före 2018, men som registrerats under studieperioden. Dessa brott har rensats bort (se vidare i bilaga 1) och det analyserade materialet innefattar därmed brott som både anmälts och ägt rum under 2018–2020.

²² Även hemfridsbrott har lagts till i målsägarstatistiken, men inte retroaktivt för åren 2018–2020. Detta eftersom brottet fram till 2021 inte kunde särskiljas från olaga intrång, vilket främst riktas mot juridiska personer.

socioekonomisk status, som tagits fram av Statistiska centralbyrån (SCB) i samarbete med dåvarande Delegationen mot segregation (Delmos). De fem områdestyperna definieras enligt följande:

- Områdestyp 1: områden med stora socioekonomiska utmaningar
- Områdestyp 2: områden med socioekonomiska utmaningar
- Områdestyp 3: socioekonomiskt blandade områden
- Områdestyp 4: områden med goda socioekonomiska förutsättningar
- Områdestyp 5: områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar.²³

Klassificeringen i olika områdestyper bygger på tre indikatorer på socioekonomi i ett område, nämligen andelen personer med låg ekonomisk standard²⁴, andelen personer med högst förgymnasial utbildning samt andelen personer som haft ekonomiskt bistånd i minst tio månader och/eller har varit arbetslösa längre än sex månader. För att kunna följa upp den socioekonomiska segregationens utveckling har SCB tagit fram en rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning, så kallade regionala statistikområden (RegSO) (SCB 2020). Totalt finns 3 363 RegSO i landet. Varje RegSO klassificeras årligen utifrån de fem områdestyperna som mäter områdets socioekonomiska status. Ett RegSO kan byta områdestyp över tid om de socioekonomiska förutsättningarna förändras i området (Delmos 2021).

Områdestyp 1 och 2 klassificeras av SCB och Delmos som *områden med socioekonomiska utmaningar*. I dessa områden är människor i högre grad lågutbildade, lever i högre grad med låg ekonomisk standard och får i högre grad ekonomiskt bistånd och/eller är arbetslösa längre än sex månader jämfört med genomsnittet för hela landet. I områdestyp 3 ligger befolkningen närmare genomsnittet för riket på alla tre indikatorer jämfört med övriga områden. Områdestyp 4 och 5 har i sin tur en betydligt lägre andel invånare med sämre socioekonomiska förutsättningar än genomsnittet för hela landet (se tabell 33 i bilaga 3 samt Delmos 2021). Områdestyp 1 och 2 finns i flera olika typer av kommuner och i stora delar

²³ År 2019 omfattade områdestyp 1 5 procent av alla RegSO och 5 procent av befolkningen. Områdestyp 2 omfattade 9 procent av alla RegSO och 8 procent av befolkningen. Områdestyp 3 omfattade 26 procent av alla RegSO och 22 procent av befolkningen. Områdestyp 4 omfattade 51 procent av alla RegSO och 53 procent av befolkningen. Områdestyp 5 omfattade 10 procent av alla RegSO och 11 procent av befolkningen (Delmos 2021).

²⁴ De personer som lever i ett hushåll som har en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mindre än 60 procent av medianvärdet för riket.

av Sverige, inte bara i storstadskommuner. Av Sveriges kommuner har 59 procent ett eller flera RegSO:n som definieras som områdestyp 1 eller 2. När det gäller områden som klassas som områdestyp 5, har 31 procent av kommunerna ett eller flera sådana områden (Delmos 2021).

Utifrån dessa fem områdestyper, görs analyser av hur brotten i datauttaget från målsägarstatistiken fördelar sig mellan olika områdestyper. Analyserna görs utifrån de brott som drabbat barn som bor i en viss områdestyp, och inte utifrån var brotten ägt rum. Redovisningen av områdesanalyserna görs utifrån antalet polisanmälda brott per 1 000 invånare i åldern 7–15 år i respektive områdestyp. Det innebär att antalet polisanmälda brott har justerats i relation till att det bor olika många barn i respektive områdestyp. Se bilaga 1 för hur antalet invånare och brott har beräknats per områdestyp sammantaget för de tre studieåren.

Fördjupad analys av ett stratifierat urval om drygt 900 brott

För att på ett mer fördjupat sätt kunna beskriva karaktären i de polisanmälda brotten mot barn, har ett urval om 956 brott gjorts från samtliga brott i materialet från målsägarstatistiken. För dessa brott har polisanmälan inhämtats, och i de fall en förundersökning inletts har förundersökningen i sin helhet hämtats in från Polisen.²⁵

Syftet med urvalet har varit att närmare kunna beskriva karaktären i brottsligheten, oavsett om det handlar om antalsmässigt vanliga eller ovanliga brott i datauttaget från målsägarstatistiken. Det har också varit viktigt att kunna analysera materialet utifrån exempelvis arenor där barn utsätts för brott och utifrån olika grupper av gärningspersoner, oavsett brottstyp. Det har därför varit viktigt att det i urvalet finns representation av alla de typer av brott som förekommer i uttaget från målsägarstatistiken, mot såväl flickor som pojkar, och de åldersgrupper som analyserna utgår från. Därför har ett stratifierat urval gjorts, som inte är andelsmässigt representativt i relation till datauttaget från målsägarstatistiken som helhet, men som innefattar representation av samtliga brottstyper som förekommer, liksom pojkar och flickor och olika åldersgrupper inom respektive brottstyp (en mer utförlig redovisning av hur urvalet gjorts finns i bilaga 1).

²⁵ Vid inhämtningen av förundersökningarna uppstod ett bortfall på 35 brott, för vilka förundersökningen inte skickats från Polisen. Bortfallet är spritt över olika brott och delar av landet, och tycks inte vara systematiskt.

Eftersom det stratifierade urvalet inte utgör något representativt urval av samtliga brott i datauttaget från målsägarstatistiken, har ett viktningssystem använts för att kunna dra kvantitativa slutsatser om samtliga brott utifrån de variabler som kodats gällande brotten i urvalet. Vikterna kompenserar för det över- respektive underurval som gjorts för olika brott och grupper (flickor/pojkar/åldersgrupper) i relation till deras storlek i datauttaget från målsägarstatistiken totalt sett.

Signifikansprövning av fördelningar på olika variabler har gjorts med konfidensintervall, och signifikansprövning av skillnader mellan olika grupper (mellan pojkar och flickor och mellan de tre åldersgrupperna) har gjorts med chi2-testning.²⁶ De kvantitativa resultat som redovisas utifrån det kodade förundersökningsmaterialet är statistiskt signifikanta på 95-procentsnivån i de fall inte annat anges (i bilaga 1 finns mer information om viktningen och signifikansprövningen).

För brotten i urvalet har uppgifter från polisanmälanens fritext och olika delar av förundersökningarna kodats för att beskriva brottens karaktär och olika typer av brottsituationer. Kodningen har gjorts både utifrån kvantitativa variabler (exempelvis kring brottsplatsen, relationen till gärningspersonen, vem som polisanmält och brottets allvarlighetsgrad), men också utifrån mer kvalitativa aspekter kring brotts handlingen, målsägaren, gärningspersonen och omständigheterna kring brottet. En sammanfattande beskrivning av brotts handlingen och dess kontext har också kodats, vilken legat till grund för den kvalitativa tematiseringen i de olika brottsituationer som förekommer bland de analyserade brotten.

Kvalitativa analyser av brottsituationer

De kvalitativa analyserna av de brottsituationer som framträder bland brotten i urvalet, baseras på vad som framkommer i polisanmälan och i förundersökningen, i de fall en sådan inletts. Det varierar hur mycket information som finns i olika ärenden. Ibland är förundersökningarna mycket omfattande på hundratals eller ibland tusentals sidor, medan andra innehåller förhållandevis lite information. I de fall endast polisanmälan

²⁶ Konfidensintervall och chi2-testning har genomförts med hjälp av Complex Samples i SPSS, som anpassar beräkningarna utifrån typen av stratifiering i urvalsdragningen.

finns, är den tillgängliga informationen kring brottshändelsen som analysen baseras på relativt knapphändig.²⁷

De kvalitativa analyserna syftar till att så långt som möjligt belysa hela den bredd av brottsituationer som den polisanmälda brottsligheten mot barn innefattar. Framställningen fokuserar därmed både på de brottsituationer som varit återkommande och förhållandevis vanliga i det analyserade materialet, men även på situationer som framstår som mer ovanliga men som av andra skäl framstår som viktiga att lyfta, exempelvis för att de innefattar en särskilt allvarlig typ av brottsutsatthet. Brott med vållande till kroppsskada eller sjukdom utgör en relativt stor del av samtliga polisanmälda brott mot barn, men dessa har lämnats utanför den kvalitativa framställningen, då det i många fall framstår som relativt slumpartat att det är just ett barn som drabbats av den aktuella händelsen.

I viss mån har det varit möjligt att ta fram viktade resultat över vilka brottsituationer som är mer vanliga än andra och som är dominerande bland de polisanmälda brotten. Då materialet är så pass brett med många typer av brott, har det dock framträtt många typer av brottsituationer som var och en utgör en mindre del av de analyserade brotten. Det har för dessa inte varit möjligt att genom viktning säga vilka som är mer vanligt förekommande än andra bland samtliga polisanmälda brott.

I högre grad en bild av allvarliga former av brott än lindriga

De analyserade förundersökningarna gäller vitt skilda brottsituationer där både lindrigare typer av brott, som till exempel stöld av en mössa, och mycket grova brott, som våldtäkter mot barn, finns representerade. Som diskuterats inledningsvis i rapporten fångar dock sannolikt den polisanmälda brottsligheten i regel mer allvarliga brottsituationer än de mer lindriga brotten i barns faktiska utsatthet. Analysen av brottsituationerna bland de polisanmälda brotten ger därmed sannolikt en bättre bild av karaktären i den mer allvarliga brottslighet som drabbar barn, än av mer lindriga typer av brott, som i lägre grad blir polisanmälda.

²⁷ Förundersökningarna innehåller bland annat förhör med målsägaren och med misstänkta gärningspersoner, med vittnen och anmälare, uppgifter om eventuella misstänkta personer, samt olika typer av bevismaterial som inhämtats av polisen under utredningens gång (till exempel bilder från beslagtagna telefoner eller datorer, utskrift av telefon-, mejl- eller chattmeddelanden och kartor).

Analysen utifrån tre huvudsakliga brottsområden

Analysen av brottsituationerna har gjorts utifrån tre huvudsakliga brottsområden: utifrån de brott i urvalet som här definierats som olika former av fysiskt och psykiskt våld²⁸, utifrån de brott som definierats som sexuellt våld och utifrån de egendomsbrott som förekommer i urvalet. De tre brottsområdena utgör inte någon juridisk indelning av olika brott, och de enskilda brottsrubriceringarna har också varit mindre viktiga för tematiseringen i olika brottsituationer. Det viktiga i analysen och framställningen har varit att beskriva helheten i de brott som barnen har utsatts för, där kontexten som brotten skett i varit mer central än brottets rubricering. Ett visst brott i materialet kan också teoretiskt falla in under flera brottsituationer, då dessa inte är ömsesidigt uteslutande. Till exempel kan en brottsituation med sexualbrott även innefatta fysiskt och psykiskt våld. Varje enskilt fall i urvalet har dock förts till en huvudsaklig typ av brottsituation.

Inom respektive brottsområde beskrivs brottsituationerna dels utifrån de huvudsakliga arenor där brotten ägt rum, dels utifrån de utsatta barnens relation till gärningspersonerna. Generella likheter och skillnader som kan ses gällande brottsituationer för flickor respektive pojkar, och för de tre åldersgrupperna 7–9-åringar, 10–12-åringar respektive 13–15-åringar har också varit i fokus i analysen.

Helhetsbild, men också tolkningsföreträde för det utsatta barnet

Det är inte ovanligt att det i polisanmälningarna eller förundersökningarna framkommer olika bilder av vad som egentligen skett, exempelvis i förhör med målsägaren respektive de utpekade gärningspersonerna.

Beskrivningarna av brottsituationerna baseras så långt som möjligt på den helhetsbild som har visat sig i läsningen. När detta inte har varit möjligt har de beskrivningar av händelsen som det utsatta barnet gett fått tolkningsföreträde i linje med rapportens ambition att låta barnens perspektiv lysa igenom så långt som möjligt.

Anmälda brott och misstänkta gärningspersoner

Studiens material omfattar anmälda brott. Det innebär att det ingår anmälningar av händelser som senare under förundersökningen eller rättsprocessen inte kan bevisas ha inträffat, att brottsutredningarna läggs

²⁸ Psykiskt våld innefattar här de brottshandlingar i materialet som inte utgörs av fysiskt våld, sexuellt våld eller egendomsbrott, och är därför en bred kategori med en rad olika typer av brottshandlingar.

ner eller aldrig inleds, att misstänkta personer avskrivs eller inte döms, och så vidare. Detta gäller även beskrivningarna av de brottsituationer som förekommer i de kvalitativa analyserna, vilka baseras på de anmälda brotten och de gärningspersoner som pekas ut på olika sätt i förundersökningarna.

I rapporten används begreppet *gärningspersoner*, och i vissa fall begreppet *misstänkta* personer. Detta avser de personer, både vuxna och barn, som på olika sätt tas upp eller pekas ut som misstänkta för brottet i polisanmälan och förundersökningen. Det behöver inte vara personer som varit formellt misstänkta i juridisk mening (skäligen misstänkta eller på sannolika skäl misstänkta).

Kön, ålder och brottstyper i den polisanmälda brottsligheten

Detta första resultatkapitel redovisar hur samtliga polisanmälda brott i datauttaget från målsägarstatistiken ser ut med avseende på brottstyper och hur de fördelar sig på flickor och pojkar och de tre åldersgrupperna. Beskrivningen baseras på samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken.

Köns- och åldersfördelning

Som nämnts tidigare omfattar datauttaget från målsägarstatistiken 119 697 polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år.²⁹ En del barn förekommer som målsägare för flera brott under den studerade treårsperioden, antingen i samma ärende eller vid flera olika ärenden under 2018–2020. Totalt är det 74 007 unika barn som registrerats som målsägare för brotten i materialet. Det innebär att ungefär 2,5 procent av alla barn i åldern 7–15 år har registrerats som målsägare för de brott som förekommer i materialet, under respektive år 2018–2020 (se tabell 10 i bilaga 2).

Fler unika pojkar bland målsägarna, men flickor förekommer med fler brott per person

Sett till de anmälda brotten totalt, är det en jämn fördelning mellan brott som drabbat pojkar respektive flickor – i 50 procent av brotten är målsägaren en flicka och i 50 procent en pojke. Sett till antalet unika målsägare, utgör pojkarna dock en liten majoritet. Nästan 54 procent av de barn som under perioden förekommer som målsägare är pojkar. Det innebär att flickor förekommer som målsägare vid fler brott per person under perioden (1,74 brott i genomsnitt) jämfört med pojkar (1,51 brott i genomsnitt).

²⁹ Något färre brott registrerades under 2018 (35 075 brott, 29,3 procent av datamaterialet) jämfört med de två efterföljande åren (41 854 brott år 2019, motsvarande 35,0 procent av datamaterialet, och 42 768 brott år 2020, motsvarande 35,7 procent av datamaterialet).

En majoritet av brotten omfattar de äldsta barnen

De polisanmälda brotten omfattar i högre grad äldre barn än yngre.³⁰ I över hälften av brotten, 56 procent, är målsägaren i åldern 13–15 år. I 28 procent av brotten är målsägaren 10–12 år och i 16 procent 7–9 år.³¹ Bland brott som drabbat 7–9-åringarna, är andelen brott mot pojkar något högre (56 procent) än bland brotten mot äldre barn, där det är en mer jämn fördelning mellan andelen av brotten som drabbat flickor respektive pojkar. I tabell 1 presenteras antalet och andelen brott som riktats mot pojkar respektive flickor och per åldersgrupp.

Tabell 1. Antal och andel (i procent) brott där målsägaren är en flicka respektive pojke. Totalt antal brott och uppdelat på tre åldersgrupper: 7–9 år, 10–12 år och 13–15 år. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt Antal	Totalt Andel	7–9 Antal	7–9 Andel	10–12 Antal	10–12 Andel	13–15 Antal	13–15 Andel
Flickor	59 582	50	8 418	44	16 916	51	34 248	51
Pojkar	60 115	50	10 844	56	16 550	49	32 721	49
Totalt	119 697	100	19 262	100	33 466	100	66 969	100

Misshandel, olaga hot och ofredande vanliga brott

Tabell 2 redovisar hur de anmälda brotten i materialet fördelar sig på de nio vanligaste brottstyper som förekommer, totalt samt uppdelat på de brott där pojkar respektive flickor är målsägare. I tabell 12 i bilaga 2 redovisas samtliga brottstyper (även de i kategorin Övriga).

De tre vanligaste brottstyperna är misshandel, olaga hot och ofredande. Tillsammans utgör dessa tre brottstyper 69 procent av alla brotten i materialet, där misshandel är den enskilt största kategorin med 38 procent av samtliga brott.³²

Om man ser till brott där flickor är målsägare, utgör olika typer av sexualbrott också en stor del av brotten i materialet. Sexuellt ofredande, sexuella övergrepp och utnyttjanden samt våldtäkt utgör tillsammans 27 procent av de anmälda brotten mot flickor. Det är en nästan lika stor

³⁰ I tabell 11 i bilaga 2 presenteras antalet och andelen brott uppdelat på samtliga åldrar 7–15.

³¹ Fördelningen ser likartad ut om man ser till unika individer, och den ålder barnet hade vid det första brott hen förekommer som målsägare för under treårsperioden. Drygt hälften, nämligen 52 procent var i åldern 13–15 år, medan 29 procent var 10–12 år och 19 procent var 7–9 år. Andelarna ser likartade ut även uppdelat på pojkar och flickor.

³² De andelar som redovisas i rapportens tabeller i huvudtexten är avrundade till heltal. I de fall olika kategorier i tabellerna räknas samman, uppstår därför ibland mindre differenser i relation till de andelar som anges i löptexten. I bilaga 1 redovisas dock andelarna med en decimal.

kategori som misshandel, som utgör 28 procent av de anmälda brotten mot flickor.

Bland brotten mot pojkar utgör misshandelsbrotten nästan hälften av alla brotten i materialet, 48 procent, medan sexualbrott utgör en liten andel (4 procent). Bland brotten mot pojkar är det istället personrån som utgör den fjärde största brottstypen bland brotten i materialet, med 7 procent.

Tabell 2. Antal och andel (i procent) brott per brottstyp. Totalt samt uppdelat på brott mot flickor respektive pojkar. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt Antal	Totalt Andel	Flickor Antal	Flickor Andel	Pojkar Antal	Pojkar Andel
Misshandel	45 844	38	16 771	28	29 073	48
Olaga hot	20 300	17	8 620	14	11 680	19
Ofredande	15 970	13	9 268	16	6 702	11
Sexuellt ofredande	9 371	8	8 020	13	1 351	2
Våldtäkt	4 847	4	4 443	7	404	1
Personrån	4 498	4	390	1	4 108	7
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	4 386	4	3 720	6	666	1
Stöld	3 130	3	1 572	3	1 558	3
Grov fridskränkning	2 087	2	1 104	2	983	2
Övriga brott	9 264	8	5 674	10	3 590	6
Totalt	119 697	100	59 582	100	60 115	100

Vilka brott som är vanligast förekommande skiljer sig mellan åldersgrupperna

Misshandelsbrotten utgör en särskilt stor brottskategori bland de brott där 7–9-åringar är målsägare (53 procent, se tabell 3 nedan). I den yngsta åldersgruppen utgör också grov fridskränkning en betydligt större andel av brottsanmälningarna (5 procent) än bland de äldre barnen, både gällande flickor och pojkar. Dessa brott handlar ofta om upprepade fall av fysiskt och psykiskt våld mot barn av en närstående, oftast en förälder. Bland brotten mot de yngsta barnen är däremot personrån ovanligt, medan personrån utgör nästan sex procent av brotten mot barn i åldern 13–15 år, vilket i första hand handlar om brott mot pojkar. Personrån utgör 11 procent av brotten mot 13–15-åriga pojkar.

Tabell 3. Antal och andel (i procent) brott per brottstyp. Uppdelat på brott mot tre åldersgrupper: 7–9 år, 10–12 år och 13–15 år. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	7–9	7–9	10–12	10–12	13–15	13–15
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Misshandel	10 173	53	12 371	37	23 300	35
Olaga hot	2 056	11	5 428	16	12 816	19
Ofredande	2 534	13	5 699	17	7 737	12
Sexuellt ofredande	1 187	6	3 263	10	4 921	7
Våldtäkt	441	2	888	3	3 518	5
Personrån	75	< 1	587	2	3 836	6
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	696	4	1 559	5	2 131	3
Stöld	201	1	802	2	2 127	3
Grov fridskränkning	901	5	669	2	517	1
Övriga brott	998	5	2 200	6	6 066	9
Totalt	19 262	100	33 466	100	66 969	100

I alla tre åldersgrupperna utgör sexualbrotten en väsentligt större brottskategori bland brotten mot flickor jämfört med brotten där pojkar är målsägare. Sexualbrotten utgör mellan 21 och 29 procent av de anmälda brotten mot flickor beroende på ålderskategori. Motsvarande andelar för brott mot pojkar är mellan 3 och 5 procent. Bland brotten mot flickor i åldern 13–15 år utgör anmälningar om våldtäkt 10 procent av samtliga brott. Motsvarande andel rörande brott mot pojkar i samma åldersgrupp är mindre än en procent. Se även tabellerna 14–16 i bilaga 2, som visar hur antalet och andelen brott fördelas inom respektive åldersgrupp uppdelat på kön.

Upprepat utsatta barn

Om man ser till de unika barn som förekommer som målsägare i de polisanmälda brotten, är det vanligaste att ett visst barn förekommer som målsägare vid ett (1) polisanmält brott under de tre studieåren (69 procent av målsägarna).³³ Det finns dock en mindre grupp bland de barn som registrerats som målsägare som framstår som särskilt brottsutsatta. Det handlar om att de förekommer som målsägare för många polisanmälda brott under perioden, att de förekommer som målsägare för flera olika typer av brott, eller att de förekommer som målsägare vid polisanmälningar gällande flera olika brottsdatum och därmed utsatts för flera brott över en längre tid.

³³ En del av dessa förekommer dock i polisanmälningar med grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse, vilket är brottsrubriceringar som i sig omfattar flera brotts handlingar.

Drygt två procent av alla barn i materialet (1 563 barn) förekommer som målsägare vid sex eller fler *olika polisanmälda brott* under de tre studieåren. Nästan två tredjedelar av dessa barn är flickor. Det vanligaste brottet som denna grupp barn förekommer som målsägare för är misshandel, följt av olaga hot, ofredande och våldtäkt. För vissa brottstyper utgör brotten som drabbat dessa målsägare en relativt stor andel av samtliga brott under perioden. Dessa barn är exempelvis registrerade som målsägare för 33 procent av alla våldtäkter, 23 procent av alla sexuella övergrepp och utnyttjanden, och 66 procent av alla överträdelser av kontaktförbud (se tabell 17 i bilaga 2).

Knappt fem procent av barnen i materialet (1 114 barn) förekommer som målsägare för fyra eller fler *olika brottstyper* under perioden (upp till nio). Tre fjärdedelar av dessa är flickor. Det vanliga för denna grupp är att barnet förekommer som målsägare för en eller flera anmälningar om misshandel i kombination med andra brott. För en dryg tredjedel av dessa barn handlar det om misshandel i kombination med antingen olaga hot, ofredande och/eller ärekränkingsbrott, samt olika typer av sexualbrott. Det är också relativt vanligt att dessa brott dessutom förekommer i kombination med antingen kränkande fotografering, olaga integritetsintrång och/eller olovlig identitetsanvändning.

Knappt två procent av alla barn i materialet (1 299 barn) förekommer som målsägare för brott som anmäls vid fem eller fler olika brottsdatum under den treåriga studieperioden. Knappt två tredjedelar är flickor. Det finns naturligen även en viss överlappning mellan dessa tre typer av upprepad utsatthet. I materialet förekommer 507 barn som målsägare både för sex eller fler brott, för fyra eller fler olika brottstyper, och vid fem eller fler olika brottsdatum. Dessa barn utgör knappt en procent av samtliga målsägare i materialet, och har utsatts för fyra procent av alla brott. Tre fjärdedelar av dem är flickor.

Det finns dessutom en grupp barn som förekommer med minst en brottsanmälning om grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse (1 844 barn). Dessa brottsrubriceringar innebär i sig att barnet utsatts för flera brott som samlats under en rubricering. Det framgår dock inte av datamaterialet hur många så kallade underbrott det handlar om, om det är flera typer av brott eller hur brotten fördelar sig tidsmässigt. Samtidigt handlar det oftast om utsatthet för flera brott under en längre tid, för att dessa brottsrubriceringar ska komma ifråga. En relativt stor del (60 procent) av de barn som förekommer som målsägare för dessa

brottstyper förekommer även som målsägare för andra polisanmälda brott under perioden, utöver anmälan om grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse. En del av dessa barn, 67 stycken, finns också bland de 507 upprepat utsatta barnen som togs upp ovan.

Att det finns en grupp barn som har en stor samlad brottsutsatthet, och i en del fall även annan social utsatthet i sin hemmiljö, blir också tydligt i de mer fördjupade analyserna av de arenor och brottsituationer som förekommer bland de polisanmälda brotten, och som beskrivs närmare i kapitlen Fysiskt och psykiskt våld, Sexuellt våld samt Personrån och stöld.

Brottsplatser, gärningspersoner, polisanmälan och allvarlighetsgrad

Detta kapitel redovisar resultat kring var de polisanmälda brotten mot barn har skett, kön och åldrar bland gärningspersonerna och det utsatta barnets relation till gärningspersonen. Vidare beskrivs vilka aktörer som i första hand polisanmält brotten och ett antal aspekter kring brottens allvarlighetsgrad. Resultaten bygger på kodningen av anmälningarna och förundersökningarna i studiens urval om drygt 900 polisanmälda brott från datauttaget från målsägarstatistiken. Genom ett viktningförfarande och användning av konfidensintervall och chi2-testning, är de resultat som presenteras generaliserbara (på 95-procentsnivån) till samtliga brott i datauttaget från målsägarstatistiken, i de fall inte annat anges.

Fyra huvudsakliga arenor gällande brottsplatsen

Utifrån kodningen av brotten i urvalet kan fyra huvudsakliga arenor urskiljas där de polisanmälda brotten mot barn har skett, nämligen:

1. i eller nära det utsatta barnets bostad
2. i offentliga miljöer (till exempel utomhus på väg till eller från skolan, på lekplatser, i parkområden, i kollektivtrafiken, köpcentrum eller andra lokaler som barnen besöker i samband med fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter)
3. på sociala medier och internet (till exempel appar som Snapchat, Instagram, TikTok, Omegle och Discord samt chattfunktioner tillhörande olika onlinespel, men även handelsplatser online, samt en mindre del kommunikationskanaler som Messenger, sms eller per telefon)
4. i skolmiljö, antingen inne i skolan, ute på skolgården eller i direkt anslutning till skolans område.³⁴

Andelsmässigt är dessa fyra arenor inte statistiskt signifikant skilda från varandra storleksmässigt (då konfidensintervallen överlappar), och det går därmed inte att med säkerhet säga vilken arena som är vanligast bland de polisanmälda personbrotten mot barn. Mellan omkring en sjundedel och en

³⁴ På skoltid, annars kodat som offentliga miljöer om platsen för brottet varit skolans utomhusmiljö.

fjärdedel av samtliga brott har skett i vardera av dessa arenor (14–28 procent, se tabell 4 nedan).

En liten del av brotten har också skett i eller i nära anslutning till gärningspersonens hem (där detta inte är samma som barnets hem). Det förekommer också andra brottsplatser, som att brottet skett i någon annans privata bostad, utomlands eller över flera landsgränser (till exempel vid människohandel eller barnäktenskapsbrott), eller att brottet skett på flera platser (exempelvis vid grov fridskränkning, eller brott som skett både på sociala medier och på en fysisk plats).

Tabell 4. Viktad andel (i procent) av brotten som skett på olika brottsplatser. Totalt samt uppdelat på flickor och pojkar respektive tre åldersgrupper. Observera att andelarna inom respektive grupp (totalt, flickor, pojkar, 7–9, 10–12 respektive 13–15 år) kan ha överlappande konfidensintervall, och att skillnader inom grupperna därmed bör tolkas med försiktighet.

	Totalt	Flickor	Pojkar	7–9	10–12	13–15
I eller nära barnets bostad	28	28	29	63	25	20
Offentliga miljöer	24	23	25	11	22	29
Sociala medier och internet (även telefonsamtal eller sms)	20	28	12	6	22	23
Skolmiljö	14	7	22	9	22	12
I eller nära gärningspersonens bostad	2	3	2	1	2	3
Övrigt	7	8	6	7	7	7
Framgår ej	3	2	5	1	0	5

Brott mot flickor har i högre grad skett på sociala medier och internet, brott mot pojkar i skolan

För såväl flickor som pojkar är hemmet och offentliga platser vanliga arenor för brotten. En skillnad mellan pojkar och flickor är dock att brotten mot flickor i högre grad skett på sociala medier och internet (och i viss mån via telefon eller sms) jämfört med brotten mot pojkar. I stället har en jämförelsevis större del av de polisanmälda brotten mot pojkar skett i skolan. Se tabell 4 ovan.

Anmälda brott mot de yngsta oftare i hemmet, mot de äldre oftare på en offentlig plats eller sociala medier och internet

Det finns också vissa skillnader mellan de tre åldersgrupperna. En större andel av brotten mot 7–9-åringar har skett i hemmet jämfört med de två äldre åldersgrupperna. En större andel av brotten mot de två äldre åldersgrupperna har i stället skett på en offentlig plats eller på sociala medier och internet jämfört med de yngsta barnen. En ytterligare skillnad

är att en större andel av brotten mot 10–12-åringar har skett i skolan, jämfört med både de yngre och de äldre barnen (vilket också återspeglas i vem som anmält brottet, se sida 45). Tabell 4 ovan ger en översikt över detta.

Gärningspersonerna och barnets relation till dem

Utifrån de kodade brotten i urvalet kan konstateras att det vanligaste är att det är en (1) gärningsperson vid de anmälda brotten, vilket är fallet vid 74 procent av brotten. Vid 16 procent av brotten finns två eller tre gärningspersoner, och vid 5 procent av brotten fyra eller fler.³⁵ De brottstyper där det förekommer två eller fler gärningspersoner är i första hand misshandel, ofredande, personrån, olaga hot och stölder (dessa utgör 83 procent av brotten med fler än en gärningsperson).³⁶

Tre fjärdedelar av gärningspersonerna är pojkar eller män

Tre fjärdedelar (75 procent) av gärningspersonerna i det kodade materialet är män eller pojkar och en femtedel (20 procent) är flickor eller kvinnor. Ungefär 40 procent av gärningspersonerna är vuxna personer från 19 år och uppåt.³⁷ En knapp tredjedel är barn i åldern 13–15 år. En mindre del av gärningspersonerna, omkring en tiondel vardera, är 10–12 år respektive 16–18 år. Mindre än en procent är i åldersspannet 7–9 år.³⁸

Bekanta pojkar och manliga vårdnadshavare är ofta gärningspersoner

De två vanligaste typerna av relation som gärningspersonerna har till det utsatta barnet är bekanta barn och vårdnadshavare. Omkring en tredjedel av gärningspersonerna utgörs av andra barn som det utsatta barnet på något sätt känner sedan tidigare. Vårdnadshavare utgör i sin tur omkring en femtedel av alla gärningspersoner, och bland dessa är 70 procent män. Som vårdnadshavare räknas här föräldrar till det utsatta barnet, oavsett om de har juridisk vårdnad om barnet eller inte. Även styvföräldrar, familjehemsföräldrar, stadiga pojk- och flickvänner till den ena föräldern

³⁵ Vid fem procent av brotten framgår inte antalet gärningspersoner av olika anledningar.

³⁶ Det har inte gått att konstatera några statistiskt signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar eller mellan de tre åldersgrupperna när det gäller antalet gärningspersoner vid brottet.

³⁷ Det är en relativt stor del av de kodade förundersökningarna där gärningspersonernas kön eller ålder inte framgår (i 5 respektive 14 procent av brotten). Det kan exempelvis bero på att gärningspersonen är en okänd person som begått brottet på sociala medier eller internet, eller är en okänd person vid stöldbrott.

³⁸ De tre sistnämnda åldersgrupperna har dock överlappande konfidensintervall och andelarna är inte signifikant skilda från varandra storleksmässigt.

och andra vuxna räknas här som vårdnadshavare, om de utifrån förundersökningen verkar ha ett tydligt omsorgsansvar för barnet.

Tre typer av relationer som tycks något mindre vanliga bland de polisanmälda personbrotten mot barn är obekanta barn samt bekanta och obekanta vuxna. Dessa utgör omkring en tiondel vardera av gärningspersonerna i det kodade materialet. Obekanta barn är barn under 19 år som det utsatta barnet inte kände till innan brottshändelsen.³⁹ Bekanta vuxna är exempelvis vänner och bekanta till det utsatta barnets familj eller föräldrar, grannar eller föräldrar till kompisar till det utsatta barnet, personal på olika typer av boenden (SIS-hem eller korttidsboenden), men även bekanta chaufförer av skolbuss eller skoltaxi, frisörer, personal på sommarjobb med flera. Däremot ingår inte personal i skolan och ledare inom fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter här, utan dessa har lagts i en egen kategori. Obekanta vuxna är personer som är 19 år och äldre och som det utsatta barnet inte känner till sedan tidigare.

Det finns en rad andra typer av relationer mellan gärningspersonen och det utsatta barnet, som var och en tycks förekomma i relativt liten grad. Det handlar om syskon och övrig släkt till det utsatta barnet, skolpersonal och ledare inom fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter, personer (vuxna och barn) som barnet lärt känna före brottstillfället via sociala medier samt obekanta personer på sociala medier eller internet (både vuxna och barn). Tillsammans utgör dessa typer av relationer omkring en tiondel av alla gärningspersoner.

Tabell 5. Viktad andel (i procent) av gärningspersonerna i det kodade förundersökningsmaterialet som har respektive relation till det utsatta barnet. Observera att det kan finnas överlappande konfidensintervall mellan de mindre andelarna, och att skillnader bör tolkas med försiktighet.

Relation till det utsatta barnet	Andel
Bekant barn (t.o.m. 18 år)	31
Vårdnadshavare (varav 70 procent män)	21
Obekant barn (t.o.m. 18 år)	13
Obekant vuxen (fr.o.m. 19 år)	8
Bekant vuxen (fr.o.m. 19 år)	7
Bekanta/obekanta på sociala medier och internet	5
Syskon och övrig släkt	3
Nuvarande eller tidigare partner	2
Skolpersonal och vuxna inom fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter	2
Framgår ej	9

³⁹ Se motivering till åldersindelningen bland gärningspersonerna i bilaga 1.

Köns- och åldersrelaterade mönster gällande relationen till gärningspersonen

För att kunna säga något om skillnader mellan pojkar och flickor och mellan de tre åldersgrupperna när det gäller barnets relation till gärningspersonen, har en primär gärningsperson valts ut i de fall det förekommer fler än en gärningsperson vid brottet. Analysen baseras på denna utvalda gärningsperson. Vilken gärningsperson som valts för det aktuella brottet, har gjorts enligt en särskild prioriteringsordning (se bilaga 1).

Det finns vissa tydliga skillnader mellan pojkar och flickor gällande relationen till gärningspersonen (se tabell 6). Jämfört med brotten mot pojkar är den primära gärningspersonen vid brotten mot flickor oftare en obekant vuxen eller en nuvarande eller tidigare partner. Bland brotten mot pojkar är det i stället en större andel där den primära gärningspersonen är ett obekant eller bekant barn.

Tabell 6. Viktad andel (i procent) av brotten där den primära gärningspersonen tillhör respektive kategori. Observera att andelarna inom respektive grupp (totalt, flickor, pojkar, 7–9, 10–12 respektive 13–15 år) i vissa fall har överlappande konfidensintervall, och att skillnader inom grupperna därmed bör tolkas med försiktighet.

	Flickor	Pojkar	7–9	10–12	13–15
Manlig vårdnadshavare	18	23	52	18	12
Kvinnlig vårdnadshavare	4	3	10	3	1
Syskon eller övrig släkt	3	1	2	3	2
Nuvarande eller tidigare partner	5	0	0	0	4
Bekant barn (t.o.m. 18 år)	22	30	7	29	31
Obekant barn (t.o.m. 18 år)	3	12	2	6	10
Bekant vuxen (fr.o.m. 19 år)	9	11	7	11	9
Obekant vuxen (fr.o.m. 19 år)	13	7	10	11	9
Skolpersonal och vuxna inom fritids-, kultur- och idrottsaktiviteter	2	2	4	4	1
Bekanta/obekanta på sociala medier och internet	12	2	2	10	7
Framgår ej	10	10	4	6	14

Det finns också skillnader mellan de tre åldersgrupperna. Ett generellt mönster är att den primära gärningspersonen i högre grad är en vårdnadshavare när det gäller brott mot de yngre barnen, och i högre grad bekanta och obekanta barn vid brotten mot barnen i de två äldre åldersgrupperna. Andelen brott med kvinnliga vårdnadshavare är också störst när det gäller brott mot den yngsta åldersgruppen. Andelen brott där den primära gärningspersonen är en bekant eller obekant person på sociala

medier och internet är som störst bland brotten mot 10–12-åringarna (och gäller alltså flickor, eftersom detta är en mycket liten andel bland brott mot pojkar).

Tre fjärdedelar polisanmälda av vårdnadshavare, polis eller socialtjänst

Utifrån kodningen av brotten i studiens urval, kan konstateras att knappt 40 procent av brotten anmäls av en vårdnadshavare till det utsatta barnet. I omkring en femtedel av brotten är det polisen som själva anmält brottet, i samband med en uttryckning eller när de upptäckt brott vid utredning av ett annat ärende. I ytterligare omkring en femtedel av brotten är det socialtjänsten som gjort polisanmälan.⁴⁰ I omkring en tiondel av brotten är det skolan som gjort polisanmälan⁴¹, och en ungefär lika stor andel av brotten har anmälts av det utsatta barnet själv.⁴²

Tabell 7. Viktad andel (i procent) av brotten som anmäls av olika aktörer. Totalt, samt uppdelat på tre åldersgrupper. Observera att andelarna inom respektive grupp (totalt, 7–9, 10–12 respektive 13–15 år) i vissa fall har överlappande konfidensintervall, och att skillnader inom grupperna i vem som polisanmält därmed bör tolkas med försiktighet.

	Totalt	7–9	10–12	13–15
Vårdnadshavare	39	42	55	30
Polis	20	9	16	25
Socialtjänst	16	44	13	9
Skola (all personal)	8	1	6	10
Målsägare	8	1	3	12
Övriga	6	2	4	7
Anmälare framgår ej	4	1	3	5

Utöver de anmälare som nämns ovan, har vissa brott anmäls av exempelvis andra familjemedlemmar eller släktingar, olika aktörer inom vården, vuxna inom kultur- eller idrottsverksamhet, vittnen eller Migrationsverket. I ett mindre antal fall har anmälan gjorts av till exempel väktare, vänner till familjen, personal på HVB-hem, föräldrar till en av målsägarens kompisar eller gärningspersonen själv.

⁴⁰ Som tabell 7 visar är det 20 respektive 16 procent av brotten, dock är de andelarna inte signifikant skilda från varandra då konfidensintervallen överlappar.

⁴¹ Skolan kan dock i andra fall ha gjort orosanmälningar till socialtjänsten som i sin tur kan ha gjort polisanmälan, se vidare i avsnittet Inte alltid den som uppmärksammat brottet som gör själva polisanmälan.

⁴² Dessa två kategorier har skilda konfidensintervall från de större svarskategorierna på 90-procentsnivå ($p < 0.1$).

Det finns inte några statistiskt signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar när det gäller vem som polisanmält brottet. Det finns däremot statistiskt signifikanta skillnader mellan de tre åldersgrupperna. Brotten mot 10–12-åringar har i högre grad anmälts av en vårdnadshavare än brott som drabbat yngre och äldre barn. Det är vanligare att polisen, skolan eller målsägaren själv anmält brottet ju äldre åldersgrupp man tittar på; detta är vanligast bland brotten mot 13–15-åringar, och minst vanligt bland brotten mot 7–9-åringar. Det är tvärtom vanligare att det är socialtjänsten som gjort polisanmälan ju yngre åldersgrupp man tittar på, vilket därmed är vanligast bland brotten mot 7–9-åringarna.

Inte alltid den som uppmärksammat brottet som gör själva polisanmälan

Brottsanmälan har inte alltid gjorts av den som initialt uppmärksammat själva brottshändelsen. Ofta har det utsatta barnet själv berättat om brottet för exempelvis en förälder, för någon personal i skolan eller för en kompis (som ibland i sin tur berättat om händelsen för någon vuxen, exempelvis sin egen förälder eller någon i skolan). Sedan har dessa personer kontaktat polisen och gjort själva anmälan. När det gäller de brott som anmäls av socialtjänsten är det vanligt att det är skolan som uppmärksammat brottet och gjort en orosanmälan till socialtjänsten, som i sin tur gjort polisanmälan. Det är dock en relativt stor del av brotten där det inte framgår vem som först uppmärksammat brottshändelsen (22 procent).

Allvarlighetsgrad vid brotten

Hälften av brottshändelserna innefattar fysiskt våld

Utifrån kodningen av brotten i studiens urval kan konstateras att ungefär hälften av alla brottssituationer i materialet innefattar någon form av fysiskt våld, som exempelvis örfilar, knuffar, slag, sparkar, fasthållning, strypgrepp eller att bli påkörd. Att andelen brott med fysiskt våld är så pass stor, hänger samman med att de brott som ingår i målsägarstatistiken och därmed i studiens material är just olika typer av brott mot person, som ofta innefattar olika former av fysiskt våld (till exempel misshandel, grov fridskränkning, vållande till kroppsskada eller sjukdom, olika typer av sexualbrott och personrån).

En större andel av brotten mot pojkar innefattar fysiskt våld (60 procent), än av brotten mot flickor (40 procent). En något större del av brotten mot

10–12-åringar och 13–15-åringar innefattar fysiskt våld (omkring 50 procent i båda grupperna) jämfört med brott mot 7–9-åringar (44 procent).

I drygt hälften av brotten som innefattar fysiskt våld, kan våldet sägas vara avsiktligt och av lindrigare karaktär, som exempelvis örffilar, knuffar, lättare slag med öppen hand, fasthållning eller att dra i håret. I en dryg tredjedel av brotten med fysiskt våld, kan våldet beskrivas som avsiktligt och av allvarligare karaktär, som exempelvis knytnävsslag, sparkar mot kroppen eller huvudet, strypgrepp, våld med olika typer av tillhyggen, skallningar eller att stampa på barnets kropp eller huvud. En mindre del av brotten där det utsatta barnet drabbats av fysiskt våld utgörs av brott med vållande till kroppsskada eller sjukdom, där våldet varit oaktsamt. I de fallen har våldets allvarlighetsgrad inte bedömts (se även tabell 18 i bilaga 2).

Brotten med fysiskt våld som drabbat äldre barn innefattar i högre grad allvarligt våld än brotten med fysiskt våld mot yngre barn. I nästan hälften av brotten med fysiskt våld mot 13–15 åringarna kan våldet betraktas som av allvarligare karaktär, medan motsvarande andel bland brotten med fysiskt våld mot 7–9-åringar är 14 procent. Det tycks dock inte finnas några större skillnader mellan pojkar och flickor i andelen brott där våldet kan betraktas som allvarligare respektive lindrigare (se tabell 18 i bilaga 2).

Oftast fysiska skador av lindrigare karaktär

I en majoritet av brotten (64 procent) där det förekommer fysiskt våld, har de skador som barnet fått varit av lindrigare karaktär, som till exempel märken, rodnad, bulor, blåmärken eller rivsår. I omkring en tiondel är skadorna dock av mer allvarlig karaktär, och i en liten del mycket allvarlig karaktär, som till exempel större och blödande sår, brännsår, hjärnskakningar, frakturer, skärskador med mera. Det är också en relativt stor del bland brotten i urvalet där det inte framgår från anmälan eller förundersökningen om våldet inneburit några fysiska skador (17 procent). Det har inte gått att konstatera några statistiskt signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor eller mellan de tre åldersgrupperna i skadornas allvarlighetsgrad vid fysiskt våld, då det är för få fall i det kodade materialet som innefattar skador (se tabell 19 i bilaga 2).

En dryg tiondel av brottshändelserna innefattar tillhygge eller vapen

I 13 procent av brotten i studiens urval förekommer någon form av tillhygge eller vapen vid brottshändelsen. I drygt hälften av fallen handlar det om

olika föremål som används som tillhyggen, som pinnar, skohorn, stenar, tofflor, bälten, sopkvastar eller andra föremål i hemmet. I omkring en femtedel av fallen handlar det om någon typ av kniv-, stick- eller eggvapen och i ytterligare en femtedel av fallen om någon form av skjutvapen. Vapnen behöver inte ha använts rent fysiskt för att räknas med, det vill säga ha avlossats eller skadat barnet. Det förekommer därutöver också olika "tillhyggen" vid brottsituationerna som rör vållande till kroppsskada eller sjukdom, som bilar, hundar, giftiga ämnen med mera.

Det har inte gått att konstatera några statistiskt signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor eller mellan de tre åldersgrupperna i förekomst av vapen eller tillhyggen, då det är för få fall i det kodade materialet som innefattar dessa.

Fotografering eller filmning av brotts handlingen

En ytterligare aspekt som relaterar till allvarlighetsgraden i brottet, handlar om ifall någon gärningsperson fotograferat eller filmat brotts handlingen. Att bli filmad eller fotograferad i samband med att man utsätts för brott, kan ses som en ytterligare kränkning. I vissa fall kan det även innebära att materialet sedan sprids vidare.

I ungefär 3 procent av brotten i studiens urval framgår att en gärningsperson filmat eller fotat brotts handlingen (utöver de fall där fotograferingen eller filmningen utgör själva brottet, som vid kränkande fotografering). Det handlar i första hand om misshandelsbrott, men även olaga hot, ofredanden och sexuellt ofredanden förekommer, liksom enstaka fall med våldtäkt, personrån, människorov, olaga tvång och ärekränkning. Det är en större andel av brotten mot flickor (5 procent) där någon filmat eller fotat handlingen än bland brotten mot pojkar (1 procent). Det är också i första hand vid brotten mot den äldsta åldersgruppen, 13–15-åringarna, där någon filmat eller fotat handlingen (5 procent av brotten mot denna grupp, medan motsvarande andel för brotten mot de två yngre åldersgrupperna är drygt 1 procent).

Brott mot barn i områden med olika socioekonomisk status

En av studiens frågeställningar handlar om att kartlägga om det finns några generella mönster i den polisanmälda personbrottsligheten mot barn relaterat till de socioekonomiska förutsättningarna i det bostadsområde där det utsatta barnet bor. I detta kapitel beskrivs därför hur brotten i uttaget från målsägarstatistiken fördelar sig mellan de fem områdestyperna för socioekonomisk status i landet (se Metod och material samt bilaga 1), och i vilken mån mönstren ser likartade ut för pojkar och flickor och de tre åldersgrupperna. Analyserna utgår från vilken områdestyp som målsägaren för det aktuella brottet bor i. Redovisningen görs utifrån antalet polisanmälda brott som drabbat målsägare som bor i det aktuella området, per 1 000 barn som bor i området totalt sett.

Flest anmälningar i områden med socioekonomiska utmaningar

I relation till hur många barn som bor i respektive områdestyp, fördelar sig de polisanmälda brotten inte proportionerligt mellan de olika områdestyperna i landet. Andelen av samtliga polisanmälda brott mot barn som bor i områdestyper med socioekonomiska utmaningar är större än förväntat utifrån hur många barn som bor i dessa områden, medan antalet polisanmälda brott mot barn i områden med goda socioekonomiska förutsättningar är mindre än förväntat utifrån hur många barn som bor i dessa områden. Se tabell 8 nedan.⁴³

Tabell 8. Andel (i procent) av samtliga barn i åldern 7–15 år som bor i respektive områdestyp,⁴⁴ samt andel (i procent) av samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken per områdestyp, åren 2018–2020.

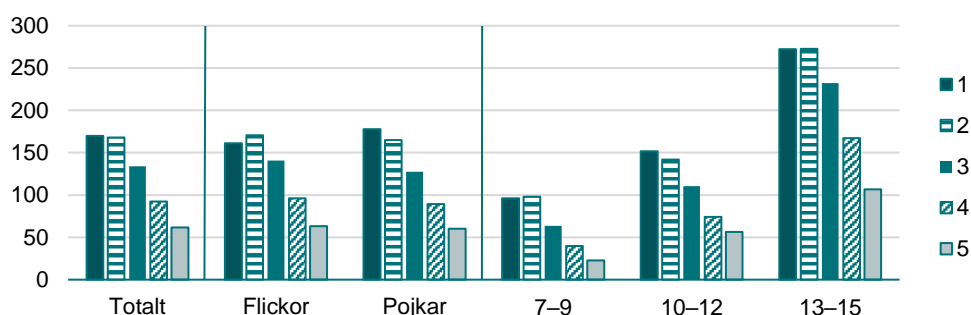
	Andel av samtliga barn 7–15 år	Andel av samtliga brott
Områdestyp 1	6	10
Områdestyp 2	8	13
Områdestyp 3	20	25
Områdestyp 4	52	45
Områdestyp 5	15	8

⁴³ I tabell 20 i bilaga 3 redovisas det absoluta antalet och andelen brott i materialet per områdestyp, totalt samt uppdelat på brottstyper.

⁴⁴ Andelen är beräknad utifrån det genomsnittliga antalet barn per RegSO för de tre åren 2018–2020, vilket sedan summerats per områdestyp. Se vidare i bilaga 1.

Den övergripande slutsats som kan dras om man ser till samtliga brott sammantaget, är därmed att det anmäls väsentligt fler brott per 1 000 barn mot barn som bor i områden med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och 2) än mot barn som bor i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 4 och 5). Det är nästan tre gånger så många (2,8 gånger fler) polisanmälda brott per 1 000 barn som drabbat barn som bor i områdestyp 1 och 2, än som drabbat barn som bor i områdestyp 5 (170 respektive 168 brott jämfört med 62 brott per 1 000 barn).

Figur 1. Antal polisanmälda brott per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på pojkar och flickor och tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=117 609^{45, 46}

Sett till pojkar och flickor, är antalen brott per 1 000 barn i de olika områdestyperna relativt lika. Men mönstret för vilka områdestyper där det totalt sett anmäls flest brott skiljer sig något. Det är högst antal polisanmälda brott mot flickor som bor i områdestyp 2, medan det är högst antal brott mot pojkar som bor i områdestyp 1. Detta hänger samman med att den polisanmälda brottsligheten mot flickor och pojkar delvis skiljer sig åt. De polisanmälda brotten mot flickor innefattar i högre grad sexualbrott, där mönstret ser annorlunda ut jämfört med hot- och våldsbrotten (se nedan i avsnittet Skillnader mellan olika typer av brott), medan pojkars mönster i högre grad än flickornas styrs av hot- och våldsbrotten.

Som figur 1 visar är det väsentligt fler polisanmälda brott per 1 000 barn för barn i åldern 13–15 år, följt av 10–12-åringar och minst antal för 7–9-åringarna. Det övergripande mönstret gällande områdestyperna ser

⁴⁵ Det är ett bortfall på 2 088 brott (av de totalt 119 697) där målsägarens bostadsadress inte kunnat utrönas. Se bilaga 1.

⁴⁶ I bilaga 3 finns tabell 21 som redovisar antalet brott i figur 1.

dock likartat ut oavsett vilken åldersgrupp man tittar på; det är flest polisanmälda brott per 1 000 barn mot barn som bor i områden med socioekonomiska utmaningar, och lägst antal mot barn som bor i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar.

Skillnader mellan olika typer av brott

Det övergripande mönstret för totalt antal brott, som redovisats ovan, styrs mycket av de stora brottskategorierna med många polisanmälda brott, som misshandel, olaga hot och ofredande (dessa utgör 69 procent av alla polisanmälda brott). Bryter man ner materialet på olika brottstyper, ser man tydliga skillnader i brottens fördelning över olika områdestyper.

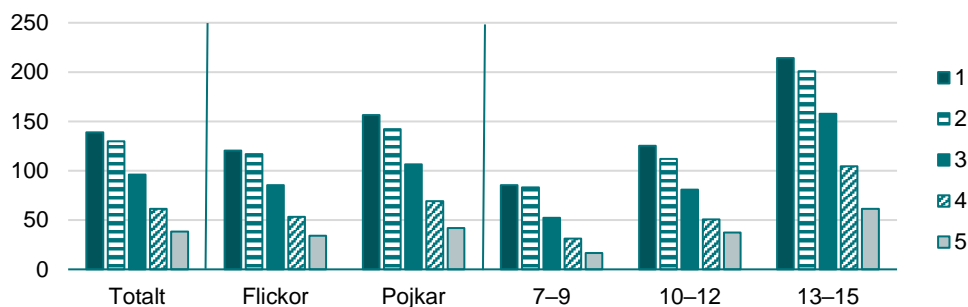
Separata analyser har gjorts för de större brottstyperna, som har mellan drygt 3 000 och drygt 44 000 brott inom respektive kategori under den studerade treårsperioden.⁴⁷ Dessa analyser visar på tre huvudsakliga mönster när det gäller områdesfördelningen av olika brottstyper. Ett huvudsakligt mönster kan ses för hot- och våldsbrotten, ett för sexualbrotten och ett för egendomsbrotten. Nedan presenteras områdesanalyser för brotten inom dessa tre ”huvudmönster”, och analyser för de enskilda större brottskategorier som ligger inom respektive brottsområde finns i bilaga 3.

Flest polisanmälda hot- och våldsbrott (per 1 000) mot barn som bor i områden med socioekonomiska utmaningar

Ett första huvudmönster kan ses för hot- och våldsbrotten (misshandel, olaga hot, ofredande och grov fridskränkning). För dessa brottstyper polisanmäls flest brott mot barn (per 1 000 barn) som bor i områden med socioekonomiska utmaningar (områdestyperna 1 och 2), i likhet med mönstret för totalt antal brott. Det är sedan allt färre polisanmälda brott per 1 000 barn ju högre socioekonomisk status områdestypen har. Minst antal polisanmälda hot- och våldsbrott per 1 000 barn är det i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 5).

⁴⁷ Det innebär att de brott som redovisas separat gällande fördelningen på områdestyper är misshandel, olaga hot, ofredande, våldtäkt, sexuella övergrepp och utnyttjanden, sexuellt ofredande, stöld samt personrån. Dessutom redovisas grov fridskränkning som är en något mindre brottskategori med 2 012 anmälda brott under perioden, då detta brott innefattar utsatthet för flera brottshändelser, ofta olika typer av hot- och våldsbrott.

Figur 2. Antal polisanmälda hot- och våldsbrott (misshandel, olaga hot, ofredande samt grov fridskränkning), per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på pojkar och flickor och tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=82 620.⁴⁸

Figur 2 visar att detta övergripande mönster som beskrivits ovan gäller för såväl flickor som pojkar, liksom för de tre åldersgrupperna. Oavsett åldersgrupp och kön är det flest polisanmälda hot- och våldsbrott i områden med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1) och därefter ett fallande antal brott per 1 000 barn ju högre socioekonomisk status området har. Figuren visar också att antalet hot- och våldsbrott är högre för pojkar än flickor i samtliga områdestyper, och det är fler polisanmälda hot- och våldsbrott mot 13–15-åringar än mot yngre barn i samtliga områdestyper.⁴⁹

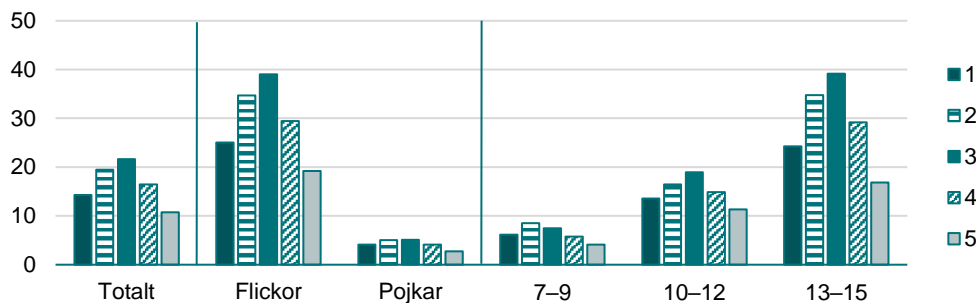
Flest polisanmälda sexualbrott (per 1 000) mot barn som bor i socioekonomiskt blandade områden

Ett annat huvudsakligt mönster kan ses för de polisanmälda sexualbrotten (våldtäkter, sexuella övergrepp och utnyttjanden samt sexuella ofredanden). Tyngdpunkten för var det polisanmäls flest brott per 1 000 barn ligger i ”mittenområdena” och det största antalet anmäls i socioekonomiskt blandade områden (områdestyp 3). I områden med goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 4), är det i många fall fler polisanmälda brott per 1 000 barn än i områden med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1). Detta skiljer sig dock något i vissa delgrupper.

⁴⁸ I bilaga 3 finns tabell 22 som redovisar antalet brott i figur 2.

⁴⁹ I bilaga 3 finns separata figurer och tabeller per brottstyp (misshandel, olaga hot, ofredande och grov fridskränkning).

Figur 3. Antal polisanmälda sexualbrott (våldtäkt, sexuella övergrepp och utnyttjanden samt sexuellt ofredande), per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar samt tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=18 386.⁵⁰

Det övergripande mönstret för sexualbrotten, där flest sexualbrott per 1 000 barn anmäls i områdestyp 3, gäller för både pojkar och flickor och för de två äldre åldersgrupperna (10–12 och 13–15). Det är dock väsentligt fler polisanmälda sexualbrott per 1 000 barn mot flickor än mot pojkar i samtliga områdestyper. Det är också betydligt fler polisanmälda brott per 1 000 barn mot 13–15-åringar än mot yngre barn, och minst antal brott är det i den yngsta åldersgruppen. Bland 7–9-åringarna ser mönstret dock lite annorlunda ut än för övriga delgrupper, då det är flest polisanmälda sexualbrott mot barn i områdestyp 2.⁵¹

Egendomsbrotten mer jämnt fördelade (per 1 000) mellan barn som bor i olika områdestyper

Det tredje huvudsakliga mönster som förekommer gäller egendomsbrotten, det vill säga stöld (fickstöld/väskryckning) och personrån. För dessa brott kan man se en mer jämn nivå i antalet brott per 1 000 barn mellan de olika områdestyperna än när det gäller såväl hot- och våldsbrotten som sexualbrotten. Gällande personrånen är det flest anmälda brott per 1 000 barn mot barn som bor i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 5).⁵²

⁵⁰ I bilaga 3 finns tabell 27 som redovisar antalet brott i figur 3

⁵¹ I bilaga 3 finns separata figurer och tabeller per brottstyp (våldtäkt, sexuella övergrepp och utnyttjanden samt sexuellt ofredande).

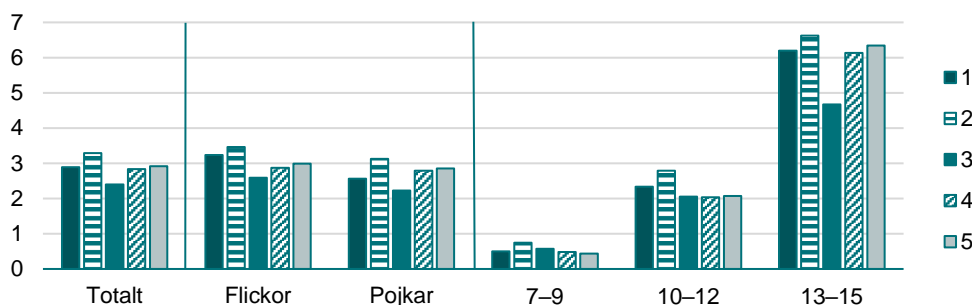
⁵² Eftersom mönstren för stöld respektive personrån delvis skiljer sig åt, redovisas de här separat, till skillnad från brottstyperna inom hot- och våld samt sexualbrotten, där separata figurer per brottstyp finns i bilaga 3.

Stöld (fickstöld och väskryckning)

Både totalt sett, och för flickor och pojkar separat, är antalet polisanmälda stölder per 1 000 barn lägst mot barn som bor i områdestyp 3 och högst mot barn som bor i områdestyp 2. Gällande barn som bor i områdestyp 5 är antalet stölder mer i samma nivå som för barn i övriga områdestyper, till skillnad från hot- och våldsbrotten och sexualbrotten, där antalet brott mot barn i områdestyp 5 med något undantag ligger lägst.

Det övergripande mönstret för stöldbrotten ser likartat ut för flickor och pojkar, och det är också ungefär lika många polisanmälda stölder per 1 000 barn både när det gäller flickor och pojkar. Antalet brott mot flickor ligger dock något högre i samtliga områdestyper. Det är väsentligt fler polisanmälda stölder per 1 000 barn mot 13–15-åringar jämfört med de yngre åldersgrupperna. Det är därmed stölderna mot 13–15-åringar som styr mönstret för stölderna totalt sett, där områdestyp 3 ligger lägst, vilket inte gäller för de två yngsta åldersgrupperna.

Figur 4. Antal polisanmälda stölder per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=3 078.⁵³

Personrån

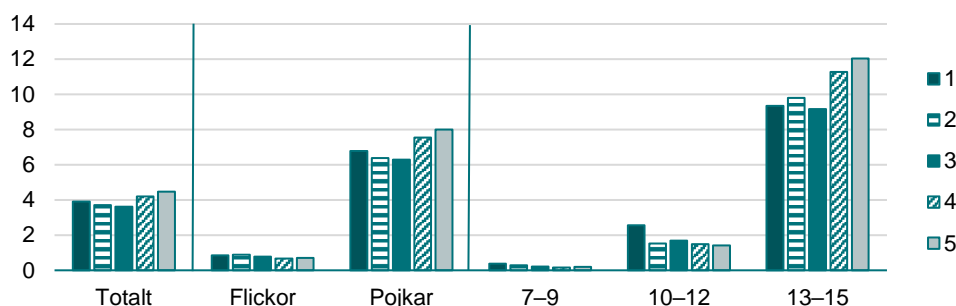
Liksom vid stöldbrott är det ett mer lika antal polisanmälda personrån per 1 000 barn i de olika områdestyperna, jämfört med hot- och våldsbrotten och med sexualbrotten.

När det gäller personrånerna är det flest polisanmälda brott per 1 000 barn mot barn som bor i områden med mycket goda eller goda socioekonomiska förutsättningar (områdestyp 5 och 4). Mönstret för personrånerna styrs dock i princip helt av hur det ser ut för pojkar, då det är väsentligt fler

⁵³ I bilaga 3 finns tabell 31 som redovisar antalet brott i figur 4.

polisanmälda personrån per 1 000 barn mot pojkar än mot flickor.⁵⁴ Det övergripande mönstret för personrån styrs också av hur det ser ut för 13–15-åringar, då det är väsentligt fler polisanmälda personrån per 1 000 barn mot barn (pojkar) i den åldern jämfört med barn i de yngre åldrarna. Mönstret skiljer sig dock för de yngre grupperna jämfört med det för 13–15-åringarna, och bland 10–12-åringarna är det flest polisanmälda personrån per 1 000 barn mot barn i områdestyp 1.⁵⁵

Figur 5. Antal polisanmälda personrån per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 470.⁵⁶

Flest upprepat utsatta i områden med socioekonomiska utmaningar

Som togs upp i kapitlet Kön, ålder och brottstyper i den polisanmälda brottsligheten, är det en del av de barn som förekommer som målsägare som är upprepat utsatta: de barn som förekommer som målsägare för minst sex brott, som målsägare för fyra eller fler olika brottstyper, eller som målsägare vid minst fem olika brottsdatum under perioden. Det är totalt 2 188 unika barn i materialet från målsägarstatistiken som tillhör minst en av dessa grupper. Om man ser till var dessa individer bor, så är det flest upprepat utsatta barn i områdestyp 1 och 2 och lägst antal i områdestyp 5, per 1 000 barn.⁵⁷ I områdestyp 1 och 2 är det 3,4 respektive 3,5 upprepat utsatta barn per 1 000 barn, medan det i områdestyp 5 är 0,7 upprepat utsatta barn per 1 000 barn. Det är därmed fem gånger så många upprepat

⁵⁴ Gällande flickor är det flest polisanmälda personrån per 1 000 barn i områdestyp 1 och 2. Det är dock få brott och det mönstret bör därför tolkas med försiktighet.

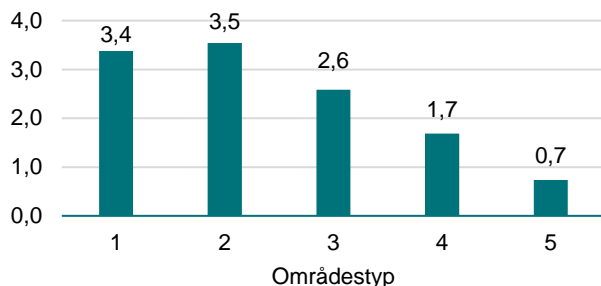
⁵⁵ Mönstret skiljer sig också för 7–9-åringarna. Dock är antalet personrån mycket litet gällande denna åldersgrupp, och mönstret bör därför tolkas med försiktighet.

⁵⁶ I bilaga 3 finns tabell 32 som redovisar antalet brott i figur 5.

⁵⁷ Se bilaga 1 om hur en områdestyp bestäms för respektive individ för treårsperioden.

utsatta barn per 1 000 barn som bor i områdestyp 1 och 2 jämfört med i områdestyp 5.

Figur 6. Antal upprepat utsatta individer i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020, per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. N=2 188.

Anmälningbenägenhet kan ha betydelse för mönstren

De mönster som presenterats ovan gäller de brott mot barn som blivit polisanmälda. Det är svårt att utifrån de polisanmälda brotten dra slutsatser om i vilken mån dessa mönster speglar den faktiska utsattheten för olika typer av brott bland barn som bor i olika områdestyper, och i vilken mån mönstren i stället är en effekt av att anmälningbenägenheten skulle kunna skilja sig åt mellan områden med olika socioekonomisk status.

En del av de faktorer som påverkar anmälningbenägenheten för brott generellt, som till exempel brottstypen, brottets allvarlighetsgrad, relationen till gärningspersonen och brottsplatsen, torde påverka vilka brott som polisanmäls på ett likartat sätt oavsett vilken socioekonomisk status som det utsatta barnets boendeområde har. Det kan dock finnas andra faktorer som gör att anmälningbenägenheten skiljer sig mellan områden med olika socioekonomisk status, och också mellan olika typer av brott och för olika grupper av utsatta i områdena. Som nämnts inledningsvis i rapporten, har viss internationell forskning pekat mot att anmälningbenägenheten för brott generellt sett är lägre i områden med större social utsatthet och bland socialt utsatta individer jämfört med andra.

Det vore värdefullt med vidare forskning och studier som närmare kan belysa om och i så fall på vilka sätt anmälningbenägenheten för olika typer av brott och grupper av utsatta barn skiljer sig mellan olika områdestyper, och i vilken mån de mönster som kunnat konstateras här speglar en faktisk utsatthet respektive olika anmälningbenägenhet i olika områden utifrån socioekonomisk status.

Fysiskt och psykiskt våld

I detta kapitel beskrivs de brottsituationer i de analyserade polisanmälningarna och förundersökningarna i studiens urval som kan karaktäriseras som olika former av fysiskt och psykiskt våld mot barn. Som tidigare redovisats, utgör dessa typer av våld en stor del av de polisanmälda personbrotten mot barn. Misshandel utgör den enskilt största brottskategorin av de polisanmälda brotten mot barn i grundskoleåldern i målsägarstatistiken, men även olaga hot och ofredande utgör antalsmässigt stora kategorier. Tillsammans utgör dessa tre kategorier 69 procent av brotten i datauttaget från målsägarstatistiken (se sida 35). Men även andra brottsrubriceringar med olika former av fysiskt och psykiskt våld ingår i analyserna i kapitlet, som exempelvis ärekränkning, grov fridskränkning och olaga tvång.

Som diskuterats tidigare i rapporten polisanmäls troligtvis mer allvarliga brottsituationer i högre grad än lindriga. De brottsituationer med fysiskt och psykiskt våld som beskrivs i detta kapitel ger därför sannolikt en bättre bild av karaktären i den allvarliga brottslighet som drabbar barn, än av lindrigare typer av brott.

Brottsituationerna presenteras utifrån de fyra huvudsakliga arenor som har framträtt som brottsplatser i analysen av studiens polisanmälningar (se även kapitlet Metod och material för en utförligare beskrivning av analyserna). Det handlar om det utsatta barnets hemmiljö, offentliga miljöer, våld på sociala medier och våld i skolan.

Föräldrar som utövar fysiskt och psykiskt våld i hemmet

De flesta av brottshandlingarna i studiens urval handlar om fysiskt och psykiskt våld mot barn av deras föräldrar, och ibland även av andra närstående i familjen. En del av dessa brottshandlingar är rubricerade som grov fridskränkning (Brå har nyligen publicerat en särskild genomgång av grova fridskränkningsbrott mot barn, se Brå 2023). Den typiska gärningspersonen i dessa ärenden är en pappa eller en styvpappa, men även mammor förekommer som gärningspersoner. I några få fall är även syskon eller annan släkt gärningspersoner, särskilt när det gäller våld med hedersrelaterade motiv. I dessa polisanmälningar förekommer flickor och

pojkar i samtliga åldersgrupper som målsägare, men våld i hemmet är särskilt dominerande för den yngsta åldersgruppen, 7–9-åringarna.

Mellan könen syns både likheter och skillnader. Inga väsentliga skillnader i karaktären av barnmisshandel av föräldrar kan observeras mellan könen när det gäller den yngsta åldersgruppen. Däremot förekommer fler former av brott och brottsituationer i hemmet för flickorna än för pojkarna. Könstympning är exempelvis ett brott som endast drabbar flickor, och där de undersökta anmälningarna främst avser flickor i den yngsta åldersgruppen, medan anmälningar som avser våld i hemmet med hedersmotiv samt brott kopplade till barnäktenskapslagstiftningen främst rör sig om utsatta flickor i åldern 12–15 år.

Föräldrar med svårigheter att hantera barn med utagerande beteenden

En brottsituation som präglar många ärenden är våld som har skett i en familjesituation där det utsatta barnet har olika former av utagerande beteenden, till exempel olika former av socio-emotionella svårigheter eller normbrytande, aggressiva eller explosiva beteenden, och där föräldrarna har utmaningar att hantera barnen utan att använda våld. I förundersökningarna framkommer bland annat att familjesituationen kan ha varit ansträngd under en längre tid, att det är mycket konflikter mellan barn och föräldrar, att barnet har varit under utredning eller att föräldrarna önskar en utredning. De kan också ha tagit emot hjälp av socialtjänsten med konfliktreducerande åtgärder i familjen, eller förklarat sig positiva till att göra det. Det framstår utifrån en stor del av förundersökningarna som att föräldrarna inte vet hur de ska hantera att barnet får explosiva utbrott eller använder våld mot sig själva eller andra, utan att själva använda våld. När polisanmälan väl görs har det ofta handlat om specifika situationer där bråk mellan barn och föräldrar har urartat, och i flera fall har föräldrarna också erkänt för polisen att de tappade kontrollen, att ”något brast” och att de då använde våld mot barnet. Det framgår emellertid också att en del föräldrar inte velat erkänna att de har utmaningar att ta hand om sitt utagerande barn, och att de inte heller har varit öppna för att ta emot den hjälp som erbjudits av socialtjänsten.

Föräldrar i konflikt och barn som hamnar i kläm

En annan vanlig brottsituation gäller våld som sker i en kontext där föräldrarna befinner sig i en pågående eller avslutad skilsmässa eller vårdnadstvist och där deras relation fortsatt tycks konfliktfylld. Barnen

flyttar då mellan sina föräldrar, och i dessa ärenden är det ofta den ena av föräldrarna som har polisanmält den andra, i stället för, vilket är vanligare i andra ärenden gällande våld i hemmet, att det utsatta barnet har berättat för någon som sedan har anmält oro till socialtjänsten. I flera av fallen framgår att båda föräldrarna har anmält varandra för en rad olika brott mot barnet. Ibland kan dessa polisanmälningar ha pågått under mycket lång tid. I flera ärenden berättar syskon samstämmigt om våld av den ena föräldern, men i många fall framstår det också som oklart utifrån de omständigheter som framkommer vilka brott som faktiskt har skett. Utifrån information som framkommer i förhör med de inblandade kan det i stället misstänkas att polisanmälningarna har gjorts främst för att vinna vårdnaden om barnet.

Situationer med eftervåld mot barnet och ena föräldern efter separation

Det finns också ärenden som beskriver situationer av vad som i forskning om våld i nära relationer brukar kallas för eftervåld. Detta våld kan riktas mot både barnen och mot den förälder som har separerat eller flytt från den andra, och våldsamma, föräldern. I nästan samtliga av dessa ärenden är den våldsamma föräldern pappan, och i flera av ärendena riktas det mest allvarliga våldet mot mamman och barnet drabbas sekundärt. Barnet kan dock även drabbas mer direkt av eftervåldet. Många av brottsrubriceringarna i dessa anmälningar avser brott mot kontaktförbud efter att den våldsamma föräldern har försökt kontakta barnet genom att till exempel dyka upp utanför bostaden eller skolan, eller genom att ringa barnet. Det kan också vara brottsrubriceringar som olaga förföljelse då vissa föräldrar under en längre tid har följt efter och försökt kontakta barnet eller ta med sig barnet med våld. I de mest allvarliga situationerna har pappan, som det alltid har varit i dessa fall, lyckats hitta familjen trots skyddat boende eller skyddade uppgifter och hotat dem (oftast mamman) till livet med eller utan vapen, och misshandlat mamman framför barnen.⁵⁸

Våld som en del av uppfostran

Det förekommer också brottsituationer bland ärendena med fysiskt och psykiskt våld i hemmet där det framstår som att föräldrarna ser på det våld de utövar mot barnen som en nödvändig del av en bra barnuppfostran. Det

⁵⁸ Den 1 juli 2021 infördes ett nytt brott, kallat barnfridsbrott, som gör det straffbart att låta barn bevittna exempelvis våld, hot eller sexuella övergrepp mellan närstående. Det var dock inte ett brott vid tiden för datauttaget för denna studie.

kan till exempel framgå i förhören med polisen att föräldrarna har uppgett för sina barn eller sin partner att det är deras skyldighet som föräldrar att använda våld i uppfostran. När de utpekade gärningspersonerna har varit förhållandevis nyanlända till Sverige kan det också framgå att det finns en svårighet eller ovilja hos vissa kring att ställa om till en barnuppfostran utan våldsyttningar. Det kan också framgå i förhören att föräldrarna anser att de handlingar som de utövar mot barnen inte är *riktigt* våld, utan bara vanlig uppfostran. De kan till exempel förklara att i deras hemland är smisk bara klappar mot kroppen eller som små knuffar, och att det inte är samma sak som att slå.

I flera fall har våldet upptäckts när de utsatta barnen fått undervisning i skolan om barns rättigheter i Sverige och antingen under diskussionerna i denna undervisning eller efteråt reflekterat kring sin egen utsatthet för våld i hemmet och valt att berätta för en lärare, polis eller socialtjänsten. Ett fåtal ärenden som gäller brottsutsatthet som en del av uppfostran, handlar om situationer där föräldrarna har skickat barnen till en så kallad uppfostringsanstalt i hemlandet. Barnen beskriver i kommunikation till polis eller socialtjänst i Sverige i samband med att de söker hjälp, att misshandel är en del av vardagen på dessa uppfostringsanstalter och används som ett sätt att "få ordning" på barnen.

Psykisk ohälsa, missbruk, generell våldsamhet och allvarlig omsorgsbrist hos föräldrarna

En brottsituation som rör några av de mest allvarliga fallen av våld avser familjer där en eller båda föräldrarna har allvarlig psykisk ohälsa som påverkat deras omsorgsförmåga, som lever i missbruk eller i kriminalitet, eller som av andra anledningar präglas av en allmän omsorgsbrist. Det kan också handla om föräldrar som beskrivs som generellt våldsamma, inte sällan mot både barnen och sin partner. Barnen i dessa ärenden beskriver en svår livssituation med utsatthet för allvarligt och upprepat våld av flera slag samt en mer eller mindre ständig otrygghet i hemmet. I flera ärenden har det utöver våldet också förekommit andra tydliga missförhållanden, som bristande hygienförhållanden i hemmet, extremt stök och brist på mat, el eller vatten eller att barnen inte får hjälp att komma till skolan i tid i hela och rena kläder. I dessa ärenden har det inte sällan förekommit upprepade orosanmälningar och kontakter med socialtjänsten under flera år.

Föräldrars våld alltifrån knuffar och örfilar till sparkar och dödshot

Våldet som har utövats av föräldrarna mot sina barn i de analyserade ärendena visar en stor spännvidd från lindrigare former av fysiskt våld, som knuffar, hårda tag om armen och örfilar, till allvarligt fysiskt våld som till exempel att sparka barnet, kasta ner barnet i golvet eller i väggen, ta stryptag samt slå barnet med knytnävsslag eller med tillhyggen av olika slag. Upplevelserna hos de utsatta barnen behöver dock inte nödvändigtvis ha ett samband med hur allvarligt eller lindrigt våldet har varit.

Våldet har också varit psykiskt, då barnen berättar om alltifrån nedvärderande tillmälen från sina föräldrar, till att bli ignorerade, trakasserade och dödshotade. På en generell nivå kan vissa skillnader ses gällande graden av och formerna av våld mellan de olika brottsituationer som redovisats ovan. På denna generella nivå karaktäriseras våldet som utövas av de föräldrar som använder våld som en del av uppfostran, de som befinner sig i konflikt med varandra, och de som använder våld mot barn med utagerande beteenden, av att det snarare varit mer lindrigt än grovt samt att det oftare har gällt enstaka händelser. När det gäller situationer med eftervåld har våldet oftast varit psykiskt, och en stor del av händelserna skulle utifrån sett kunna bedömas som lindrigt våld. Det framgår dock att det framkallat stor rädsla hos flera av barnen som drabbats.

Våldet hos de föräldrar som präglas av generell våldsamhet, psykiatriska diagnoser, missbruk och allmän omsorgsbrist kan i stället framför allt beskrivas som grovt och ofta långvarigt. Utöver fysiskt upprepat våld under ibland många år, har dessa ärenden visat exempel på allvarligt psykiskt våld och omsorgsbrister som till exempel att svälta barnen, inte ge dem läkarvård, hindra dem från att gå till skolan, misshandla barnens husdjur samt att inte hjälpa barnen med sin hygien eller att utveckla grundläggande färdigheter.

Socialtjänsten och skolan viktig roll för polisanmälan av brott i hemmet

Genomgången av de ärenden som beskriver misshandel i hemmet av barnens föräldrar visar på socialtjänstens och skolans viktiga roll när det gäller dessa brott. Majoriteten av brotten har polisanmälts av socialtjänsten, som också har öppnat egna utredningar i många fall. Brotten har dock generellt kommit till socialtjänstens kännedom genom att de utsatta barnen själva har berättat om den fysiska eller psykiska

misshandeln för någon lärare i skolan, som sedan har gjort en orosanmälan. Genom att skolan har gjort denna orosanmälan kan det sedan också upptäckas att flera barn i hushållet är utsatta för våld av sina föräldrar, och förundersökningarna har ibland inkluderat flera syskon i dessa fall. Som nämnts ovan är det inte heller ovanligt att en av föräldrarna har polisanmält den andra. Detta har varit särskilt vanligt i de ärenden där föräldrarna ligger i konflikt med varandra.

Våld mot flickor som uttryck för hederskultur

En typ av våld i familjen som har framträtt i analysen är brotts handlingar med olika typer av hedersrelaterat våld och förtryck, främst mot flickor. Det gäller tre övergripande typer av brotts situationer: en utsatthet hos de lite äldre flickorna för fysiskt och psykiskt våld och kontroll med hedersmotiv, samt planerade eller misstänkt genomförda barnäktenskap, och en utsatthet hos de yngre flickorna för planerad eller misstänkt utförd könsstympning. Utöver dessa brotts situationer har enstaka ärenden gällt andra former av hedersrelaterat våld och förtryck där även personer utanför den närmsta familjen utövat våldet. Det handlar exempelvis om kusiner eller andra släktingar som begränsar flickors frihet i det offentliga rummet, eller situationer där flickors rykte medvetet solkas av män som flickorna eller familjen avvisat, i syfte att hämnas eller tvinga fram ett giftermål.

Misshandel och kontroll av äldre flickor med hedersmotiv

En typ av brotts situationer där det har framgått i förundersökningen, antingen genom förhör med målsägaren eller genom en bedömning av socialtjänsten eller polisen, att våldet tycks ha hedersrelaterade motiv, gäller (framför allt) flickor i den äldsta åldersgruppen (13–15 år), som lever i familjer som anser att familjens anseende eller heder är beroende av flickornas beteende. Följden kan bli att flickorna, och framför allt deras sexualitet eller rykten om deras sexualitet, behöver kontrolleras. I dessa fall har det varit vanligare än i de övriga fallen av våld i hemmet, att även annan släkt till målsägaren har förekommit som gärningspersoner, till exempel morbröder, farbröder, farfäder eller kusiner. Även kvinnor har deltagit i hedersvåldet, dock sällan med fysiskt våld utan i deltagande av kontrollen och begränsningarna av de utsatta flickorna. Det finns också enstaka fall där målsägarnas bröder antingen beskriver att de har tvingats delta i kontrollen av sina systrar eller där det framstår som att de själva valt att göra det.

I förundersökningarna beskriver de utsatta flickorna att våldet började eskalera i samband med att de blivit äldre och önskade ha mer frihet, till exempel på samma sätt som deras kompisar i skolan. De kan till exempel ha önskat utöva sporter, gå ut och träffa kompisar efter skolan, ha killkompisar eller bli kära och ha en pojkvän. Gemensamt för flickorna är beskrivningar av hur försöken till ökad frihet mötts av allt strängare kontroll och utökat våld. Ärendena karaktäriseras generellt av att våldet har tagit sig många olika former och det handlar därför ofta om en stor sammanlagd utsatthet. Utöver fysiskt våld och psykiskt våld som hot och nedvärderande tillmälen har det framför allt handlat om kontrollerande handlingar, som till exempel förbud gällande att kontakta vissa personer, isolering i hemmet, att bli fråntagen sin telefon eller att den ständigt kontrolleras, att inte få gå hem till vänner eller att inte få röra sig utomhus utan att familjen är närvarande. En del av flickorna har också blivit utsatta för planer att giftas bort (se nästa brottsituation).

Arrangerade barnäktenskap för de äldre flickorna

De analyserade förundersökningarna innehåller också brottsituationer med misstankar om arrangerade barnäktenskap. Barnäktenskapsbrotten tillhör en av de mer ovanliga brottsrubriceringarna bland samtliga polisanmälda brott. Det vanligaste är att de utsatta är flickor, men pojkar förekommer i några enstaka fall. Brotten innefattar framför allt barn som har varit mellan 12 och 15 år gamla. I första hand handlar brotten om misstankar om att barnäktenskap planeras, men några fall gäller misstankar om att barnäktenskap redan ska ha ingåtts. Ärendena präglas i regel av vaga misstankar och polisen har sällan mycket information till utredningen. I de få ärenden där barnens äktenskap redan ska ha genomförts har det i regel skett utomlands.

En återkommande aspekt är att det har förekommit hot och påtryckningar från släkt utomlands att gifta bort döttrarna i hemlandet. Det finns också i flera fall ett samband med särskilda händelser som inträffat i barnens liv som har riskerat familjens heder, till exempel att de har träffat någon som de blivit kära i och som familjen inte godkänner, att de sagt sig vara homosexuella eller att de blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp.

Misstänkt könsstympning gällande de yngre flickorna

En grupp ärenden handlar om misstänkt könsstympning eller förberedelse till könsstympning. Könsstympning är ett brott som enbart kan begås mot flickor, och som är mycket svårupptäckt. Det är mycket få polisanmälda brott med könsstympning under den period som studerats, endast

30 polisanmälningar, och nästan samtliga av dessa har ingått i studiens urval. Ärendena med könsstympning avser främst yngre flickor, huvudsakligen i åldersgruppen 7–9-åringar, men i någon mån även flickor mellan 10 och 12 år. I likhet med ärendena om misstänkta barnnäktenskap karakteriseras även dessa ärenden av förhållandevis vaga misstankar om att brott planeras eller kan ha begåtts. Inte heller i dessa ärenden har polisen mycket information att gå på, då flickans föräldrar oftast nekar till att ha planerat eller genomfört könsstympningen, och själva handlingen oftast misstänks ha genomförts utomlands, med något undantag. I vissa fall genomförs läkarundersökningar med varierande resultat kring hur säkert könsstympning kan bevisas.⁵⁹

Skolan står i hög grad för upptäckten av hedersrelaterat våld

I de flesta av förundersökningarna som beskriver barnnäktenskapsbrott och misstanke om könsstympning är det målsägarnas skola som har gjort en orosanmälan till socialtjänsten på grund av lärares ofta vaga misstankar. Socialtjänsten har sedan gjort en polisanmälan. Skolans misstankar kan ha väckts på grund av något som målsägaren har sagt, till exempel att hon har hört något diskuteras hemma av föräldrar och släkt, eller har pratat om giftermål och berättat om förberedelser inför en stor fest. Misstankar kan också ha väckts av att en flicka från ett land där könsstympning eller barnnäktenskap förekommer ska resa till hemlandet samtidigt som hon är i en ålder då det är vanligt att dessa brott sker. Ibland har misstankarna väckts av att en flicka inte har kommit tillbaka till skolan efter en semester i hemlandet. I några enstaka ärenden har de utsatta barnen själva larmat skola, socialtjänst eller polis om vad de misstänker kommer att ske med dem eller att de redan blivit bortgifta i ett annat land och önskar få hjälp att komma hem.

När det gäller den fysiska och psykiska misshandeln och kontrollen av äldre flickor av föräldrarna i hemmet är det vanligare att de utsatta flickorna själva har berättat för någon om sin situation, även här ofta för lärare i skolan. Men det förekommer också att lärare i skolan gör orosanmälan då de observerar vad som tycks vara en stark kontroll av flickan från hennes bröder i skolan.

⁵⁹ Det finns olika former av könsstympning och det kan vid kliniska undersökningar finnas svårigheter att fastställa om eller vilken typ av ingrepp som har gjorts (se t.ex. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/konsstympning/>).

Allvarliga konsekvenser för många vid våld i hemmet

Förundersökningarna vittnar om en stor bredd i konsekvenser och sårbarhet för de barn som utsatts för våld i hemmet. Flera förundersökningar är relativt kortfattade, och det kan till exempel framkomma att det har skett enstaka händelser av våld men att familjen tagit emot hjälp av socialtjänsten och att situationen uppges ha blivit bättre. I den motsatta situationen framkommer tecken på allvarliga konsekvenser och en stor sårbarhet hos de utsatta barnen. Dessa förundersökningar är ofta mer omfattande och innehåller mer utförliga beskrivningar av vilka konsekvenser våldet har fått för de utsatta barnen. Det kan framgå att barnen mår mycket dåligt och visar tecken på depression. De kan också ha självska debeteenden, och ibland har de försökt ta livet av sig eller uttrycker till polisen att de vill dö. Flera barn menar att den psykiska misshandeln är värre än den fysiska. Barnen kan också ha bevittnat våld mot syskon och den andra föräldern. En del av barnen har själva utvecklat aggressiva beteenden mot både andra barn, vuxna och djur, och i de mest utpräglade fallen av omsorgsbrist pekar socialtjänsten i sina utredningar på att barnen har en försenad utveckling såväl socialt som fysiskt.

De allvarliga konsekvenserna syns framför allt vid några av de brottsituationer som beskrivits. De förekommer ofta i de ärenden där våldet har varit grovt och långvarigt och kombinerats med upprepade nedvärderande tillmälen och annat psykiskt våld eller ibland även sexuellt våld. Dessa barn beskriver en livssituation där våldet är ständigt närvarande i familjen, där barnen är på sin vakt och rädda för att framkalla föräldrarnas ilska. De kan också under en längre tid ha varit föremål för orosanmälningar och under perioder ha blivit omhändertagna och placerade i familjehem. Även i ärenden där konflikter mellan föräldrarna har gått långt syns konsekvenserna tydligt för barnen som slits mellan sina föräldrar. I förhören med barnen framkommer att de försöker göra båda sina föräldrar nöjda, vilket ibland leder till att barnet ger motsägelsefulla uppgifter om de polisanmälda händelserna till polisen. Socialtjänsten kan också beskriva hur konflikten påverkar barnets psykiska hälsa negativt. Likaså berättar en del av barnen som lever i situationer med eftervåld av en våldsam förälder, och som inte sällan bor i skyddat boende eller med skyddade uppgifter, om en tillvaro präglad av rädsla för den våldsamma föräldern.

De allvarliga konsekvenserna syns också tydligt vid de ärenden där våldet har ett hedersmotiv. Socialtjänstens utredningar skildrar ofta på djupet den situation med hård kontroll som flickorna har levt med, men också de

konsekvenser som följer på upptäckten av brotten, då flickorna oftast blir omhändertagna och placerade på skyddat boende, och då det kan vara livsfarligt för dem att få träffa sina familjer igen. Socialtjänsten kan till exempel konstatera i utredningarna att flickan genom själva omhändertagandet kan ha smutskastat familjens heder eftersom familjen har förlorat kontrollen över henne under en tid, och hon riskerar då att inte längre vara ”ren” eller orörd. När flickorna själva beskriver den svåra situation som blir konsekvensen av att de har förlorat sitt familjesammanhang, sina vänner, sin skola och till och med tvingats byta namn, framkommer konsekvenser som depressioner, självska debeteenden, suicidförsök, missbruk och rymningar. I vissa fall framgår att flickorna frivilligt har gått tillbaka till familjen trots de risker detta inneburit för dem.

Våld i ungas parrelationer och ”avvisade” pojkar

En särskild sorts utsatthet som ses hos de lite äldre flickorna (mellan 12 och 15 år) är utsatthet för våld av pojkar eller män som har ett kärleksintresse eller ett sexuellt intresse för flickorna. Ärendena kan delas in i två typer av brottsituationer. Det ena gäller en utsatthet för våld av pojkvänner eller expojkvänner (våld i parrelation) och det andra gäller en utsatthet av pojkar som har uttryckt en önskan att bli ihop med eller ha en sexuell relation med flickorna, men blivit avvisade av dem. I båda dessa brottsituationer har i regel flera former av våld utövats, och våldet har också skett på flera arenor. Tillsammans står båda dessa brottsituationer för en ansevärd del av alla anmälda brotts handlingar mot de äldre flickorna.

Våld i ungas parrelationer

Ett flertal polisanmälningar handlar om brottsituationer där våld har begåtts mot de lite äldre flickorna, 12–15 år gamla, av pojkvänner eller expojkvänner. Det förekommer enstaka pojkar i studiens material som är målsägare för sexualbrott begångna av flickvänner, men dessa brott har inte varit en del av en systematisk våldsproblematik i en parrelation, utan situationer där omgivningen reagerat på en åldersskillnad mellan ett par som valt att vara tillsammans. Tidigare forskning har visat att även pojkar kan vara utsatta för våld i ungas parrelationer, men att flickor i högre grad än pojkar är de som utsätts för det grävsta våldet samt för upprepat våld (se till exempel Brå 2021c). De handlingar som leder till en polisanmälan är sannolikt några av de mest allvarliga fallen av våld i ungas parrelationer.

Brottsrubriceringen har i flera av dessa brottsituationer varit grov kvinnofridskränkning (de polisanmälda brotten med grov

kvinnofridskränkning är dock få totalt sett). Ett gemensamt drag i de ärenden som rubricerats som grov kvinnofridskränkning är att det i de flesta fall finns en tydlig åldersskillnad mellan målsägaren och hennes pojkvän. Flickorna blev tillsammans med sina pojkvänner när de var 12–15 år gamla, medan pojkvännerna varit mellan 3 och upp till drygt 30 år äldre. Det har generellt sett handlat om stadigvarande relationer där det inte varit ovanligt att flickan har bott hos den äldre killen i långa perioder trots sin unga ålder.

Andra relationer har varit mer kortvariga och därmed mer typiska för barn i dessa åldrar, och i de flesta av dessa har målsägaren inte bott ihop med pojkvännen. I dessa fall kan brottsrubriceringen vara exempelvis misshandel, olaga hot, ofredande eller brott mot kontaktförbud.

Våldet i regel mycket grovt

Majoriteten av brottsituationerna med våld i ungas parrelationer karaktäriseras av att brotten mot flickorna har rört förhållandevis eller mycket allvarligt fysiskt och psykiskt våld samt i de flesta fall även sexuellt våld. Våldet har också i regel involverat en stark kontroll av flickorna. Flickorna har bland annat utsatts för sparkar, slag, strypningar, våldtäkter, dödshot, psykiskt våld och trakasserier. Det har även förekommit våld mot flickornas husdjur, att flickorna fotats eller filmats i hemlighet alternativt tvingats ställa upp på bilder eller filmer. Flickor har också utsatts för hot om att nakenbilder eller filmer ska spridas, tvingats att inta droger eller alkohol, och förnedrats på olika sätt. Många har utsatts för en omfattande social kontroll som att inte få träffa vänner eller använda sociala medier och att få sin telefon kontrollerad. Våldet har förekommit på flera olika platser men i huvudsak i hemmiljön, antingen hemma hos målsägaren eller hos gärningspersonen såvida de inte har bott ihop. Särskilt grovt har våldet varit i de ärenden som rubricerats som grov kvinnofridskränkning. Flera fall beskriver våld som fortsätter efter att relationen är slut, där pojkvännen fortsätter med ständiga kontaktförsök, hotar att döda flickan eller personer i flickans familj, att ta livet av sig själv eller att lägga ut känsliga bilder på målsägaren om hon inte kommer tillbaka. Ibland har bilder och filmer lagts ut som hämnd för att flickan lämnat relationen. Det framstår som särskilt svårt för flickorna att freda sig från pojkvännerna eftersom de går i skolan under dagarna, vilket gör det lätt för gärningspersonerna att leta reda på dem.

I många av dessa ärenden syns en betydande utsatthet hos barnen. Målsägarna i dessa fall beskrivs ha haft en trasslig uppväxt med till exempel

övergrepp, missbruk i familjen, neuropsykiatriska diagnoser och annan psykisk ohälsa. Ibland förekommer också drog- eller alkoholmissbruk hos målsägaren, gärningspersonen eller båda. Flera flickor har haft tidigare institutionsplaceringar eller varit föremål för åtgärder inom psykiatri på grund av självskadebeteenden, depression eller missbruk, något som till stor del också beskrivs bero på våldet de utsatts för av sina pojkvänner.

Våld mot äldre flickor av pojkar som har avvisats

En annan typ av brottsituationer som delvis anknyter till partnervåldet är fysiskt, psykiskt och sexuellt våld mot i huvudsak äldre flickor av pojkar i deras egen ålder. Dessa brottsituationer har det gemensamt att samtliga haft sitt ursprung i att pojkarna har blivit avvisade av flickor som pojkarna velat bli tillsammans med eller på annat sätt uttryckt ett romantiskt eller sexuellt intresse för. Pojkarnas handlingar ger uttryck för att de känner ett berättigande till flickorna, som de inte anser ska ha rätten att avvisa dem, och de kan även uttrycka saker som att tjejer inte har några rättigheter, och att de bara ska göra som de blir tillsagda. Efter att ha blivit avvisade har pojkarna bland annat förnedrat flickorna på olika sätt, utsatt dem för dödshot eller hot om våldtäkt eller förföljt dem i skolan eller mellan skolan och hemmet. Ibland har pojkarna krävt att få nakenbilder eller sex, skickat meddelanden om att flickorna ska veta sin plats, använt nedsättande sexistiska ord samt publicerat lögnar om dem på sociala medier i syfte att misskreditera dem. De kan också hota att sprida nakenbilder, att våldta eller döda flickan om hon inte har sex med dem. Vissa har också använt fysiskt och sexuellt våld i skolan eller på vägen mellan skolan och hemmet. Gemensamt för ärendena har varit att målsägarna har uppgett en stor rädsla för de misstänkta pojkarna och en osäkerhet kring hur långt pojkarna kan gå med sina brottsliga handlingar. I några fall har brotten bedömts som så allvarliga att socialtjänsten har begärt att en utredning enligt 31 § LUL ska inledas, i de fall gärningspersonen varit under 15 år.⁶⁰

Polisanmälan mot pojkarna görs i huvudsak av målsägarna och deras vårdnadshavare

Den typ av ärenden som beskriver våld mot flickor från pojkar de är eller har varit tillsammans med eller som de har avvisat, har framför allt anmälts till polisen antingen av målsägarna själva eller av deras vårdnadshavare. Ett

⁶⁰ En person som misstänks för brott men som varit under 15 år vid brottstillfället kan inte åtalas och dömas för brott i Sverige. Enligt lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) kan dock en prövning av skuldfrågan ändå göras av domstol om brottet har ett föreskrivet minimistraff på ett års fängelse (enligt 31 § i nämnd lag).

flertal brott har också polisanmälts av målsägarens skola, då det särskilt i de situationer som gäller avvisade pojkar även har inträffat händelser mot flickorna i skolan.

Konflikter, oprovocerat våld och mobbning i skolan

Analysen av polisanmälningarna visar att skolan är en central arena där barn har blivit utsatta för fysiskt och psykiskt våld. Denna utsatthet förekommer bland barn i samtliga åldersgrupper och bland både flickor och pojkar. Våldet delar också många gemensamma karaktärsdrag oavsett det utsatta barnets kön och ålder. Men, som också har framgått av de kvantitativa resultaten på sida 41, står det fysiska och psykiska våldet i skolan för en större del av den sammanlagda brottsutsattheten hos pojkar än hos flickor, och för en större del av brottsutsattheten för pojkar i åldern 10–12 än för de övriga åldersgrupperna, även om våldet också är en förhållandevis stor del av brottsutsattheten för pojkar i den äldsta åldersgruppen. Våldets karaktär har dock varit lika oavsett vilken åldersgrupp målsägaren har tillhört.

Våldet har skett både inne i skolan, ute på skolgården och i andra lokaler under skoltid, till exempel när klassen har idrottsundervisning i en annan byggnad. Våldet har i huvudsak skett mellan barn. En liten kategori ärenden beskriver brott som har begåtts av skolpersonal och av föräldrar som besökt skolan. Våldet mellan barn har kategoriserats utifrån tre övergripande brottsituationer som framträder i materialet: våld som en följd av tillfälliga och i regel ömsesidiga bråk och konflikter mellan barn, fall av oprovocerat våld samt situationer av upprepat våld och trakasserier mot en målsägare, så kallad mobbning.

Ömsesidiga bråk och konflikter mellan barn

De vanligaste situationerna av fysiskt och psykiskt våld i polisanmälningarna om våld i skolan, samt även några av de vanligaste brottsituationerna i hela det analyserade materialet, handlar om våld som följt på en konflikt av något slag mellan två eller fler barn. Konflikterna kan ha en rad olika orsaker, vilka ibland kan framstå som bagatellartade utifrån ett vuxenperspektiv, men som givetvis kan ha varit väsentliga för barnen. Det kan till exempel ha varit att någon har kallat ett annat barn för ett fult ord eller varit störande och högljudd i klassen. Allvarligare konflikter har i flera fall startat på sociala medier, där någon kan ha spridit bilder på ett annat barn, eller utslutit någon ur en Snapchat-grupp. Ibland har

konflikter startat vid situationer där barn har spelat online, och sedan tagits vidare till skolan.

Majoriteten av dessa brottsituationer karaktäriseras av att det fysiska våldet framstår som förhållandevis ömsesidigt, då det inte sällan utövats våld av något slag även från målsägaren mot den misstänkte (vilket målsägaren i dessa fall har erkänt). Detta kan även gälla hot och förolämpningar som har uttalats från båda parter. Det är dock långt ifrån alltid som våldet kan sägas ha varit lika allvarligt från båda parter, eller att målsägaren har utövat något våld tillbaka.

Oprovocerat våld och barn med utagerande beteenden

Våldet i skolan kan även vara oprovocerat, det vill säga utan föregående konflikter. Ett flertal ärenden beskriver brotts handlingar där barn har råkat ut för oprovocerat våld av ett annat barn i klassen eller i skolan. Det kan också vara situationer där det utsatta barnets ”provokation” kan sägas ha varit väldigt liten i relation till konsekvensen, som till exempel att barnet har korsat en idrottsplan när andra barn varit inne i ett spel på planen. Det som uppfattats som oprovocerat våld av vuxna och barn runtomkring kan dock givetvis ha uppfattats annorlunda av det barn som har begått våldet.

Dessa förundersökningar karaktäriseras i huvudsak av situationer där barnet som begått våldet beskrivs ha olika former av utagerande beteenden. Det kan till exempel gälla diagnoser som adhd eller autism, bristande impulskontroll och svårigheter att reglera sina känslor, eller att barnet generellt uppges vara utagerande. Beskrivningarna ges som regel av skolpersonal eller föräldrar till det misstänkta barnet i förhör med polisen eller i samtal med socialtjänsten. Det misstänkta barnet kan ha varit föremål för insatser tidigare eller ha varit inblandad i andra handlingar som har föranlett oro.

Upprepat våld och trakasserier över tid: mobbning

En tredje typ av brotts situation gällande det fysiska och psykiska våld som skett i skolmiljö rör brotts handlingar där våldet ingår som en del av upprepade trakasserier eller våld gentemot det utsatta barnet, det vill säga mobbning. De polisanmälda fallen av mobbning kan i huvudsak karaktäriseras som allvarliga. Barnet eller barnets föräldrar beskriver en utsatthet för ett flertal handlingar av fysiskt och psykiskt våld av ett eller flera andra barn, ibland under en längre tid, och en frustration över svårigheterna att få ett slut på våldet. Handlingarna ingår i en kontext som

också inkluderat andra former av kränkande behandling mot barnet. Ibland har den polisanmälda handlingen skett utanför skolan eller på sociala medier, men likväl varit en del av den mobbning som skett i skolmiljön.

Skolpersonal och föräldrar som misstänks för fysiskt och psykiskt våld mot barn i skolan

Bland de analyserade polisanmälningarna finns också en del fall där vuxna – lärare, annan skolpersonal eller föräldrar – är utpekade för att ha utsatt barn för fysiskt och psykiskt våld i skolmiljön. De ärenden där skolpersonal är utpekade är relativt ovanliga, och omfattar skilda situationer och omständigheter. I en del fall handlar det om skolpersonal som barnen har upplevt vara för stränga och som tvingat barnen till saker som de inte känt sig bekväma med, till exempel att duscha efter gymnastiken. I andra fall har barnen upplevt att skolpersonalen inte har lyssnat på barnens ”nej” under lek som har uppfattats som för våldsamt. I ett par fall har elever känt sig ringaktade på grund av saker som lärare eller skolkuratorer har sagt om eller till dem (ärekränkning).

Vanligare än att skolpersonal är utpekade är att föräldrar, nästan alltid pappor, har kommit till skolan eller väntat vid skolgården och utsatt en elev för fysiskt eller psykiskt våld, eller både och. Bakgrunden till samtliga av dessa fall har varit att föräldrarnas barn har haft en konflikt med eller känt sig utsatt av ett annat barn, som föräldern med sina våldshandlingar i skolan velat avskräcka från detta beteende. I ett fåtal ärenden har en förälder begått våld mot ett barn av samma anledning, fast i en offentlig miljö eller i samband med barnets idrottsaktiviteter på fritiden.

Våldet i skolan: Slag, hot och kränkningar

Våldet som har utövats i skolan har tagit sig många uttryck. Många handlingar, särskilt de som begåtts i situationer av konflikter mellan barn och där skolpersonal utpekats som gärningspersoner, kan karaktäriseras som lindrigt våld. Våldet mellan barn har till exempel utgjorts av knuffar, slag med öppen hand mot delar av kroppen, och handlingar av psykiskt våld så som hot, förolämpningar eller ofredanden, till exempel att ta någons skolböcker och förstöra dem, kasta suddgummin och pennor samt ta kepsar och trampa på dem. Ibland handlar det om olaga tvång, där målsägaren tvingats göra något som är förnedrande för henne eller honom, till exempel kyssa den misstänktes skor. När skolpersonal har utpekats har våldet gällt att hålla hårt i någons arm, försöka dra med barnet till en plats mot dennas vilja eller att en lek har upplevts som för våldsamt för barnet.

Samtidigt finns också beskrivningar av grövre fysiska våldshandlingar och allvarliga hot. Det allvarligare våldet är vanligast vid de oprovocerade våldshandlingarna och mobbningssituationerna, där också de allvarligaste fysiska skadorna har förekommit (till exempel hjärnskakningar, tandskador och benbrott). Dessa grövre våldshandlingar kan handla om strypgrepp, sparkar eller ”stampningar” mot huvud och kropp, att målsägaren har kastats mot marken eller nerför trappor, eller att den misstänkte har kastat stenar på målsägaren. Det förekommer också allvarliga hot, till exempel att den misstänkte har tagit med sig en kniv till skolan och hotat barn och vuxna. Andra hot, som uttryckts på sociala medier, handlar om att den misstänkta barnet ska komma till skolan med en kniv dagen därpå, att han eller hon hatar vissa namngivna barn och ska döda dem eller hot om att slå ett barn om han eller hon kommer till skolan.

Målsägarna som utsatts för våld i en kontext av mobbning har berättat att de misstänkta barnen, utöver det fysiska våldet, har begått en lång rad kränkande handlingar, till exempel skrivit lappar med nedsättande ord eller uppmaningar till det utsatta barnet att ta livet av sig, skapat hatsidor på sociala medier riktat mot målsägaren eller växelvis inkluderat och exkluderat målsägaren från Snapchat-grupper. Det handlar också om att ha tagit eller förstört målsägarens saker, eller ha fotat eller filmat målsägaren under förnedrande omständigheter och spridit bilderna eller filmerna. Det förekommer även våldshandlingar i form av sexualbrott, till exempel sexuella ofredanden och spridning av nakenbilder av målsägaren som mobbarna kan ha fotat eller filmat själva eller ha kommit över på något annat sätt.

Våldet som har begåtts av föräldrar på skolans område har varit både lindrigt och grovt. Det kan till exempel ha varit strypgrepp, slag, knuffar eller i några fall att föräldern upplevts ha försökt köra på barn med sin bil utanför skolgården. Det har också förekommit allvarliga hot om vad som ska hända om barnet inte slutar bråka med förälderns son eller dotter. I många förundersökningar beskriver de barn som utsatts för våld i skolan, oavsett om det varit av andra barn eller av vuxna, en stor rädsla och ovilja att gå tillbaka till skolan efter brottet, och särskilt de barn som har utsatts för upprepat våld och kränkningar i form av mobbning uppger att de mår mycket dåligt.

Våldet i skolan i huvudsak polisanmält av vårdnadshavare och skolan

Det fysiska och psykiska våld som har skett i skolan har framför allt polisanmälts av målsägarens vårdnadshavare, men även av skolan i en del fall. I många fall där det är målsägarens vårdnadshavare som har polisanmält framgår att det är skolan som ändå i första hand har uppmärksammat det som har skett och sedan valt att kontakta vårdnadshavarna och informera om händelsen. Det finns också flera fall där föräldrar har gjort en polisanmälan efter att de upplevt att skolan inte har gjort tillräckligt för att skydda deras barn. Detta är särskilt tydligt när våldshändelserna är en del i mobbning av barnet.

Bråk, misshandel och hot i offentliga miljöer

Den tredje huvudsakliga arenan för det fysiska och psykiska våldet i förundersökningsmaterialet är olika typer av offentliga miljöer, det vill säga platser utanför skolan och utanför hemmet. De brottsituationer som framträder i den offentliga miljön handlar i huvudsak om olika former av misshandel, hot och ofredanden som har skett på torg, lekplatser, i skateparker, utanför ungdoms- och fritidsgårdar, utanför butiker, på vägen till och från skolan, i kollektivtrafiken, men även nära målsägarens eller gärningspersonens hem. Även brottsplatser där målsägarna utför idrotts- eller andra fritidsaktiviteter, till exempel på en fotbollsplan eller en fritidsgård, har räknats till de offentliga miljöerna. Bland de analyserade polisanmälningarna har våldshändelserna i offentliga miljöer framför allt gällt de lite äldre barnen, kanske på grund av att de rör sig ute själva på ett annat sätt än de allra yngsta barnen. Många våldshändelser kännetecknas av liknande karaktär oavsett det utsatta barnets kön, men det finns också våldshändelser som mer specifikt utmärker flickor respektive pojkar, vilka beskrivs i det följande.

Konflikter och oprovocerat våld av lindrigare karaktär mellan barn

Några av de vanligaste situationerna bland polisanmälningar om fysiskt och psykiskt våld i det offentliga rummet handlar om våld som begåtts mot det utsatta barnet av andra barn och unga, och som oftast har föregåtts av konflikter. I dessa ärenden har ibland även målsägaren begått någon våldshandling mot gärningspersonen/gärningspersonerna. Konflikterna kan till exempel handla om vad någon sagt om någon annan eller om saker som har hänt på sociala medier. Det kan också handla om mer "ensidigt" våld mot en målsägare där ingen tydlig konflikt tycks ha förelegat eller där våldet förefaller helt oprovocerat. När våldet framstår som helt oprovocerat

har gärningspersonerna i högre grad varit för målsägaren okända barn som förutom våldshandlingar också kan ha begått förnedrande handlingar mot det utsatta barnet, till exempel att barnet har tvingats klä av sig, tvingats låta och hoppa som ett djur och liknande.

Brottssituationerna kan se mycket olika ut men karaktäriseras i huvudsak (med vissa undantag) av att våldet är förhållandevis lindrigt, så som slag med öppen hand, knuffar, drag i håret eller hot. Händelserna har i ungefär lika hög grad involverat pojkar som flickor, både som målsägare och gärningspersoner. I de flesta av dessa ärenden har flera barn begått våldet tillsammans, ibland också mot flera målsägare.

Allvarligt våld av unga gärningspersoner med koppling till annan kriminalitet

Några brottsituationer skiljer sig åt från de situationer av mer tillfälliga bråk och konflikter som karaktäriserar de händelser som beskrivits ovan. Det gäller två typer av brottsituationer som i huvudsak gäller våld i det ena fallet mot flickor, och i det andra fallet mot pojkar. Dessa situationer tillhör inte de vanligaste i materialet, men de utgör mer allvarliga brotts handlingar där polisen ofta startar utredningar enligt 31 § LUL⁶¹ när de berörda gärningspersonerna är under 15 år. Dessa två typer av brottsituationer har det gemensamt att de framför allt rör misstänkta gärningspersoner (barn) som kan kopplas till tidigare brottsliga handlingar, rörande antingen våld eller förmodad involvering i narkotikahandel eller annan kriminalitet.

Våld med förnedringsinslag mellan äldre flickor

Den första av de brottsituationer som gäller en mer allvarlig form av våldsutsatthet i offentliga miljöer, handlar om händelser som både begås av och riktas mot flickor, typiskt sett från 12 år och uppåt, med vad som ofta är grovt våld med förnedringsinslag. Flickorna känner oftast varandra eller är flyktigt bekanta. Orsaken till våldet framstår inte sällan som bagatellartat utifrån en vuxenhorisont även om det utifrån gärningspersonernas perspektiv tycks ha varit legitima orsaker, vilket framgår i förhör. Det kan till exempel framgå att det handlat om att en av gärningspersonerna vill återupprätta sitt rykte eller sin heder, som kan ha solkats genom att målsägaren talat illa om henne, blivit tillsammans med en pojke hon själv varit tillsammans med, har en bra relation med en pojke hon gillar eller inte betalat tillbaka en skuld tillräckligt snabbt. Flera av flickorna som varit

⁶¹ Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

gärningspersoner i denna typ av förnedringsmisshandel beskrivs i förundersökningarna ha ett stort våldskapital och en svår livssituation generellt, till exempel en hög skolfrånvaro, utagerande beteenden, missbruk, tidigare kriminella handlingar eller familjehems- eller SiS-placeringar. Flera av de utsatta flickorna är rädda för att prata med polisen och uppger att det bara blir värre om man "golar" till polisen och att detta är något alla vet.

Ärendena karaktäriseras av att en eller några flickor blivit attackerade av flera andra flickor, ibland i stora grupper. Våldet har inte sällan varit allvarligt, så som knytnävsslag, upprepade sparkar mot kropp och huvud, "stampningar" på huvudet, och hårda drag i håret som kan få stora hårtussar att falla av. Utöver misshandeln har de misstänkta i samtliga fall också begått förnedrande handlingar, som att spotta på målsägaren, klippa av henne håret eller tvinga henne att ta av sig kläderna. I vissa fall har flickans saker också stulits, som till exempel mobiltelefon eller kläder. Brottsrubriceringen kan då vara rån, men de stulna sakerna har sedan kunnat hittas på någon närliggande plats eller lämnats tillbaka till målsägaren vid ett senare tillfälle, vilket tyder på att det inte primärt har handlat om materiell vinning. I nästan samtliga händelser har brottet filmats och filmen har sedan lagts ut på sociala medier. Detta har i stället varit ovanligt när det gäller misshandel mellan pojkar. Det har också varit vanligt med någon form av hot mot den utsatta flickan efter misshandeln, i syfte att förhindra henne att kontakta polisen. Våldet visar stora likheter med det våld av och mellan flickor som tidigare har beskrivits av Brå i samband med en rapport om ungdomsrån (Brå 2021d).

Grovt våld mot pojkar kopplat till kriminalitet, droger och tystnadskultur

Den andra typen av brottsituationer med allvarligt våld i offentliga miljöer gäller de äldsta pojkarna. Det handlar om våld där antingen de misstänkta, eller både de misstänkta och de utsatta barnen, har varit pojkar som besitter ett visst våldskapital, är involverade i kriminalitet och drogförsäljning, eller där det ryktas att våldskapitalet finns i deras familjer. I enstaka sådana situationer har även flickor förekommit som målsägare. Brottshandlingarna liknar dem som beskrivits ovan med avseende på att det handlar om barn i en kriminell miljö eller som framstår vara på väg in i en kriminell miljö. I våldet mellan pojkar finns dock sällan de förnedringsinslag som varit tydliga i fallen med flickor, och kopplingen till annan kriminalitet än enbart våldsutövande har varit tydligare. I dessa brottsituationer har pojkarna utsatts för grovt våld i parker, skolgårdar efter skolans slut, skogspartier och andra platser, eller för allvarliga hot,

enligt dem själva för att de eller gärningspersonerna på olika sätt varit involverade i drogförsäljning eller andra kriminella handlingar. I något fall har det snarare handlat om att gärningspersonerna försökt förmå målsägaren att begå kriminella handlingar, eller förhindra målsägarna att vittna mot dem gällande tidigare händelser. Våldet uppges ha brukats som skrämstaktik för att få de utsatta barnen att göra som de är tillsagda. I flera fall har våldet utförts av flera gärningspersoner samtidigt och kombinerats med hot om vad som händer om målsägaren blandar in polisen. Flera av de knivskador som förekommer i studiens förundersökningar återfinns i denna typ av ärenden. Även i dessa fall visar målsägarna generellt en stor ovilja att prata med polisen och även deras och eventuella vittnens föräldrar kan förbjuda polisen att förhöra barnen på grund av en rädsla för repressalier.

Oprovocerat våld av vuxna i den offentliga miljön

En ytterligare typ av brottssituation gällande fysiskt och psykiskt våld i den offentliga miljön, är brotts handlingar där barn har blivit utsatta för oprovocerat våld av (oftast okända) vuxna eller där vuxna har varit lättprovocerade av barns lek. I en del förundersökningar framgår omständigheter som framstår som bidragande faktorer till våldet, som att de misstänkta tycks lida av psykisk ohälsa, har allvarliga diagnoser som till exempel grav autism eller är alkohol- eller drogpåverkade. I andra fall har våldet förefallit oproportionerligt grovt utan att det finns tecken på några tydliga bidragande faktorer. Gärningspersonen kan också ha varit känd för polisen för tidigare handlingar med fysiskt och psykiskt våld. Ibland har det handlat om våldshändelser där det utsatta barnet känner den vuxne, till exempel där barnens grannar på olika sätt utsatt både det aktuella barnet och barnets övriga familj för våld i miljöer nära hemmet (se även avsnittet Hot, ofredanden och trakasserier med hatbrottsmotiv på sida 78).

Våldet har ibland varit helt oprovocerat, men det finns också flera fall där vuxna gärningspersoner har agerat med våld utifrån att de anser sig ha blivit provocerade av barns ofta typiska beteenden och lekar, till exempel barn som busringt på hus eller lägenheter, lekt och varit högljudda i en park, lekt med bollar på platser som inte är avsedda för det, gjort fula gester mot vuxna, råkat ha sönder något under en lek och så vidare. Såväl de helt oprovocerade som de "lättprovocerade" våldsbrotten mot barn i offentliga miljöer har inte sällan innefattat allvarligt våld, vilket kanske kan förväntas då lindrigare handlingar förmodligen inte polisanmäls i samma utsträckning. Brotts handlingarna har till exempel gällt vuxna som suttit i en

bil och plötsligt försökt köra på barn som gått på vägen, som visat knivar för barn eller plötsligt försökt knivhugga dem eller som misshandlat dem grovt utan provokation. I andra fall har barnen hotats med hotfulla gester som till exempel knytnävar eller pistoltecken, förföljts eller jagats, knuffats eller hållits fast mot deras vilja.

Vanligt att polisen tillkallas omgående när våldet sker i offentliga miljöer

Händelserna som rör fysiskt och psykiskt våld i offentliga miljöer kommer i högre grad än händelser på andra arenor till polisens kännedom genom att någon tillkallar polisen direkt vid händelsen. Ett vanligt förfaringsätt har varit att målsägaren har ringt till sina föräldrar, som i sin tur har ringt till polisen. Det är mer ovanligt att målsägaren har ringt till polisen själv.

Kränkningar och hot på sociala medier

De konflikter mellan barn som resulterat i våld i skolan eller i den offentliga miljön, har också manifesterats i brottsituationer på sociala medier (och i viss mån via sms eller telefonsamtal), som till exempel Snapchat och Instagram. Dessa brottsituationer är relativt vanligt förekommande bland polisanmälningarna, och handlar om brotts handlinger med olika typer av hot, ofredande, olaga integritetsintrång och ärekränkning. Det förekommer också situationer där förolämpningar och kränkningar av olika slag filmas och fotas och sprids på sociala medier. I analysen har det blivit tydligt att brotts handlingarna på sociala medier ofta sker i växelverkan med fysiska brotts handlingar i till exempel hemmet, skolan och offentliga miljöer. Med det menas att konflikter kan starta på sociala medier och sedan tas vidare till en fysisk arena, eller att konflikter på en fysisk arena kan tas vidare till sociala medier.

En av de vanligaste brotts situationerna på sociala medier handlar om olika former av hot mellan barn, med budskap om att målsägaren ska råka illa ut på olika sätt. Det kan också röra sig om förolämpningar och nedsättande tillmälen. I vissa fall har en "hat- eller skvallersida" skapats, där personer i klassen eller skolan har skrivit nedsättande och kränkande tillmälen, eller publicerat lögnar om målsägaren (se även avsnittet om mobbning i skolan, sida 70). Bilder och filmer på målsägaren i en utsatt position kan också spridas på sociala medier. Det förekommer också att målsägarens konto hackas eller att ett socialt medie konto skapas i målsägarens namn i syfte att användas på samma sätt som ovan. Flera av de drabbade barnen har delat med sig av sina lösenord till olika vänner, men det kan vara oklart för den

drabbade vem som kan ha skapat eller kapat kontot och hur gärningspersonen kommit över inloggningsuppgifter.

Brott på flera arenor: Hatbrott, människohandel och människoexploatering

I det analyserade materialet finns också brottsituationer med fysiskt och psykiskt våld som typiskt sett begås på flera arenor, såväl i hemmet, skolan och offentliga miljöer som på sociala medier och även utomlands. Det gäller brott med hatbrottsmotiv⁶² och brott där barn utsatts för människohandel eller människoexploatering. Det handlar i båda fallen om brott som är ovanliga i det polisanmälda materialet men som beskriver allvarliga situationer av utsatthet. Framför allt gäller detta människohandel och människoexploatering där målsägarnas livssituation framstår som mycket utsatt.

Hot, ofredanden och trakasserier med hatbrottsmotiv

En del av brottsituationerna i det analyserade materialet kan definieras som olika former av hatbrott. Det gäller dels fall där polisanmälan specifikt gäller en hatbrottshändelse, dels fall där hatbrott har varit en mindre del av annan brottslighet som också har utövats. Hatbrotten har skett på flera olika arenor och begåtts av både vuxna och barn samt av personer som varit både okända och kända för de utsatta barnen. Målsägarna är både pojkar och flickor och förekommer i samtliga tre åldersgrupper, men nästan samtliga handlingar av den här typen har riktats mot barnen i egenskap av att de är mörkhyade eller uppfattas vara muslimer. Handlingarna har i många fall bestått av hot och kränkningar där okända personer har ringt och hotat hela målsägarens familj. Det finns också flera händelser där grannar har ofredat, hotat och förolämpat familjer med hänvisning till deras utländska bakgrund eller muslimska tro, och där barnen har drabbats direkt eller indirekt. Några fall gäller barn som varit i konflikt med varandra, där det ena barnet i samband med misshandel, hot eller ofredande har använt uttryck som skulle kunna innebära att gärningspersonen har haft ett hatbrottsmotiv. I dessa brottsituationer ingår också ärenden som har rubriceringen olaga diskriminering och där anmälningarna gäller händelser som att målsägaren inte har fått bada i simhallen eller komma på en buss på grund av dennes härkomst.

⁶² Majoriteten av dessa ärenden har fått en så kallad hatbrottsmarkering av polisen.

Människohandel och människoexploatering

En ovanlig men allvarlig form av utsatthet i det analyserade materialet är utsatthet för människohandel eller människoexploatering. Det handlar om barn som kommer från andra länder till Sverige och som här misstänks utnyttjas på olika sätt. Målsägarna tillhör i huvudsak den äldsta gruppen barn, 13–15 år, och majoriteten är pojkar, även om flickor också förekommer. I flera fall handlar det om ensamkommande barn som i samtal med Migrationsverket eller socialtjänsten har beskrivit en resa genom Europa där de utnyttjats av vuxna i organiserad kriminalitet. De har i utbyte mot uppehälle och mat till exempel tvingats tigga, stjäla och sälja droger. När de kommer till Sverige väcks misstankar om att de utnyttjas även här, till exempel om de avviker från sina placeringar på boenden, eller inte hämtar ut sina LMA-kort.⁶³ Det finns också ärenden som gäller familjer som har kommit till Sverige för att jobba tillfälligt, eller för att tigga, och som även låtit sina barn jobba eller tigga i stället för att gå i skolan. I något fall har misstankarna i stället handlat om mer organiserat tiggeri, där flera unga har tagits till Sverige för att stjäla och tigga. I ett fåtal ärenden finns misstankar om att flickor har tagits till Sverige för att utnyttjas i prostitution. Målsägarna framstår i regel som mycket utsatta. De beskriver en stor rädsla för smugglare som de har stött på, som ofta har misshandlat dem eller utnyttjat dem på olika sätt. De har i kortare eller längre perioder varit hemlösa och de saknar ofta vårdnadshavare som kan kontaktas. Ibland är det vårdnadshavarna eller andra familjemedlemmar som misstänks ha utnyttjat dem i organiserad människohandel eller exploatering.

De situationer som barnen befunnit sig i har i ungefär lika hög grad upptäckts eller uppmärksamats och sedan polisanmälts av Migrationsverket, Socialtjänsten och Polisen.

⁶³ Ett LMA-kort är ett kort som visar att man är asylsökande. Det behövs till exempel för att öppna ett bankkonto eller få lägre avgifter på viss offentlig service inom sjukvården som asylsökande.

Sexuellt våld

Detta kapitel beskriver de brottsituationer i det analyserade materialet som utgör olika former av sexuellt våld mot barn. Som visats tidigare i rapporten utgör sexualbrotten närmare en tredjedel av de brott i datauttaget från målsägarstatistiken som drabbat flickor. De utgör dock en liten del av brotten mot pojkar, omkring 4 procent (se även sida 36). Vid sidan av de brottsrubriceringar i materialet som rör våldtäkt, sexuella övergrepp och utnyttjanden och sexuellt ofredande, ingår även brott som inte vanligtvis betecknas som sexualbrott men där handlingarna ingår i en kontext av sexuellt våld, till exempel kränkande fotografering och olaga integritetsintrång.

Som tidigare påpekats i rapporten, polisanmäls sannolikt mer allvarliga brotts handlingar i högre grad än lindriga. De brotts situationer som beskrivs i detta kapitel ger därför troligen en bättre bild av karaktären i de mer allvarliga formerna av sexuellt våld som barn drabbas av, än av lindrigare former.

I likhet med det fysiska och psykiska våldet, beskrivs det sexuella våldet mot barn utifrån de fyra huvudsakliga arenor där analysen har visat att det förekommer: på sociala medier, i offentliga miljöer, i det egna eller någon annans hem samt i skolmiljö.

Spridning av nakenbilder och annat sexuellt våld på sociala medier

Sociala medier är den vanligaste brottsplatsen för det polisanmälda sexuella våldet mot barn. Det sexuella våldet på sociala medier har i analysen delats in i tre övergripande brotts situationer. En första brotts situation, som också är vanligast av de tre, gäller brotts handlingar där barn kontaktas via sociala medier av vuxna män med en misstänkt sexuell draging till barn eller av okända personer (där varken ålder eller kön framgår). Den andra brotts situationen gäller de nära besläktade men mer ovanliga händelserna där dessa män också försöker köpa sex av de utsatta barnen, och i den tredje brotts situationen beskrivs händelser där kompisar, bekanta och nuvarande eller före detta pojkvänner fotar och/eller sprider nakenbilder eller filmer på det utsatta barnet.

Vuxna män eller okända personer som försöker få nakenbilder, filmer med sexuella handlingar samt skickar ”dickpics”

Brottssituationer där vuxna eller okända personer kontaktar barn på sociala medier och försöker få nakenbilder eller filmer med sexuellt innehåll tillhör de vanligaste sexualbrotten i det polisanmälda materialet, särskilt för flickor. I de flesta fall där identiteten på gärningspersonerna har kunnat fastställas har de varit vuxna män, men det har ofta varit omöjligt att veta vilket kön eller ålder de misstänkta har, då de har kunnat dölja sin riktiga identitet på sociala medier. Vid dessa brott är målsägarna i första hand flickor i åldern 10 till 12 år, men även både yngre och äldre flickor förekommer samt ett mindre antal pojkar. I vissa fall framgår tydligt att gärningspersonen har haft en sexuell dragning till barn, till exempel genom att han själv berättat detta för polisen, genom att polisen funnit en större mängd barnpornografi i hans hem vid en husrannsakan eller att han tidigare dömts för liknande brott mot barn. Antalet målsägare kan i dessa ärenden ibland vara mycket stort.

Barnen har ofta inledningsvis kontaktats med en vänförfrågan av den vuxne på till exempel Snapchat, Instagram eller i något onlinespel. En del barn har hittats av gärningspersonerna genom att de har lagt ut bilder och filmer på sig själva på TikTok. När gärningspersonen lyckats få ett barn att acceptera en vänförfrågan har de ibland därefter kunnat kontakta alla barnets vänner och på så sätt ta sig vidare i sina kontaktförsök och nå många barn. Det förekommer att en stor mängd vänförfrågningar har skickats (det har ibland handlat om hundratals, en eller flera varje dag under lång tid) till en målsägare som upplever sig bli närmast terroriserad av dessa konstanta förfrågningar. För att få ett barn att svara har många gärningspersoner påstått sig vara barn i ungefär samma ålder som målsägaren. Några barn har i förundersökningarna beskrivit att dessa kontaktförsök från vuxna män eller okända personer ”händer ganska ofta” och att det är likadant för många av deras vänner.

När gärningspersonerna har etablerat kontakt med barnen har de försökt förmå barnen att skicka bilder på sig själv, till exempel genom att tjata mycket och länge, genom att erbjuda betalning, eller genom att hota med vad som händer om barnen inte skickar bilder eller utför olika sexuella handlingar (till exempel att den misstänkte ska skada familjemedlemmar, döda barnen, lägga ut fejkade bilder på barnet eller komma och våldta barnen). Andra gärningspersoner har lagt ner mycket tid och energi på att vinna barnens vänskap och empati, och fått dem att gradvis känna att de betyder mycket för gärningspersonen, varpå barnen har begått handlingar

de egentligen inte velat i syfte att inte ödelägga relationen. Vissa barn beskriver i efterhand att de redan innan befann sig i en sårbar fas på grund av exempelvis psykisk ohälsa eller specifika omständigheter runtomkring dem, och att de sökte bekräftelse på nätet, oavsett om denna kom från vuxna män eller personer i deras egen ålder. En del barn har skickat bilder utan någon närmare påverkan, bara för att en vuxen person har sagt åt dem att göra det, vilket återspeglar att den stora maktskillnad som finns mellan vuxna och barn, också kan manifesteras sig mellan tidigare obekanta personer på sociala medier. Det finns också barn som uppger att de blivit kära i personen de har haft kontakt med, eller som tyckt att det varit spännande att utforska nakenhet och sex med någon. I dessa fall har de inte sällan själva varit aktiva kring att prata om sex och att skicka bilder till gärningspersonen.

I de mer allvarliga fallen har utnyttjandet förvärrats då gärningspersonerna hotat att sprida de foton eller filmer som barnen har övertalats att skicka, till exempel till barnens bekantskapskrets, om barnen inte skickar fler. Dessa kontakter har ibland eskalerat till fall av mycket allvarliga sexualbrott, där männen har instruerat och förmått de utsatta barnen till allt mer grova sexuella handlingar mot sig själva, och i flera fall även mot syskon eller vänner. Handlingarna kan i detta avseende sägas äga rum lika mycket i barnens hem eller andra fysiska platser, som på sociala medier.

Män som kontaktar barn för att köpa sex

En typ av allvarlig sexualbrottslighet som förekommer i mindre utsträckning bland de analyserade polisanmälningarna är brottsituationer där män har försökt köpa sex av barn (i en tidigare Brå-rapport om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, konstateras dock att mörkertalet sannolikt är stort, se Brå 2022b). Dessa fall har många likheter med situationerna ovan där män har kontaktat barn på sociala medier i syfte att få bilder och filmer med barnpornografiskt innehåll. En del män har dock gått ett steg längre och försökt stämma träff med barnen för att köpa sex av dem. De har typiskt sett erbjudit pengar, alkohol eller droger till barnen i utbyte mot sexuella handlingar. Barnen har varit så unga som tolv år, och det framgår inte sällan att de misstänkta också förstått hur unga barnen har varit, eftersom barnen antingen har berättat det eller skickat bilder där deras unga ålder tydligt framgår. De flesta ärenden av den här typen gäller försök till sexköp eftersom många av barnen sagt nej eller till slut inte vågat träffa männen. I vissa fall har barnen ångrat sig när de väl har åkt och träffat männen, men blivit pressade eller hotade till samlag eller

andra sexuella handlingar ändå. Några av barnen har också genomfört handlingarna utan press eller hot och fått pengar eller annat i utbyte.

Barn som förnedrar och sprider nakenbilder på andra barn

En annan brottsituation bland de polisanmälda sexualbrotten på sociala medier, som är mindre vanlig i jämförelse med den stora kategori ärenden där vuxna kontaktar barn, är ärenden som beskriver hur personer i de utsatta barnens egen ålder, till exempel kompisar, bekanta, pojkvänner eller expojkvänner, har fått tag på nakenbilder eller filmer på det utsatta barnet som de har spridit till andra i bekantskapskretsen eller i skolan, eller lagt ut på sociala medier. Det handlar till exempel om målsägare som har en kompis eller bekant som genom övertalning, hot eller tjat förmått henne eller honom att skicka nakenbilder eller filmer där målsägaren gör någon form av sexuell handling. Det kan också handla om att barnet blivit fotograferat eller filmat av andra barn, till exempel i skolans omklädningsrum eller vid något annat tillfälle. Dessa foton eller filmer har sedan spridits till andra i skolan, i vissa fall ”som en kul grej”, i några fall som hämnd för något som målsägaren uppfattas ha gjort mot den eller de misstänkta. Spridningen av bilderna och filmerna kombineras ofta med förnedrande beskrivningar av det utsatta barnet.

Det finns också barn som har kommit över känsliga bilder och filmer genom att hacka det utsatta barnets konto eller som skapat ett konto i det utsatta barnets namn och låtsats att det är det utsatta barnet själv som har spridit bilderna. En variant som förekommer i flera förundersökningar är att barn har skapat särskilda ”exposekonton” där de har spridit bilder på tjejer i skolan, ibland redigerade bilder där en flickas huvud satts ihop med kroppen på någon bild som redan cirkulerar på sociala medier eller internet. Det finns också fall där mobiltelefoner har upptäckts i skolan, på toaletter, eller gömda i papperskorgar eller under takplattor, och som använts för att filma barn i smyg.

Stor variation i handlingar och konsekvenser av det sexuella våldet på sociala medier

Polisanmälningarna om sexuellt våld mot barn på sociala medier visar på en stor variation i brottens grovhet. Många barn har blivit kontaktade någon gång och tagit emot önskemål om nakenbilder eller fått nakenbilder och filmer av gärningspersonen. En del har valt att inte skicka något och direkt polisanmält genom sina vårdnadshavare. Andra har skickat någon bild och inte tyckt att det varit en så stor sak utan något som förekommer,

till exempel för att få pengar. I flera ärenden syns dock stora konsekvenser för de drabbade barnen. Det gäller bland annat barn som mottagit en stor mängd kontaktförfrågningar av samma gärningsperson, och barn som blivit utsatta för mycket påstridiga vuxna som kräver grova sexuella handlingar. Dessa barn beskriver konsekvenser som att de inte har orkat eller kunnat gå i skolan, träffa vänner eller göra läxor, på grund av konstanta önskemål från gärningspersonen att skicka nakenbilder och filmer på sexuella handlingar. De är ofta rädda för att gärningspersonen ska söka upp dem och beskriver en otrygghet kring att gå ut eller att gå till skolan. Även de barn som har blivit utsatta för att nakenbilder eller sexuella filmer har spridits till personer i skolan och närsamhället beskriver att detta har fått stora konsekvenser i deras liv i form av ångest eller depression och att de under en lång period inte ville gå till skolan. En särskild utsatthet syns också hos de barn som vuxna män har försökt eller lyckats att köpa sex av. Dessa är relativt få i det studerade materialet men samtliga beskriver ett liv med många utmaningar, till exempel psykisk ohälsa, neuropsykiatriska diagnoser som de behöver hantera, missbruk eller en svår familjesituation. Dessa resultat visar stora likheter med vad tidigare forskning har visat, se till exempel Brå 2022b om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Upptäckt och polisanmälan av sexuellt våld på sociala medier görs i huvudsak av vårdnadshavare och polisen

Majoriteten av sexualbrotten på sociala medier har anmälts till polisen av målsägarnas vårdnadshavare, ofta efter att antingen målsägaren själv har berättat om dem eller genom att vårdnadshavaren har gått igenom barnens telefon och upptäckt brotten på det sättet. I vissa fall har målsägarna berättat för en vän eller lärare som sedan har informerat vårdnadshavarna. En förhållandevis stor andel av dessa brott har också upptäckts genom att polisen i utredningen av ett sexualbrott mot ett barn har upptäckt att andra målsägare också har utsatts för brott av samma gärningsperson. Särskilt för de vuxna som utsätter barn för kontaktförsök i sexuella syften på sociala medier upptäcks ofta en lång rad målsägare i ärenden där polisen lyckats identifiera gärningspersonen. Det finns också fall som har upptäckts via information till svensk polis från internationella organisationer som specialiserar sig på att skydda barn från sexualbrott på internet.

Blottare, sexuella ofredanden och bortföranden i offentliga miljöer

Den andra arenan där det polisanmälda sexuella våldet mot barn förekommer i förhållandevis hög grad är den offentliga miljön. Till störst del handlar dessa brottsituationer om okända vuxna män som närmat sig barnen på olika sätt i den offentliga miljön. I dessa fall finns målsägarna i samtliga åldersgrupper men har huvudsakligen varit flickor.

Brottsituationerna med okända vuxna gärningspersoner handlar dels om förhållandevis vanliga situationer med blottare och andra sexuella ofredanden i offentliga miljöer, dels om mer ovanliga men allvarliga fall där vuxna män har försökt och ibland lyckats föra bort barn. Ytterligare en brottsituation handlar om sexuellt våld av vuxna som barnet känner och träffar regelbundet i offentliga miljöer, men även i samband med idrotts- eller fritidsaktiviteter.

Mer ovanliga brottsituationer i den offentliga miljön som inte beskrivs närmare i detta avsnitt har gällt enstaka fall av sexuellt våld av andra barn i samband med att en grupp barn har träffats ute ”på stan”, på en fritidsgård eller under idrottsaktiviteter.

Blottare och sexuella ofredanden av okända män

De vanligaste beskrivningarna av sexuellt våld i offentliga miljöer som förekommer i materialet skildrar situationer där vuxna män som barnen inte känner närmar sig barnen och begår någon form av sexuellt ofredande. Det kan till exempel handla om män som blottar sig för barn. Det gäller framför allt målsägare i den yngsta åldersgruppen, både flickor och pojkar, som rört sig på lekplatser, i parker, på stränder eller som cyklat eller gått på gångvägar. Gärningspersonerna har till exempel visat sitt könsorgan eller onanerat, och har ibland försökt prata med barnen samtidigt. I vissa fall har männen suttit nakna i bilen och kört fram till barnen och bett om hjälp med något så att barnen ska se deras nakna underliv. Liknande händelser har också inträffat i badhus och offentliga omklädningsrum.

En annan återkommande situation handlar om brotts handlingar i kollektivtrafiken. Denna typ av händelser har framför allt drabbat lite äldre flickor. I dessa fall av sexuella ofredanden har flickorna blivit tafsade på av okända män eller utsatta för män som gjort sexuella tecken, som suttit bredvid på bussen och onanerat eller som följt efter dem och varit sexuellt närgångna på olika sätt.

Bortföranden och försök till bortföranden av främst yngre barn

Den andra brottssituation som tydligt kan urskiljas bland sexualbrotten i offentliga miljöer handlar om de mer ovanliga men sinsemellan likartade fall där vuxna okända män på olika sätt har försökt locka eller tvinga med sig barn, ofta i bilar. En stor del av dessa ärenden rubriceras människorov eller olaga frihetsberövande. Målsägarna har i dessa situationer främst varit de något yngre barnen, 7–12 år, och i högre grad flickor än pojkar. Männerna har typiskt sett stannat sin bil bredvid barnen och till exempel frågat om barnen vill ha skjuts, låtsats att barnens mamma har skickat dem att skjutsa hem barnen, erbjudit barnen att få godis eller träffa kattungar eller hundvalpar, eller så har de med våld försökt dra in eller slänga in barnen i bilen. Det finns också män som har mött barnen gående eller i kollektivtrafiken och försökt dra in dem i skogen eller på annat sätt hållit fast dem och försökt förmå dem att följa med.

Syftet med försöken till bortförande har inte alltid varit uttalat i förundersökningarna, bland annat på grund av att barnen i regel har lyckats fly, men i de fall där polisen har fått tag i gärningspersonerna har det nästan alltid framgått att syftet med bortförandet har varit att begå sexuella övergrepp. De enstaka polisanmälningar som gäller målsägare som inte lyckats fly beskriver situationer där barnen har blivit utsatta för sexuella övergrepp eller sexuella ofredanden efter bortförandet.

Sexuellt våld av vuxna män som barnet känner

En brottssituation som förekommer i polisanmälningarna om sexuellt våld i offentliga miljöer handlar om målsägare som utsätts för sexuellt våld av vuxna män som de träffar regelbundet i antingen helt offentliga miljöer, eller under idrottsaktiviteter på fritiden. Det kan till exempel handla om situationer där barnen lärt känna en vuxen man som verkar ha en sexuell dragningskraft till barn, och som arbetat på en offentlig plats där det finns många barn, exempelvis ett gatukök, bibliotek eller liknande. De kan också ha blivit utsatta för sexuellt våld av tränare, tränarassistenter eller domare i samband med sin träning av olika sporter. Den vuxne har ofta engagerat sig i barnen, gett dem gåvor och erbjudit dem pengar, godis eller annat i utbyte mot att barnen ställer upp på nakenbilder eller sexuella handlingar. Tränare och domare som har begått övergrepp har kunnat locka eller hota med mer eller mindre speltid i utbyte mot sexuella handlingar. Några fall handlar om män som på sin fritid langar alkohol och cigaretter till barn och som regelmässigt ber om sexuella handlingar i utbyte mot varorna. De utsatta barnen har ofta varit medvetna om dessa förutsättningar och erbjudit eller

ställt upp på oralsex eller att onanera åt den misstänkte i utbyte mot alkohol eller cigaretter.

Polisanmälan vid sexuellt våld i offentliga miljöer görs främst av vårdnadshavare och tillkallad polis

Vid brottsanmälningarna om sexuellt våld i offentliga miljöer har brottet i regel anmälts av målsägarnas vårdnadshavare eller genom att polisen har tillkallats till brottsplatsen vid eller strax efter själva händelsen. I nästan samtliga fall har målsägarna själva berättat för sina föräldrar vad som har hänt, men det finns också exempel på ärenden där polisen har tillkallats av vittnen och andra som fått kännedom om händelsen i efterhand.

Våldtäkter och sexuella övergrepp i hemmet

Brottssituationer som i det analyserade materialet är mindre vanliga än sexualbrott på sociala medier och i offentliga miljöer, men som ändå utgör en anseelig del av de polisanmälda sexualbrotten, gäller sexuellt våld i det egna hemmet eller i andra barns eller vuxnas hem. Här förekommer två övergripande typer av brottsituationer. I den första och något vanligare förekommande brottsituationen beskrivs händelser med sexuellt våld som begås av vuxna nära barnet. Den andra brottsituationen gäller ärenden där sexuella handlingar begås av andra barn, till exempel släktingar, kompisar och kompisars syskon (det sexuella våldet mot flickor av deras pojkvänner har beskrivits i avsnittet om våld i ungas parrelationer, se sida 66).

Utsatthet för de yngsta barnen av manliga vårdnadshavare och andra vuxna män med en misstänkt sexuell dragnings till barn

När det gäller utsatthet för sexuellt våld av vuxna gärningspersoner i hemmiljön finns målsägarna framför allt bland de yngsta barnen. Här syns också pojkar som målsägare i en större utsträckning än vad som gäller för övriga brottsituationer med sexualbrott. Gärningspersonerna kan vara målsägarnas pappor, styvpappor, mammornas pojkvänner eller expojkvänner, vuxna vänner eller bekanta till familjen samt kompisars pappor eller styvpappor. Det finns också gärningspersoner bland barnvakter eller bland personer som ofta besöker barnen av andra skäl.

I flera förundersökningar framgår det tydligt att gärningspersonerna är män som har en sexuell dragnings till barn. Ibland är detta något som gärningspersonerna själva berättar om i förhören, ibland framgår det på andra sätt, till exempel att stora mängder barnpornografiskt material har

hittats hemma hos gärningspersonen, där både bilder och filmer på de egna barnen och/eller andra barn har ingått. Polisen kan också hitta en stor mängd leksaker, gosedjur, barnkläder eller barnunderkläder hemma hos gärningspersonen. I andra fall har polisen bevakat konversationer på nätforum för pedofiler där det framgår att gärningspersonerna har planerat sina brott tillsammans med andra män med sexuell dragning till barn, och gärningspersonerna kan också tidigare ha dömts för liknande brott mot barn.

Spännvidd från sexuellt gränslösa beteenden till upprepade grova våldtäkter

De sexuella handlingar som beskrivs i förundersökningarna om vuxna gärningspersoner spänner från "lindrigare" sexuellt våld till upprepade våldtäkter och grova övergrepp. En del ärenden avser sexuella ofredanden och andra typer av gränslösa sexuella beteenden mot barn. Det handlar till exempel om misstänkta som har lekt på ett gränslöst sätt med barnet, berört eller kittlat barnet på ett sexuellt sätt med kläder på, eller visat sitt könsorgan eller bilder på sig själv naken. I andra fall har den vuxne velat prata om sex med barnet, frågat om barnet vill bli pussat eller smekt, låtit barnet beröra sitt könsorgan eller tagit bilder eller filmer när barnet varit halvt eller helt avkläddt och inte varit medvetet om fotandet. I en del av dessa fall har gärningspersonerna varit närstående, till exempel pappor, men dessa typer av sexuellt våld har framför allt begåtts av andra personer i barnens närhet, till exempel vänner till barnens föräldrar eller barnvakter. En del av dessa gärningspersoner uppges ha ofredat barnen sexuellt vid enstaka tillfällen, medan andra målsägare har berättat att handlingarna har upprepats flera gånger eller varje gång de träffat gärningspersonen.

Det sexuella våldet som beskrivs i förundersökningarna kan också vara grovt och upprepat, framför allt när gärningspersonerna är barnens pappor eller styvpappor, men ibland även andra vuxna i barnets närhet. I de allvarligaste fallen har de utsatta barnen under många år tvingats till eller på andra sätt förmåtts utföra olika sexuella handlingar, från onani till oralsex och våldtäkter. Tvånget kan ha skett i form av hot, mutor, känslomässig manipulation, fysiskt våld eller enbart med hjälp av den maktskillnad som existerar mellan en vuxen och ett barn. I vissa fall har samma barn utnyttjats av flera män. Gärningspersonerna har i regel tagit bilder eller filmat övergreppen på barnen, och dessa har i vissa fall delats med andra via internet.

Det framgår i de omfattande förundersökningarna som präglar dessa ärenden att flera av barnen har normaliserat det sexuella våldet och kan ha en upplevelse av att de själva medverkat till handlingarna.

Gärningspersonerna har ofta etablerat en nära och förtroendefull relation till barnen, och när de gripits eller häktats har barnen hamnat i en ny sårbar position, då de förlorat en viktig person i deras liv samtidigt som de tvingas inse omfattningen och allvaret i de brott de har blivit utsatta för. Några beskriver dock framför allt en stor lättnad när gärningspersonen gripes. I flera fall framgår att barnen mår mycket dåligt, med konsekvenser som depressioner, självskadebeteenden och suicidförsök.

Sexuellt våld av andra barn i hemmiljön

Ett flertal brottsituationer bland polisanmälningarna om sexuellt våld rör händelser där målsägarna blivit utsatta av andra barn i hemmiljön, antingen i målsägarnas eller det andra barnets hem. Det kan röra sig om både kompisar och andra bekanta, kompisars syskon eller egna syskon eller kusiner. I ärendena som gäller yngre målsägare, och framför allt hos pojkarna, finns fall där de utsatts för olika typer av sexuella handlingar av andra barn som de lekt med, eller av äldre syskon till en kompis som de lekt med. I vissa fall beskriver båda inblandade parter att händelserna har handlat om ett mer eller mindre jämbördigt experimenterande med sexuella handlingar som någon vuxen har upptäckt och polisanmält, medan det i andra fall handlar om främst äldre pojkar som har tvingat eller pressat yngre pojkar till sexuella handlingar i samband med lek. I en del av dessa ärenden har antingen den misstänkte eller målsägaren (eller båda) haft diagnoser som skulle kunna ha bidragit till att de har haft svårt att förstå gränser kring tillåtna och otillåtna sexuella handlingar, till exempel intellektuella funktionsnedsättningar eller grav autism. De mest återkommande brottsituationerna gällande sexuellt våld av andra barn i hemmiljön är dock en utsatthet hos framför allt flickor i 13–15 års ålder för våldtäkter och andra sexuella övergrepp av andra ungdomar, till exempel kompisar, kompisars äldre syskon, bekanta, kusiner eller egna syskon. Flera händelser har skett i samband med att flickorna har sovit över hos en kompis eller i samband med en fest. Några få ärenden gäller en mer långvarig utsatthet för sexuella övergrepp av egna syskon.

Sexuellt våld i hemmet i huvudsak polisanmält av socialtjänsten

Det sexuella våldet i hemmet har upptäckts på olika sätt beroende på om gärningspersonerna varit andra barn eller vuxna. Socialtjänsten står för den största delen av polisanmälningarna där det sexuella våldet i hemmet begåtts av vuxna personer. Typiskt sett har dessa brott kommit till socialtjänstens kännedom när målsägarna har berättat om utsattheten för någon skolpersonal eller för vänner som i sin tur har uppmärksammat sina

föräldrar eller personal i skolan. Ibland har skolan gjort en orosanmälan efter att ha uppmärksammat varningssignaler hos målsägaren. Hos de yngsta barnen kan detta till exempel gälla ett eget gränslöst sexuellt beteende. Polisen har också upptäckt ett antal brott i arbetet med andra sexualbrottsutredningar, eller genom spaning på till exempel pedofilforum på internet.

När det gäller det sexuella våld i hemmet som har begåtts av andra barn har det i stället främst varit målsägarens vårdnadshavare som har polisanmält brotten, efter att målsägaren har berättat om händelsen för sin förälder. Målsägaren kan också ha berättat för vänner eller för någon i skolan, som i sin tur har berättat för vårdnadshavaren om händelsen.

Sexuellt våld i skolmiljön

Den sista huvudsakliga arenan för det sexuella våldet mot barn är skolmiljön. Det gäller platser och händelser såväl inne i skolan som på skolgården, eller i lokaler som är knutna till skolan. Gärningspersonerna är såväl andra barn i skolan (främst pojkar) som skolpersonal (enbart män). Här inkluderas också brott som misstänks ha begåtts av skolpersonal men som främst skett i skolpersonalens hem. De polisanmälda brotten i dessa miljöer är relativt få, men det framgår i ett par ärenden där barnen utsatts för sexuellt våld av skolpersonal att samma person har utsatt många olika barn. I ett fåtal ärenden har målsägare utsatts för sexuella ofredanden av okända vuxna män i samband med idrottsaktiviteter på skoltid men utanför skolans lokaler, till exempel i simhallar.

Sexuellt våld mellan barn i skolan: från nakenbilder till våldtäkter

Det polisanmälda sexuella våldet mellan barn i skolan handlar med några undantag om brott som begåtts av pojkar mot flickor. Det är framför allt de något äldre barnen som har varit inblandade i dessa brottsituationer, både som gärningspersoner och som målsägare. Det handlar om situationer där målsägaren har fotats eller filmats naken eller delvis naken, till exempel i omklädningsrum och toaletter, och där bilderna ibland sedan har spridits på sociala medier. Det handlar också om situationer där flickor har utsatts för tafsanden och verbala närmanden eller hot av jämnåriga pojkar, i syfte att få flickan att gå med på sex eller sexuella handlingar. Det finns också anmälningar som beskriver grovt sexuellt våld på skolans område, till exempel fall av sexuella handlingar där det ingått strypgrepp, fasthållning eller inlåsning, fall där målsägaren tvingats utföra sexuella handlingar medan andra sett på, samt försök till och fullbordade våldtäkter.

Sexuellt våld av skolpersonal med en misstänkt sexuell dragning till barn

Antalet polisanmälda ärenden som gäller skolpersonal är få, men som nämnts tidigare har dessa personer ibland hunnit utsätta många barn innan brotten upptäckts. Brotten är förhållandevis likartade och inkluderar handlingar där gärningspersonerna har rört barnen på ett sexuellt sätt, kramat dem eller smekt dem. Gärningspersonerna kan också ha fotat barnen nakna i skolans omklädningsrum, förmått dem att skicka bilder på sig själva, och spridit materialet som barnpornografi. I vissa fall har allvarligt sexuellt våld skett då skolbarn bjudits hem till gärningspersonen och erbjudits att spela datorspel eller att få pengar i utbyte mot nakenbilder eller sexuella handlingar. Övergreppen har oftast filmats och fotats och ett stort barnpornografiskt material har sedan upptäckts hemma hos gärningspersonen. Vissa av barnen har blivit utsatta under flera år. Det förekommer dock även barn som inte varit medvetna om att de blivit utsatta, och som till exempel blivit fotograferade i smyg i duschen och omklädningsrummet av gärningspersonen.

Målsägaren, vårdnadshavare, polis och skola har polisanmält sexualbrotten i skolan

Det sexuella våldet i skolan har upptäckts och anmälts av flera aktörer. När målsägaren har blivit utsatt av andra barn är det ofta målsägaren själv som har gjort polisanmälan, men polisen har också tillkallats av skolan efter de mer allvarliga händelserna. Målsägare som har blivit utsatta av vuxna har i högre grad berättat för någon i sin närhet först, som sedan har sett till att brottet polisanmälts. Målsägaren kan då ha berättat för vänner, föräldrarna eller skolpersonal. En del ärenden har också upptäckts genom polisens övriga utredningsarbete.

Personrån och stöld

Detta kapitel beskriver de brottsituationer i studiens urval som rör egendomsbrott, det vill säga personrån och stölder (fickstölder och väskryckning). Både stölder och personrån definieras som egendomsbrott, men det finns både likheter och skillnader mellan dem. Som framgått tidigare i rapporten (se sida 36), utgör dessa brott tillsammans drygt 6 procent av de polisanmälda brotten i studiens material. Båda brottstyperna har främst ägt rum i offentliga miljöer, och båda har framför allt de äldsta barnen som målsägare. Dock skiljer sig könsfördelningen åt för målsägarna. Andelen polisanmälda stöldbrott är lika stor bland brott som drabbat pojkar respektive flickor (2,6 procent), medan personrån utgör en väsentligt större andel av brotten mot pojkar än mot flickor (6,8 respektive 0,7 procent av brotten). För pojkar är personrånen en av de större kategorierna av brott de drabbats av i det polisanmälda materialet. Personrånen innebär också en interaktion mellan målsägare och gärningsperson som majoriteten av stölderna inte gör.

Främst äldre pojkar målsägare vid personrån

Personrånen tillhör en av de vanligaste polisanmälda brottsituationerna för de äldre pojkarna i materialet (13–15 år). I några få ärenden har flickor och yngre pojkar varit målsägare. Även gärningspersonerna har i huvudsak varit äldre pojkar, oftast mellan 13–18 år gamla. Det fåtal situationer som rör rån mellan flickor har beskrivits tidigare i rapporten (sida 74), utifrån att de trots inslag av rån främst kan karaktäriseras som situationer med grov misshandel. Personrån utgör i regel en allvarlig brottslighet och polisen har i nästan samtliga fall blivit kallade till brottsplatsen och även inlett en § 31-utredning (LUL)⁶⁴ i de flesta fall där gärningspersonen varit under 15 år.

Brotten karaktäriseras av att oftast två till tre misstänkta, men ibland stora grupper av misstänkta, har rånat eller försökt råna en eller två målsägare. Den stora majoriteten gärningspersoner är okända för målsägarna vid tiden för rånet, och har i flera fall varit maskerade och/eller haft nerdragna huvor. Rånen har skett på olika offentliga platser utomhus, till exempel nära ett köpcentrum, vid ett torg, en skatepark eller fotbollsplan, en busshållplats eller längs en väg utomhus. Om rånet har fullbordats har det

⁶⁴ Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

vanligaste bytet gällt flera värdesaker på samma gång, till exempel både mobiltelefon, kläder och bankkort, men det finns också ärenden där barn har blivit rånade på sin cykel, sparkcykel eller moped.

Fysiskt våld har ofta förekommit i dessa ärenden, och grovt våld (enligt en analytisk bedömning, inte juridisk) har varit nästan lika vanligt som lindrigt. De flesta målsägare har därför fått skador i samband med brotten. I ett fåtal ärenden har det även förekommit förnedringsinslag som att tvingas klä av sig, få sina kläder förstörda, och bli spottad på. Någon form av vapen eller tillhygge, som kniv eller annat stickvapen, skjutvapen eller ett annat tillhygge som till exempel ett baseballträ, har använts i nästan hälften av fallen. Det fysiska våldet har ofta kombinerats med hot om våld eller hot att bli dödad om målsägaren inte lämnar över sina värdesaker, samt hot med en kniv eller en pistol. Det har också förekommit hot med syfte att få målsägaren att inte våga polisanmäla brottet. I några fall har det framkommit att de utsatta barnen, för att undvika att rånet ska eskalera till våldsanvändning, direkt har lämnat över sina värdesaker när de blivit ombedda att göra det utan att uttalade hot nödvändigtvis har förekommit (enligt dem själva för att föräldrarna har bett dem att göra så om de skulle hamna i en sådan situation). Barnen påtalar då att hotet låg i själva situationen och deras upplevelse av gärningspersonerna som hotfulla. Brå har tidigare analyserat ungdomsrån i en mer omfattande utsträckning (Brå 2021d).

De flesta av de utsatta barnen har beskrivit för polisen att de blivit mycket påverkade av rånet. De har ofta varit chockade och rädda att gå ut alls under en period efter rånet, vilket innebär att de både har varit hemma från skola och träning samt dragit ner på sina sociala aktiviteter. Flera uppger också en stor rädsla kring att prata med polisen då de blivit hotade av gärningspersonerna med repressalier om de skulle göra det.

Stölder mestadels mot äldre barn av okända personer

De allra flesta stölder i förundersökningarna har skett i situationer där barnet har blivit av med en värdesak i en offentlig miljö, till exempel ett köpcentrum, en nöjespark, en affär eller i kollektivtrafiken. En mindre del av stöldbrotten har skett under skoltid och oavsett brottsplats är det mycket ovanligt att det utsatta barnet har sett gärningspersonen. Oftast har värdesaken försvunnit ur en ficka eller väska utan att barnet har märkt något vid tillfället. Det vanligaste stulna föremålet har varit en mobiltelefon,

men även busskort, bankkort, kontanter och kläder är exempel på värdesaker som stulits.

I en mindre del av förundersökningarna om stöld har det dock skett någon form av interaktion mellan den misstänkte och det utsatta barnet. Vanligast är att en eller flera gärningspersoner har närmat sig målsägaren och ryckt åt sig dennes värdesaker, till exempel mobiltelefonen, ett klädesplagg eller en väska. Vissa situationer har dock liknat ett personrån, utan att ha rubricerats som sådant, och i dessa brottsituationer har flera gärningspersoner misshandlat målsägaren eller en kompis till målsägaren och sedan tagit deras värdesaker.

Egendomsbrotten polisanmäls av vårdnadshavare och polis

Stöldbrotten har anmälts till polisen av målsägarnas vårdnadshavare, i många fall sannolikt för att en polisanmälan krävs för att få ersättning från försäkringsbolaget. Rånen har framför allt upptäckts genom att målsägaren efter brottet har ringt sina föräldrar och föräldrarna därpå har ringt polisen som har ryckt ut till brottsplatsen och skrivit en anmälan.

Ålders- och könsrelaterade mönster och avslutande reflektioner

Studiens huvudsyfte har varit att ge en kunskapsbild av den polisanmälda personbrottsligheten mot barn i grundskoleåldern och att beskriva brottslighetens karaktär. En central fråga har varit att undersöka om det i de polisanmälda brotten kan urskiljas några generella mönster kopplade till pojkar och flickor och till utsatta barn i olika åldrar. En samlad bild utifrån rapportens resultat, både de kvantitativa och de kvalitativa, är att det finns tydliga mönster, såväl ålders- som könsrelaterade, i den polisanmälda brottsligheten mot barn i åldern 7–15 år. Detta avslutande kapitel presenterar en sammanfattande diskussion kring huvuddragen i dessa mönster. Avslutningsvis lyfts också fyra mer övergripande reflektioner kring de polisanmälda brotten mot barn.

Barn i åldern 7–9 år

Av de polisanmälda brott som ingår i studiens material utgör brott mot barn i åldern 7–9 år en dryg sjättedel. Misshandel är den dominerande brottskategorin, och majoriteten av de polisanmälda brotten mot barn i denna åldersgrupp har skett i barnens hemmiljö. Det är därför inte förvånande att brottsituationer med fysiskt och psykiskt våld i hemmet dominerar för den yngsta åldersgruppen även i de kvalitativa analyserna. Detta återspeglas också i att majoriteten av gärningspersonerna vid brott mot de yngsta barnen är vårdnadshavare, framför allt manliga. Kvinnliga vårdnadshavare är generellt sett sällan gärningspersoner vid de polisanmälda brotten, men de förekommer i högre grad vid brotten mot de yngsta jämfört med brotten mot de äldre barnen.

En mindre del av de polisanmälda brotten mot de yngsta barnen utgörs av sexualbrott av olika slag, men vid dessa brott är det vanligen manliga vårdnadshavare och andra vuxna med en misstänkt sexuell dragningskraft till barn som begår brotten, och de sker i hemmiljön. De yngsta barnen utsätts även för sexualbrott på offentliga platser, där det i första hand handlar om utsatthet för blottning i lekpark eller liknande, men även för mindre vanliga brottsituationer där okända vuxna män har försökt och i enstaka fall lyckats bortföra barnen.

För denna åldersgrupp är det mindre vanligt med polisanmälningar om fysiskt, psykiskt och sexuellt våld i skolan, och även anmälda brott på sociala medier är ovanliga. Det gäller även för egendomsbrott som stölder och personrån. En brottstyp som är ovanlig bland de polisanmälda brotten, men där det framför allt är de yngsta barnen som förekommer som målsägare, är könsstympningsbrott.

Även om det finns ett mörkertal gällande den faktiska brottsutsattheten bland barn, kan de generella mönster som blivit synliga i den polisanmälda brottsligheten mot 7–9-åringar åtminstone delvis relateras till vad som kan antas vara vanliga livsmönster i denna åldersgrupp. Barn mellan 7 och 9 år kan till exempel antas spendera mindre tid ensamma i offentliga miljöer och mer tid i hemmet med sina föräldrar jämfört med äldre barn. De har inte heller tillgång till egna mobiltelefoner och sociala medier i samma utsträckning som äldre barn, och i de fall de har det, har förmodligen föräldrar i högre grad insyn i och kontroll över dessa.

Socialtjänsten och skolan tycks, utifrån de anmälda brotten, ha en särskilt viktig roll för att brotten mot den yngsta åldersgruppen kommer till rättsväsendets kännedom. Närmare hälften av de brott som begåtts mot 7–9-åringarna har polisanmälts av socialtjänsten, vilket är en väsentligt större andel än vid brott mot de äldre barnen. Samtidigt har en stor del av brotten kommit till socialtjänstens kännedom via skolans orosanmälningar, då målsägarna har berättat om sin utsatthet för skolpersonalen. Brotten mot de yngsta polisanmäls i hög grad också av vårdnadshavare.

Barn i åldern 10–12 år

Lite mindre än en tredjedel av de polisanmälda brotten har begåtts mot målsägare i åldern 10–12 år. Även här utgör misshandel den största brottskategorin, men olaga hot och ofredande är också vanligt förekommande på ett sätt som inte gäller för den yngsta åldersgruppen. Brotten i hemmiljö utgör en betydande del (en fjärdedel) av de polisanmälda brotten även mot 10–12-åringarna, men är inte lika dominerande som för de yngsta barnen. I stället träder nya typer av arenor in i de anmälda brotten för denna åldersgrupp, som oftare utsatts för brott i skolmiljö, på eller via sociala medier och internet och i offentliga miljöer. Dessa nya arenor speglas också i vilka som förekommer som gärningspersoner. Vårdnadshavare utgör endast omkring en femtedel av gärningspersonerna, medan andra barn som målsägarna känner utgör närmare 30 procent.

Anmälningar om brott i skolmiljön är särskilt framträdande inom denna åldersgrupp, jämfört med både yngre och äldre barn. För 10–12-åringarna handlar också en stor del av brottsituationerna i de kvalitativa analyserna om fysiskt och psykiskt våld som begås av andra jämnåriga barn, exempelvis relaterat till tidigare konflikter, men också i form av oprovocerat våld och mobbning.

Anmälningar om brott på sociala medier har också en framträdande plats bland brotten mot 10–12 åringarna. Både flickor och pojkar utsätts för olika former av hot och ofredanden av andra barn, till exempel på appar som Snapchat och Instagram, medan det främst är flickor som utsätts för sexualbrott via sociala medier. Det handlar då i stor utsträckning om situationer där vuxna kontakter barn för att få nakenbilder eller filmer med sexuellt innehåll.

Det är också vanligare i denna åldersgrupp, jämfört med både äldre och yngre barn, att polisanmälningarna handlar om utsatthet för oprovocerat fysiskt och psykiskt våld av vuxna i den offentliga miljön, liksom om utsatthet för sexuellt våld i offentliga miljöer, antingen av blottare eller i form av försök till bortföranden. Barnen i åldern 10–12 förekommer också som målsägare vid stölder och personrån i offentliga miljöer, men polisanmälningar om utsatthet för dessa brottstyper är vanligast i den äldsta åldersgruppen.

Även om det, precis som för de yngre barnen, finns ett mörkertal gällande den faktiska brottsutsattheten, hänger sannolikt de generella mönster som kan ses för 10–12-åringarna i de anmälda brotten ihop med att barn i denna ålder i högre grad börjar röra sig mer självständigt i offentliga miljöer. De har också i högre utsträckning än de yngre barnen tillgång till egna mobiltelefoner och sociala medier, samtidigt som föräldrarna förmodligen inte har samma insyn i barnens tillvaro på sociala medier som för de yngsta barnen. När det gäller det faktum att skolan är en mer framträdande miljö bland de anmälda brotten mot 10–12-åringarna jämfört med både de yngre och äldre barnen, är det oklart i vilken mån det speglar en större faktisk utsatthet för brott i denna miljö, eller olika anmälningsbenägenhet gällande hot och våld mellan barn i olika åldersgrupper.

Jämfört med brotten mot de yngre barnen har socialtjänsten polisanmält en mindre del av brotten mot 10–12-åringarna, omkring en tiondel, medan drygt hälften av brotten har anmälts av en vårdnadshavare. Mot bakgrund av att brott i skolmiljön är relativt framträdande i denna åldersgrupp, är det

relativt få av brotten som har anmälts av skolan. Brotten har i första hand upptäckts genom att målsägarna har valt att berätta för vårdnadshavare, vänner eller andra om utsattheten.

Barn i åldern 13–15 år

Barn i åldern 13–15 år utgör målsägare för över hälften av de polisanmälda brotten i materialet. Misshandel, olaga hot och ofredande är stora brottskategorier, på samma sätt som hos 10–12-åringarna. Jämfört med de yngre barnen är den offentliga miljön en ännu mer framträdande arena. Omkring en tredjedel av alla brott mot 13–15-åringarna har skett i offentliga miljöer. Sociala medier och internet, liksom hemmet, utgör också vanliga brottsplatser för denna åldersgrupp. Däremot förekommer polisanmälningar om utsatthet för brott i skolmiljön mer sällan jämfört med 10–12-åringarna. På samma sätt som hos 10–12-åringarna är gärningspersonen i en tredjedel av fallen ett barn som målsägaren känner sedan tidigare. Men i den äldsta åldersgruppen utgör även obekanta barn en särskilt stor grupp bland gärningspersonerna i relation till de yngre barnen, vilket sannolikt speglar den högre utsattheten i offentliga miljöer i denna åldersgrupp.

Mest utmärkande för 13–15 åringarna är att det inträder nya typer av brottsituationer, som inte förekommer bland de polisanmälda brotten mot de yngre barnen. Det gäller särskilt flickorna. För flickorna i denna åldersgrupp förekommer en utsatthet för partnervåld och våld från pojkar som har blivit avvisade av flickorna. Det är också först gällande målsägare i denna ålder (med vissa undantag) som det förekommer polisanmälningar om flickor som utsatts för grövre sexuella ofredanden av vuxna män i det offentliga rummet, för sexualbrott av andra barn i skolmiljön, sexualbrott i hemmet när de sover över hos kompisar eller bekanta, och för sexköp av vuxna män. För vissa barn bland de äldsta flickorna förekommer även polisanmälningar om hot och våld i hemmet relaterade till hederskultur, liksom barnäktenskapsbrott.

Bland de äldre barnen finns också polisanmälningar som relaterar till en vidare kontext av kriminalitet som inte har varit framträdande bland de yngre barnen. Bland de äldre pojkarna (i huvudsak) finns polisanmälningar om utsatthet för rån och i mindre utsträckning för allvarligare fysiskt våld i offentliga miljöer, brott som i vissa fall tycks ha en koppling till kriminella miljöer. Även mot de äldre flickorna sker, om än i liten utsträckning bland de polisanmälda brotten, allvarligare fysiskt våld i offentliga miljöer av

andra flickor i samma ålder, vilka redan tidigare begått liknande misshandelsbrott. För flickornas del kopplas denna typ av våld dessutom tydligare ihop med förnedringsinslag.

De övergripande mönstren för karaktären i de polisanmälda brotten för 13–15-åringarna kan, även om det finns ett mörkertal gällande den faktiska utsattheten, antas hänga samman med att de äldre barnens livsmönster till viss del skiljer sig från de yngres. Deras umgängeskretsar utvidgas ytterligare, de rör sig i högre grad än yngre barn i offentliga miljöer utan sina föräldrar och sociala medier har en stor betydelse i deras sociala liv. Barn i denna ålder går in i puberteten och börjar utveckla en sexuell identitet och ha egna relationer med pojk- och flickvänner. En del börjar i viss grad också gå på fester och prova alkohol och droger. För flickor som lever i familjer med hedersnormer kan denna utveckling mot en större självständighet och att kanske blir kära, innebära att deras familjer reagerar med våld när flickorna bryter mot dessa hedersnormer.

Jämfört med brotten mot de yngre barnen finns det även tydliga skillnader när det gäller vem som gör polisanmälan. Brotten mot 13–15 åringar har i liten grad anmälts av socialtjänsten. Däremot har omkring en fjärdedel av brottsanmälningarna gjorts av polisen själva, vilket framför allt speglar det större inslaget av brott som skett i offentliga miljöer. Även skolan har polisanmält en större del av brotten mot de äldsta barnen jämfört med de yngre. Omkring en tiondel av brotten mot de äldsta barnen har polisanmälts av målsägarna själva, vilket förekommer i mycket liten grad bland brotten mot de yngre barnen.

Större skillnader mellan könen vid ökande ålder

Studiens resultat visar på flera övergripande könsrelaterade mönster. Sett till samtliga polisanmälda brott som ingår i studien är könsfördelningen överlag jämn, även om de polisanmälda brotten mot de yngsta barnen i något högre grad har pojkar som målsägare. Analysen av brottsituationerna i de polisanmälda brotten visar också att många typer av brottsituationer är relativt likartade bland pojkar och flickor. Det gäller till exempel det fysiska och psykiska våld som sker i hemmet och vid utsattheten för sexuellt våld från vuxna med sexuell dragningskraft till barn. Även det fysiska och psykiska våldets karaktär i skolan visar en likartad karaktär mellan könen.

Likheterna i brottens karaktär är dock mest framträdande när det gäller de yngre barnen, och ju äldre de utsatta barnen är, desto större skillnader kan ses mellan könen i brottstyper och brottsituationer. Flera av skillnaderna i brottens karaktär mellan könen har beskrivits i samband med de åldersrelaterade mönstren ovan. Tydliga antalsmässiga skillnader framträder också kring vilka brottskategorier som är dominerande för pojkar eller flickor. Flickor är betydligt mer utsatta för sexualbrott sett till den polisanmälda brottsligheten, medan dessa utgör liten del av de anmälda brotten mot pojkarna. Misshandel och personrån är i stället särskilt framträdande bland brotten mot pojkar. Vid sidan av hemmet och den offentliga miljön, som är vanliga arenor för brotten för båda könen, är sociala medier en mer framträdande arena för brotten mot flickor än mot pojkar, medan skolan är en mer framträdande brottsarena för pojkar. Vid brotten mot pojkar är gärningspersonerna i högre grad bekanta och obekanta barn, medan gärningspersonerna vid brotten mot flickor i högre grad är obekanta vuxna och bekanta eller obekanta som de träffat via sociala medier.

Det är något färre unika flickor som förekommer som målsägare, men de förekommer i stället som målsägare för fler polisanmälda brott per person än pojkar. Det hänger samman med att sexualbrotten utgör en större andel av brotten mot flickor, och det är vid dessa typer av brott vanligare att flera brott har begåtts mot samma målsägare (och av samma gärningsperson) jämfört med många andra brott. Flickor utgör också två tredjedelar av de barn som under perioden förekommer som målsägare för många brott, för flera olika brottstyper och för brott vid flera olika brottsdatum. De polisanmälda brotten mot pojkar innefattar i högre grad fysiskt våld än brotten mot flickor. För flickor förekommer i stället att brotten filmas eller fotograferas medan de pågår, vilket inte tycks förekomma så ofta vid brotten mot pojkar.

Inga generella ålders- eller könsrelaterade mönster gällande områdestyperna

Områdesanalyserna av den polisanmälda brottsligheten har visat att det finns stora skillnader i antalet polisanmälda brott per 1 000 barn mot barn som bor i olika områdestyper. Samtidigt ser mönstren för var det anmäls fler respektive färre brott i relation till antalet barn som bor i den aktuella områdestypen i huvudsak likartat ut för flickor och pojkar och för de tre åldersgrupperna.

De områdesrelaterade mönstren som syns i materialet tycks i stället i första hand styras av vilken typ av brott det handlar om. Om man ser till samtliga brott är det flest polisanmälda brott i områden med socioekonomiska utmaningar. Nedbrutet på olika brottstyper gäller detta dock i första hand för olika typer av hot- och våldsbrott, vilka också är dominerande brottstyper bland de polisanmälda brotten. När det gäller sexualbrotten, är det i stället flest polisanmälda brott per 1 000 barn i socioekonomiskt blandade områden, och när det gäller egendomsbrotten är de polisanmälda brotten mer jämnt fördelade mellan de olika områdestyperna.

Viktigt att påpeka är att dessa mönster gäller de brott mot barn som blivit polisanmälda, och det är svårt att veta i vilken grad de speglar den faktiska utsattheten för olika typer av brott bland barn som bor i olika områdestyper. Det skulle kunna vara så att anmälningsbenägenheten skiljer sig åt mellan områden med olika socioekonomisk status, och mellan olika brott och grupper av utsatta barn i dessa områden. Det vore därför värdefullt med vidare forskning som närmare kan belysa dessa aspekter.

Avslutande reflektioner

Avslutningsvis vill Brå lyfta några övergripande reflektioner kring studiens resultat. Som studien visat innefattar de polisanmälda brotten mot barn i åldern 7–15 år en rad olika typer av brott och brottsituationer. Eftersom det tidigare saknats en bred kartläggning av karaktären i brottsutsattheten för brott mot person bland barn i grundskoleåldern, kan rapporten förhoppningsvis användas och tas vidare av aktörer inom både forskning och praktik, och utgöra ett av flera kunskapsunderlag för ett mer konkret brottsförebyggande arbete gällande brott mot barn. I relation till ett sådant mer framåtblickande perspektiv är det några aspekter kring studiens resultat som framstår som viktiga att särskilt lyfta, vilka beskrivs nedan.

De polisanmälda brotten synliggör särskilt utsatta och sårbara barn

Som togs upp i rapportens inledande delar, är det inte alla brott som barn utsätts för som blir polisanmälda. Det finns därmed ett mörkertal, som kan antas vara olika stort för de olika typer av brott och brottsituationer som beskrivs i denna rapport. Studiens material innehåller sannolikt en större andel av de relativt allvarliga brott som barn utsätts för, och en mindre andel av de lindrigare brotten. De polisanmälda brotten ger sannolikt också en bättre bild av den brottslighet som drabbar barn som utsätts för upprepad brottslighet än de som utsätts någon enstaka gång. Det är nämligen ett rimligt antagande att ju oftare ett visst barn utsätts för brott,

desto mer sannolikt är det att ett eller flera av brotten blir anmält till polisen.

Som en följd av detta får man i den polisanmälda brottsligheten syn på barn som på olika sätt lever med en särskild utsatthet och sårbarhet, både på grund av de konsekvenser som brottsutsattheten har, och på grund av andra sårbarheter hos barnet eller i barnets uppväxtmiljö. Tillsammans med brottsutsattheten i sig skapar detta en stor samlad utsatthet. Det handlar för det första om barn som utsätts för brott många gånger, både för samma brottstyp och för olika typer av brott, samt om barn som är utsatta för brott över en lång tidsperiod under uppväxten. Studien har också synliggjort att barn med olika former av egen psykisk ohälsa, neuropsykiatriska diagnoser och vissa funktionsnedsättningar framstår som särskilt utsatta. Detsamma gäller barn som har varit eller är placerade på familjehem och institutioner, och som ibland har eget missbruk av narkotika eller alkohol.

En särskild utsatthet för vissa barn har också varit tydlig vid framför allt några av de brottsituationer som har beskrivits i studien. Det gäller till exempel de barn som utsätts för allvarlig och långvarig brottsutsatthet i hemmet, av både fysisk och psykisk karaktär, ofta i kombination med andra omsorgsbrister, psykisk ohälsa eller missbruk hos föräldrarna. Det handlar vidare om de barn som i sin hemmiljö utsätts för allvarliga former av upprepat sexuellt våld av sina pappor eller andra närstående och vuxna runtomkring dem, och som utifrån dessa brottsituationer framstår som skyddslösa. Det gäller även de barn, framför allt flickor, som utsätts för sexköp eller försök till sexköp, eller som utsätts för allvarligt våld i sina parrelationer, liksom de barn som utsätts för allvarligare former av hedersvåld i hemmet. Dessutom ser man en särskild utsatthet hos de barn som utsätts för människohandel och människoexploatering.

Skolans, socialtjänstens och polisens centrala roll

Samhället har enligt lag en särskild skyldighet att skydda alla barn från att utsättas för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld (Barnkonventionen artikel 19), men det framstår som särskilt viktigt att de mest utsatta och sårbara barnen upptäcks, skyddas och erbjuds stöd. Här har studiens resultat visat och bekräftat skolans, socialtjänstens och polisens centrala roll. Många av de mest allvarliga brotten och de särskilt utsatta och sårbara barnen har kommit till polisens kännedom genom att barnen har känt ett förtroende för någon i skolan som de har berättat om brotten för, och att skolan då

gjort en orosanmälan till socialtjänsten. Ibland har det brottsutsatta barnet istället berättat för en kompis som i sin tur berättat för en vuxen i skolan som hen har förtroende för. Socialtjänsten har sedan valt att göra en polisanmälan, samt egna utredningar. De har även erbjudit insatser till barnet och till barnets familj när det varit möjligt. Det har därmed blivit tydligt att det är en kedja som behöver fungera för att barns brottsutsatthet ska upptäckas och nå relevanta stödstrukturer och aktörer runt barnet. Studien har också visat polisens centrala roll när det gäller upptäckten av vissa sexualbrott mot barn. Till exempel har en polisanmälan av ett enstaka brott på sociala medier eller internet mot ett barn som polisen har valt att utreda närmare kunnat leda till att stora härvor nystats upp med ett stort antal målsägare. Dessa ärenden kan vara mycket resurskrävande och bevisläget svårt (se till exempel Brå 2017 om stora förundersökningar och brottmål), men även om man inte når fram till ett åtal mot någon gärningsperson framstår själva utredningarna som viktiga, bland annat eftersom barn som utsatts upptäcks och kan nås av stöd.

Män och pojkar som begår sexualbrott och våld mot flickor

Ett förhållande som blivit tydligt i de kvalitativa analyserna när det gäller brottsutsatta flickor, är det stora antal brottsituationer som kan kopplas till olika typer av sexualbrott eller annat våld mot flickor. Dessa brottsituationer kan sägas spegla patriarkala strukturer och sexism i samhället. Brottsituationerna syns inte enbart i de brottsrubriceringar som utgör sexualbrott, det vill säga olika typer av sexuella ofredanden, sexuella övergrepp, utnyttjanden och våldtäkter som flickor utsätts för, och som utgör en relativt stor del av alla polisanmälda brott mot flickor. De syns även i brottsituationer som inbegriper ett flertal andra brottsrubriceringar, vilka inte faller under kategorin sexualbrott. Det gäller till exempel många av brotten som rubriceras som kränkande fotografering och olaga integritetsintrång, som ofta handlar om brottsituationer där flickor blivit fotograferade eller filmade för sexuella syften, och att någon sprider sådana filmer och bilder till andra. Även bakom brottsrubriceringar som olaga hot, ofredande, ärekränkning, olaga förföljelse, olaga tvång, grov kvinnofridskränkning och ibland misshandel, framträder en kontext kring brotten där flickor utsätts av män och pojkar och där brottet syftar till en kränkning av flickornas kroppsliga och sexuella integritet.

Tydlig växelverkan mellan sociala medier och andra arenor som brottsplats

En fjärde aspekt som blivit tydlig i analyserna av de polisanmälda brotten, är den framträdande roll som sociala medier ofta tycks ha i den brottslighet som barn utsätts för. Många barns och ungas sociala liv utspelar sig både i sociala medier och i det fysiska rummet, och dessa världar hänger tätt samman. Detta märks tydligt även vad gäller brottsligheten, och det har i denna studie blivit tydligt att vuxenvärldens vilja att dela in händelser efter tydliga brottsplatser och arenor, som till exempel hemmet, skolan, det offentliga rummet och sociala medier (som även i denna studie), inte alltid är anpassad efter hur verkligheten ser ut för barn i dag.

Studien visar att det många gånger finns en slags växelverkan mellan händelser på och via sociala medier och händelser i den fysiska miljön, och att sociala medier som brottsplats i stor utsträckning överlappar med andra arenor för barns brottsutsatthet. Vi ser till exempel hur konflikter i skolan eller i offentliga miljöer ofta har startat på sociala medier, och att konflikter i skolan eller i det offentliga också tas vidare till sociala medier. Detsamma gäller sexualbrott som många gånger sker fysiskt på en plats men som fotas eller spelas in och sedan sprids på sociala medier. Ett annat exempel gäller de sexualbrott som i denna studie beskrivs som tydliga internetbrott (till exempel i samband med vuxnas kontakter med barn på sociala medier och internet), men som för de utsatta barnen kanske uppfattas ske i det egna hemmet eftersom det är där de förmås begå fysiska handlingar mot sig själva. En rad liknande situationer som visar denna växelverkan har blivit tydliga i de kvalitativa analyserna av brottsituationerna. Den här nära kopplingen mellan det som sker på och via sociala medier och internet och det som sker i det fysiska rummet är viktig att ha i åtanke i det mer konkreta brottsförebyggande arbetet när det gäller brott som drabbar barn.

Referenser

- Aho, N., Gren-Landell M. & Svedin C.G. (2016). "The prevalence of potentially victimizing events, poly-victimization, and its association to sociodemographic factors: A Swedish youth survey". *Journal of Interpersonal Violence*. 2016:31(4):620–651.
- Aho, N., Proczkowska-Björklund, M. & Svedin, C.G. (2016b). "Victimization, polyvictimization, and health in Swedish adolescents". *Adolescent health, medicine and therapeutics*, 7:89.
- Andersson, M. & Mellgren, C. (2015). "Anmälningsbenägenhet vid utsatthet för hatbrott". *Socialvetenskaplig tidskrift* 2015:3–4.
- Annerbäck, E., Wingren, G., Svedin, C.G. & Gustafsson, P.A. (2010). "Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden - findings from a population-based youth survey". *Acta Paediatrica*, 99(8), 1229–1236.
- Annerbäck, E-M. (2011). *Child Physical Abuse: Characteristics, Prevalence, Health and Risk-taking*. Akademisk avhandling. Linköpings universitet: Institutionen för klinisk och experimentell medicin.
- Arbetsmiljöverket (2011). *Hot och våld i skolan: En enkätstudie bland lärare och elever*. Rapport 2011:15. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Bergnéhr, L. & Enell, S. (2018). *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet*. Forte: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd.
- Bingenheimer, J.B., Brennan, R.T. & Earls, F.J. (2005). "Firearm violence exposure and serious violent behavior". *Science*, 308, 1323–1326.
- Brå (2003). *Sexuell exploatering av barn – vad döljer sig bakom sexualbrottsstatistiken?* Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet: Omfattning, karaktär, åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2008). *Brottsoffers benägenhet att polisanmäla brott*. Rapport 2008:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brå (2009). *Grövre våld i skolan*. Rapport 2009:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2011). *Den polisanmälda barnmisshandeln*. Rapport 2011:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2011b). *Polisanmälda våldtäkter mot barn*. Rapport 2011:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2013). *Bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte: En uppföljning av tillämpningen av lagen från polisanmälningar till domar*. Rapport 2013:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2014). *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Rapport 2014:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2017). *Stora förundersökningar och brottmål. Utveckling, omfång och karaktär*. Rapport 2017:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2019). *Grov kvinnofridskränkning: Brottets hantering och utveckling i rättskedjan 1998–2017*. Rapport 2019:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2021). *Pandemins inverkan på flödet i rättskedjan*. Rapport 2021:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2021b). *Anmälningsbenägenhet vid fyra typer av brott: En statistisk analys av skillnader i anmälningsbenägenhet. Kortanalys 1/2021*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2021c). *Våld i ungas parrelationer*. Rapport 2021:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2021d). *Ungdomsrån. En kartläggning av nuläge och utveckling*. Rapport 2021:19. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2022). *Skolundersökningen om brott: Om utsatthet för och delaktighet i brott*. Rapport 2022:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2022b). *Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. En uppföljning av lagens tillämpning*. Rapport 2022:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2022c). *Ramverk för statistiken över målsägare vid brottsanmälan 2014–2021: Årsstatistik för utvalda brottstyper riktade mot person*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2022d). *Målsägare vid brottsanmälan 2014–2021: Övergripande statistik för utvalda brottstyper riktade mot person*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå (2023). *Grov fridskränkning mot barn*. Rapport 2023:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Cater, A.K., Andershed, A-K. & Andershed, H. (2014). "Youth victimization in Sweden: prevalence, characteristics and relation to mental health and behavioral problems in young adulthood". *Child Abuse & Neglect*, 38(8), s. 1290–1302.

Delmos (2021). *Segregation i Sverige. Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling*. Delegationen mot segregation. <https://delmos.se/wp-content/uploads/2021/07/Segregation-i-Sverige.pdf>

Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P. & Marks, J.S. (2019). "Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study". *American Journal of Preventive Medicine*, 56(6), 774-786.

Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R. & Hamby, S.L. (2009). "Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth". *Pediatrics*, 124, 1411–1423.

Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Ferguson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). "Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries". *Lancet*, 2009, 373, 68-81.

Graif, C. & Matthews, S.A. (2017). "The long arm of poverty: extended and relational geographies of child victimization and neighborhood violence exposures". *Justice Quarterly*, 2017, Vol. 34, No. 6, 1096–1125, <https://doi.org/10.1080/07418825.2016.1276951>

Janson, S., Långberg, B. & Svensson, B. (2007). *Våld mot barn 2006–2007 – en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet.

- Jansson, S., Jernbro, C. & Långberg, B. (2011). *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning 2011*. Karlstads universitet och Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C. (2015). *Barnmisshandel ur barns och ungas perspektiv: Omfattning, hälsa, avslöjande och stöd*. Akademisk avhandling. Karlstad universitet: Fakulteten för hälsa, natur- och teknikvetenskap.
- Jernbro, C. & Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016: En nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C. & Landberg, Å. (2018). *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C. & Landberg, Å. (2020). *Multiutsatta barn. Om barn som utsätts för flera typer av barnmisshandel*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jernbro, C., Landberg, Å. & Thulin, J. (2023). *Våld mot barn 2022*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Johansson, B., Hellfeldt, K. & Flygare, E. (2019). "Utsatthet i skolan". I Johansson, B. & Källström, Å. (red.) *Barns och ungas utsatthet*. Lund: Studentlitteratur.
- Källström, Å., Hellfeldt, K., Howell, K.H., Miller-Graff, L.E. & Graham-Bermann, S.A. (2017). "Young Adults Victimized as Children or Adolescents: Relationships Between Perpetrator Patterns, Poly-Victimization, and Mental Health Problems". *Journal of Interpersonal Violence*, 35:11-12.
- Leventhal, T. & Brooks-Gunn, J. (2000). "The neighborhoods they live in: The effects of neighborhood residence on adolescent outcomes". *Psychological Bulletin*, 126, 309–337.
- NCK (2014). *Våld och hälsa: En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Uppsala universitet: Nationellt centrum för kvinnofrid.
- Priebe G. & Svedin, C.G. (2008). "Child sexual abuse is largely hidden from the adult society: An epidemiological study of adolescents' disclosures". *Child Abuse & Neglect*, 32(12):1095–108.

Priebe, G. (2009). *Adolescents' Experiences of sexual abuse – Prevalence, abuse characteristics, disclosure, health and ethical aspects*. Akademisk avhandling. Lunds universitet: Medicinska fakulteten.

Priebe G. & Svedin C.G. (2009). "Prevalence, Characteristics, and Associations of Sexual Abuse with Sociodemographics and Consensual Sex in a Population-Based Sample of Swedish Adolescents". *Journal of Child Sexual Abuse*, 18(1):19–39.

SCB (2020). *Rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation – Slutrapportering av uppdrag till Statistiska centralbyrån att ta fram en rikstäckande områdesindelning för statistisk uppföljning av socioekonomisk segregation*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Sharkey, P. & Sampson, R.J. (2010). "Destination effects: Residential mobility and trajectories of adolescent violence in a stratified metropolis". *Criminology*, 48, 639–681.

Skolverket (2019). *Attityder till skolan 2018*. Rapport 479. Stockholm: Skolverket.

Socialstyrelsen (2012). *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Anmäla oro för barn: Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Thulin, J. (2020). *Prata om våldet. Om våldets konsekvenser, avslöjandeprocessen och effekterna av behandling ur barnets perspektiv*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Turner, H.A., Finkelhor, D., Hamby, S. & Shattuck, A. (2012). "Recent victimization exposure and suicidal ideation". *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 166, 1149–1154.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Vainik, A-L. (2016). "Mobbning, kränkning, eller brott? Konstruktioner och hantering av barns oönskade handlingar i den svenska grundskolan". *Retfærd*, volym 39, Nr. 1.

Vainik, A-L. (2016b). "Fostran till rättskänsla?" *Socialvetenskaplig tidskrift*, 23 (2), 151–171.

Vainik, A-L. (2017). *Polisanmälningar i grundskolan*. Akademisk avhandling. Linnéuniversitetet: Institutionen för socialt arbete.

Vainik, A-L. & Kassman, A. (2018). "Police-Reported School-Violence among Children below the Age of Criminal Responsibility in Sweden – Raised Sensitivity and Signs of Segregation". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 19(1): 61–77.

Wiebe, D.J., Richmond, T.S., Guo, W., Allison, P.D., Hollander, J.E., Nance, M.L. & Branas, C.C. (2016). "Mapping activity patterns to quantify risk of violent assault in urban environments". *Epidemiology*, 27, 32–41.

Åklagarmyndigheten (2019). *Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok*. Åklagarmyndigheten: Utvecklingscentrum Göteborg.

Bilageförteckning

Bilaga 1	Metod och material.....	112
Bilaga 2	Tabellbilaga A	121
Bilaga 3	Tabellbilaga B områdesanalyserna	128

Bilaga 1 Metod och material

Datauttaget från målsägarstatistiken

*Statistiken över målsägare vid brottanmälan*⁶⁵

Målsägarstatistiken är avgränsad till brottstyper som sker genom kontakt mellan personer, där det varit enkelt att på ett automatiserat sätt bedöma vem som är målsägare och där man med säkerhet kunnat fastställa att brottet rör en fysisk målsägare. De brott som ingår i målsägarstatistiken utgör därmed ett urval av alla typer av anmälda brott, och innefattar inte heller alla typer av brott som riktas mot person.

De brottstyper som ingår i datauttaget från målsägarstatistiken redovisas på sida 25 i Metod och material. Från brottsbalkens kapitel 3–7, som berör brott mot person, ingår samtliga brott i kapitel 3–6, med undantag för följande brott: mord, dråp, misshandel med dödlig utgång och vållande till annans död, framkallande av fara, hemfridsbrott och olaga intrång, dataintrång, olaga tvång och avlyssning m.m. (t.o.m. 2017), olovlig avlyssning m.m. (fr.o.m. 2018), koppleri, köp av sexuell tjänst, samt kontakt med barn under 15 år i sexuellt syfte. Dessa brottstyper, liksom kapitel 7 (om brott mot familj), har i framtagandet av målsägarstatistiken valts bort antingen för att de redovisas separat i andra statistikprodukter, för att det finns kvalitetsbrister avseende uppgifter kopplade till målsägaren, för att brotten är svårbedömda om det bör vara en fysisk eller juridisk person som målsägare, för att det är oklart vem eller vilka personer som ska ha målsägarstatus, eller för att det är tveksamt om brottet uppfyller kravet att en fysisk person utsätts för brott genom interaktion (se vidare i Brå 2022c samt 2022d).⁶⁶

Målsägarstatistiken omfattar alla registrerade målsägare vid anmälan, oavsett vilket utfallet blir i den fortsatta brottmålsprocessen. Även målsägare för brott som direktavskrivs eller där utredningen av brottet av olika skäl läggs ned, ingår i statistiken. Även målsägare vid anmälda brott, där det senare visar sig att händelsen inte utgör brott i juridisk mening, ingår. Målsägarstatistiken ingår inte i den officiella kriminalstatistiken eftersom den är under fortsatt utveckling. Den är därmed inte direkt

⁶⁵ För en mer ingående beskrivning av statistikens innehåll, avgränsningar och hantering av felkällor, se Brå (2022c) och (2022d).

⁶⁶ Från 2021 ingår dock även försök, stämpling och förberedelse för mord och dråp samt hemfridsbrott i målsägarstatistiken (Brå 2022c).

jämförbar med Brås officiella statistik eller andra särskilda redovisningar av uppgifter om målsägare i rättskedjan.

Målsägare i åldern 7–15 år

Studien omfattar målsägare som vid brottstillfället var mellan 7 och 15 år. Denna avgränsning innebär att vissa barn som registrerats som målsägare då de gick i första respektive nionde klass inte ingår i studien, i de fall de utsatts för brott under den period då de var sex respektive 16 år under tiden de går i dessa klasser. Skulle sexåringar och 16-åringar ingå i studien skulle dock även viss brottsutsatthet bland barn under förskoleperioden respektive gymnasieperioden ingå, vilket faller utanför studiens syfte.

Förskoleklass är obligatoriskt sedan läsåret 2018/2019 för barn som fyllt eller fyller sex år, men var det inte under hela den studietid som studien omfattar, och är formellt sett i dag inte en del av grundskolan utan utgör en egen skolform. För denna studie avgränsas därför ”grundskoleåldern” till årskurs 1–9.

Gärningspersonernas ålder har på samma sätt som målsägarnas ålder delats in i treårsintervall upp till och med 18 år: 7–9, 10–12, 13–15, 16–18 samt 19 år och äldre. Att gränsen för vuxna räknas från 19 år hänger samman med att åldersspannet 16–18 år är tänkt att huvudsakligen fånga barn i gymnasieåldern. De 18-åriga gärningspersoner som förekommer i materialet räknas därmed som barn i denna studie. Vissa personer hinner dock fylla 19 år under gymnasiet, och räknas då till kategorin vuxna.

Studien omfattar åren 2018–2020

För att få en så aktuell bild av brottsligheten som möjligt, omfattar studien de tre senaste åren som vid tidpunkten för datauttaget från målsägarstatistiken fanns tillgängligt, nämligen åren 2018–2020. År 2020 präglades på olika sätt av covid-19-pandemin, vilket kan ha påverkat både den faktiska utsattheten för brott och den polisanmälda brottsligheten mot barn. Bland annat på grund av en ökad närvaro i hemmet av både barn och vuxna samt en minskad närvaro i offentliga sammanhang. Det har dock inte varit möjligt att inom ramen för denna studie bedöma i vilken mån 2020 skiljer sig från de två tidigare åren vad gäller den polisanmälda brottslighetens karaktär. Studien behandlar inte eventuella förändringar över tid i brottslighetens karaktär, utan de tre åren behandlas som ett tvärsnitt. På ett övergripande plan har både minskningar och ökningar av polisanmälningar gällande olika brottstyper skett under pandemin, men framför allt har minskningar varit framträdande (se till exempel Brå 2021).

Brott som skett före 2018 har rensats bort

Datauttaget från målsägarstatistiken omfattar brott som registrerats (polisanmälts) under perioden 2018–2020. För att beskrivningen av brottslighetens karaktär ska vara så aktuell som möjligt, avse förhållanden under de tre studieåren, och innefatta personer som var 7–15 år under de tre studerade åren, har det analyserade materialet begränsats till att endast omfatta de brott som också *ägt rum* under 2018–2020 (och inte tidigare). Totalt har 10 751 brott rensats bort från det ursprungliga datauttaget från målsägarstatistiken på grund av att brottsdatumet ligger före 2018 eller för att brottsdatumet är okänt. Ytterligare 33 brott där målsägarens kön inte kunnat utrönas, har rensats bort innan analyser och urval gjorts.

Beräkning av målsägarens ålder

Målsägarens ålder vid brottstillfället har beräknats utifrån fyra variabler enligt en särskild prioriteringsordning. Datum för brottet anges i datauttaget i fyra variabler, en exakt brottstid, en från-tidpunkt, en till-tidpunkt samt en registreringstid. I de fall det finns en exakt brottstid registrerad har åldern beräknats vid detta datum. Saknas denna, är åldern beräknad utifrån brottets registrerade från-tid. Saknas detta, beräknas åldern utifrån brottets till-tid. Saknas även denna uppgift beräknas åldern utifrån brottets registreringstidpunkt.

Hantering av dubletter på brotts-id

Datauttaget från målsägarstatistiken baseras på registrerade anmälda brott, där varje brott har ett unikt brotts-id. Om flera personer utsatts för samma brott, ska två brotts-id registreras (ett anmält brott per person). Det förekommer dock felregistreringar där samma brotts-id registrerats på olika målsägare. Det förekommer också att polisen registrerat samtliga målsägare i ett visst ärende på samtliga brotts-id som förekommer i ärendet. I de fall det varit möjligt har felaktiga målsägare i dessa fall rensats bort innan uttaget lämnats ut från målsägarstatistiken till studien, men det kvarstår fall där det inte varit möjligt att avgöra vilken målsägare som är rätt. Dessa uppträder som dubletter på brotts-id i materialet. I studien räknas dessa dubletter på brotts-id som två olika brott. Detta innebär att det finns både vissa (mindre) över- och underskattningar av antalet brott i materialet. Det har dock inte varit möjligt att rensa för dessa.

Urvalsdragningen av 956 brott

Urvalets storlek har bestämts utifrån att omkring 900 brott är tillräckligt omfattande för att besvara de aktuella frågeställningarna, och att det också

varit ett rimligt antal förundersökningar att koda utifrån tids- och resursmässiga aspekter i studien.

Datauttaget från målsägarstatistiken har delats in i 28 olika brottstyper utifrån sammanslagningar av de brottskoder som förekommer i materialet. Dessa brottstyper följer indelningen av olika brottsrubriceringar i anmälnings- och lagföringsstatistiken. De 28 brottstyperna har i sin tur delats in i fyra storleksgrupper utifrån hur stora de är antalsmässigt i statistikuttaget.⁶⁷ Varje storleksgrupp har därefter tilldelats ett antal som brottstyperna inom gruppen ska tilldelas i urvalsdragningen, se tabell 9.

Tabell 9. Storleksgrupper för brottstyperna samt antalet brott som tilldelas brottstypen i urvalsdragningen.

	Antal brott i datauttaget	Antal brott i studiens urval
Mycket små brottstyper	< 4–300	24
Små brottstyper	444–2 587	36
Mellanstora brottstyper	3 130–4 847	48
Stora brottstyper	9 371–44 957	66

Urvalet har sedan gjorts stratifierat utifrån brottstyp (28 kategorier), åldersgrupp (tre grupper) och kön (flicka/pojke). Det innebar 153 stratum i vilka det förekom minst ett brott i materialet. Beroende på hur många brott som finns inom respektive brottstyp, har de 24, 36, 48 respektive 66 brott som ska ingå i urvalet (se tabell 9 ovan) fördelats jämnt mellan varje stratum inom brottstypen (oavsett hur många brott som finns i respektive stratum), det vill säga 4, 6, 8 respektive 11 brott per stratum beroende på brottstyp (varje brottstyp innefattar 6 stratum). Brotten i materialet sorterades därefter utifrån vilket stratum det tillhör, och ett slumpvis antal om 11 brott, 8 brott, 6 brott respektive 4 brott drogs sedan inom respektive stratum.⁶⁸ Urvalet är därmed slumpmässigt inom respektive stratum.

För några brottskategorier var antalet brott i ett eller flera stratum färre än det antal som tilldelats stratomet. Detta gäller människohandel,

⁶⁷ Gränsdragningen mellan de fyra storleksgrupperna är något godtyckligt dragen fördelningsmässigt, men det hänger samman med avvägningar för att inte komma upp i för många brott i urvalet totalt sett (av tids- och resursmässiga skäl för kodningsarbetet), i kombination med avvägningar kring vilka brottstyper som bör representeras av fler/färre i urvalet beroende på hur mycket de kan antas variera med avseende på aspekter som exempelvis brottsmodus, antal misstänkta gärningspersoner, brottsplats etc.

⁶⁸ När det gäller olaga hot har 18 stycken av de 66 urvalsbroten fördelats på internetrelaterade brott och resten (48 stycken) på ej internetrelaterade brott. När det gäller personrån har 12 stycken av de 48 urvalsbroten fördelats på rån med skjutvapen, och resten (36 stycken) på rån utan skjutvapen. När det gäller ärekränkning är antalet brott relativt lika mellan ej internet i materialet, och där har urvalet gjorts på hela kategorin sammantaget.

barnnäktenskapsbrott och rån med skjutvapen, där det var mycket få brott i de yngsta åldersgrupperna. För dessa har samtliga brott som finns i det aktuella stratomet valts ut i urvalet. Det antal tilldelade urvalsbrott som därmed "blir över" från det stratomet, har i stället lagts till i det stratum inom brottskategorin som har flest antal brott. I de fallen frångicks därmed den jämna fördelningen av antalet brott per stratum för den aktuella brottstypen. Det är också två brottstyper där det totala antalet brott för samtliga stratum sammantaget understeg antalet urvalsbrott som tilldelats brottstypen. Det gäller olaga diskriminering (som totalt innefattar 17 brott i datauttaget), och människoexploatering (som totalt innefattar < 4 brott i datauttaget). I de fallen har samtliga brott tagits med i urvalet, men de "överblivna" urvalsbrotten har inte lagts till i något annat stratum.

En viss målsägare har tillåtits förekomma flera gånger i urvalet, liksom ett visst ärende. Dubbletter på brotts-id (se ovan) har inte rensats bort innan urvalsdragningen.

Viktning och signifikansprövning

Det stratifierade urval som gjorts utgör inte något representativt urval av samtliga brott i materialet från målsägarstatistiken. För att kunna dra slutsatser om alla brott i materialet utifrån variabler som kodats i urvalet, har ett viktningförfarande använts. Vikterna likställer andelsmässigt fördelningen i urvalet till den som gäller för samtliga brott utifrån de tre stratifieringsvariablerna brottstyp, åldersgrupp och kön, men viktar inte upp antalet i urvalet till ett skattat antal i populationen.⁶⁹

Signifikansprövning av fördelningar inom olika variabler har gjorts med konfidensintervall, och signifikansprövning av skillnader mellan pojkar och flickor och de tre åldersgrupperna har gjorts med chi²-test. Dessa har beräknats med hjälp av den särskilda modulen Complex Samples i SPSS, som anpassar beräkningarna utifrån typen av stratifiering i urvalsdragningen och den proportion som antalet brott i urvalet utgör av antalet brott bland samtliga brott inom respektive stratum. Beräkningarna görs utifrån viktade andelar i urvalet, men utifrån oviktade antal (för att inte överskatta signifikanser på grund av stora viktade antalssiffror). Den signifikansnivå som valts är $p < 0,05$, och de kvantitativa resultat kring

⁶⁹ De 35 brott i urvalet för vilka förundersökningen inte kunnat inhämtas (se sida 29), har uteslutits ur urvalet innan vikterna skapades. Viktningen baseras därmed på de brott som faktiskt är kodade i urvalet, och hur dessa fördelar sig i de olika stratumen. 5 brott i urvalet har också efter insamlingen av förundersökningar förts till en annan brottskategori än de ursprungligen tillhörde. I viktningen ligger dessa 5 brott i de nya stratumen de hamnat i utifrån kodningen. Vissa stratum har därmed blivit något större och några något mindre antals- och andelsmässigt än de var från början när urvalsdragningen gjordes.

andelsfördelningar och skillnader mellan grupper som presenteras i rapporten utifrån det kodade materialet är statistiskt signifikanta på denna nivå, i de fall inte annat anges.

Definitionen av primär gärningsperson

I de brott i urvalet där det förekommer fler än en gärningsperson, har uppgifter om upp till fem gärningspersoner per brott kodats när det gäller gärningspersonens kön, ålder och relation till det utsatta barnet. I de få fall det av förundersökningen framgår att det finns fler än fem gärningspersoner för det aktuella brottet (1,8 procent av brotten), ingår alltså endast fem gärningspersoner i redovisningen.

Det har inte inom ramen för studien varit möjligt att på ett rättvisande sätt beräkna konfidensintervall och chi²-test som tar hänsyn till viktningen av brott, när det gäller beräkningar kring samtliga gärningspersoner som kodats i urvalsmaterialet. För att kunna signifikanspröva skillnader mellan pojkar och flickor och mellan de tre åldersgrupperna har (för de brott där det förekommer fler än en misstänkt gärningsperson) en primär gärningsperson valts ut bland de gärningspersoner som kodats för det aktuella brottet.

Vilken misstänkt gärningsperson som valts ut som den primära har styrts av en särskild prioriteringsordning mellan olika typer av relationer som förekommer bland de misstänkta för ett visst brott. Närmare relationer har prioriterats över andra relationer (till exempel har vårdnadshavare prioriteras över syskon och annan släkt), förekomst av vuxna misstänkta har prioriterats över förekomst av misstänkta barn, och förekomst av bekanta misstänkta gärningspersoner har prioriterats över obekanta. Förekomst av manliga vårdnadshavare har prioriterats över förekomst av kvinnliga.

Prioriteringsordningen är följande, och högre siffra innebär *lägre* prioritet: 1. Manlig vårdnadshavare, 2. Kvinnlig vårdnadshavare, 3. Nuvarande eller tidigare partner, 4. Syskon och annan släkt, 5. Bekant vuxen, 6. Skol- och fritidspersonal samt personal inom kultur- och idrottsaktiviteter, 7. Obekant vuxen, 8. Bekant barn, 9. Obekant barn, 10. Internetbekant/vän, 11. Obekant via internet. Det innebär att om det för ett visst brott förekommit (minst) en manlig vårdnadshavare, så har den relationen blivit den primära gärningspersonen för brottet, oavsett om det också förekommit andra misstänkta gärningspersoner med lägre prioritet. Om den primära gärningspersonen för ett visst brott är en bekant vuxen, innebär det att det utöver denna person kan ha förekommit ytterligare

misstänkta gärningspersoner med samma eller lägre prioritet, men inte någon manlig vårdnadshavare, kvinnlig vårdnadshavare, partner, syskon eller släkt (då de gärningspersonerna har getts högre prioritet än bekant vuxen).

Områdesanalyserna

Bortfall gällande bostadsadress

I områdesanalyserna finns ett visst bortfall av brott. Som beskrivits i kapitlet Metod och material har uppgifter inhämtats om RegSOt för målsägarens bostadsadress vid tiden för brottet. För en mindre del av målsägarna har det inte varit möjligt att hämta in den uppgiften, i första hand eftersom det i statistiken över målsägare inte funnits något fullständigt personnummer eller samordningsnummer registrerat för målsägaren. De brott som dessa målsägare drabbats av ingår därför inte i analyserna. Totalt sett är bortfallet på bostadsadress 1,7 procent bland brotten i materialet (2 088 brott), och analyserna baseras därmed på de 117 609 brott där barnets folkbokföringsadress har kunnat inhämtas. Bortfallet är spritt över olika brottstyper, men är särskilt stort gällande människohandel och människoexploatering. Bortfallet är något större gällande brott mot pojkar och brott mot målsägare i åldern 7–9 år.

Rapportens beräkning av antal invånare per områdestyp

Det totala invånarantalet per områdestyp har beräknats enligt följande. Antalet folkbokförda personer i åldern 7–15 år för samtliga så kallade regionala statistikområden (RegSO) i landet har inhämtats från SCB för åren 2018–2020. Eftersom studieperioden omfattar tre år, och antalet folkbokförda barn varierat i antal mellan åren, har ett genomsnittligt invånarantal för de tre åren räknats fram per RegSO. Det genomsnittliga antalet invånare har sedan summerats för de RegSO som tillhör en viss områdestyp.

Ett RegSO kan dock byta områdestypsklassning mellan olika år. Det har därför varit nödvändigt att ge varje RegSO en områdestypsklassning för hela perioden, innan antalet invånare slagits samman per områdestyp. Det har gjorts enligt följande. De RegSO som inte bytt områdestyp under de tre studieåren behåller sin områdestyp. Detta gäller 2 901 RegSO av totalt 3 363 stycken (86 procent). I de fall ett RegSO bytt områdestyp under studieperioden, räknas RegSOt till den områdestyp som det tillhört två av de tre åren (462 RegSO, 13,7 procent). Detta görs utifrån resonemanget att de RegSO som ett av de tre åren tillhört en annan områdestyp kan sägas

ligga något på gränsen mellan dessa, men att den områdestyp det tillhört två av åren ändå bäst speglar områdets samlade socioekonomiska status under studieperioden. Inget RegSO har tillhört tre olika områdestyper under perioden. RegSOs invånarantal har sedan räknats till denna ”periodtilldelade” områdestyp.

Samma ”periodindelning” gällande områdestyp av brotten i materialet

Den indelning av RegSO:n i områdestyper som gjorts för att beräkna invånarantalet per områdestyp (som beskrivs ovan), har även använts för att dela in brotten i materialet i de olika områdestyperna. Detta för att kunna sätta antalet brott i en viss områdestyp, i relation till antalet invånare under perioden i samma områdestyp.

I de fall RegSO:t där målsägaren för ett visst brott bor har bytt områdestyp under de tre studieåren, räknas RegSO:t, och därmed barnets bostadsadress vid tiden för brottet, till den områdestyp det tillhört två av de tre studieåren. Det gäller 4,9 procent av brotten i materialet (5 784 brott av 117 609). Det innebär att dessa brott räknas till en annan områdestyp än den som det utsatta barnets bostadsadress tillhörde vid tiden för brottet. Resonemanget är även här att dessa RegSO:n kan sägas ligga på gränsen mellan två områdestyper, och att den områdestyp som barnets bostadsadress har tillhört två av de tre åren på ett tillräckligt bra sätt speglar bostadsområdets samlade socioekonomiska status under studieperioden.

Tilldelning av områdestyp gällande unika individer

När det gäller redovisningen av antalet upprepat utsatta barn per 1 000 i olika områdestyper, görs beräkningen utifrån de unika målsägare som förekommer i materialet. Eftersom en viss individ kan ha bott på flera platser under de tre studerade åren finns det individer i materialet som förekommer med olika områdestyper vid olika brottsanmälningar i materialet. Det har därför varit nödvändigt att bestämma vilken områdestyp som individens bostadsadress ska räknas till under hela perioden. I första hand har den områdestyp valts där individen bott vid flest av de brott som individen förekommer med under perioden. Om individen förekommer som målsägare för lika många brott i två eller flera områdestyper gällande bostadsadressen (och detta är det högsta antalet), så har områdestillhörigheten för individen slumpats mellan dessa.

Etiska aspekter

Studien har granskats och godkänts av Etikprövningsmyndigheten (EPM), dnr 2022-01400-01. Etiska aspekter i studien berör i första hand

insamlingen och hanteringen av uppgifter i registermaterialen, polisanmälningarna och förundersökningsmaterialen. Särskilt integritetskänsliga uppgifter som rör lagöverträdelser och utsatthet för brott har samlats in, hanterats och kodats i studien. Känsliga personuppgifter om hälsa, ras, etniskt ursprung, religiös eller filosofisk övertygelse, sexualliv eller sexuell läggning förekommer också i det insamlade materialet. Uppgifterna berör dessutom barn under 15 år.

Samtycke till behandling av uppgifterna har inte inhämtats från de barn som förekommer som målsägare i registeruppgifterna, polisanmälningarna och förundersökningsmaterialen. Insamlingen och bearbetningen av materialen har inte inneburit någon direkt kontakt med de personer som ingår i studien, och registeruppgifterna hämtas från register och databaser som förs med stöd av lag. Insamlingen och behandlingen av uppgifterna bedöms inte ha lett till några mer direkta risker eller påfrestningar för de barn som ingår i studien. Sannolikt skulle det inneburit en integritetskränkning att kontakta och informera de personer som ingår. Bakvägsidentifikation och spridning av uppgifter om enskilda skulle dock kunna innebära integritetsintrång för de individer som berörs.

Under arbetet har åtgärder vidtagits för att inte obehöriga får del av sekretessbelagt eller känsligt material som samlas in inom ramen för studien. Samtliga insamlade uppgifter omfattas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 7 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641). Resultaten framställs på ett sätt så att ingen enskild person eller brottsfall kan identifieras, och så att bakvägsidentifikation inte ska vara möjlig.

Brå har bedömt att det integritetsintrång som studien innebär uppvägs av samhällsnyttan med den, då studien ger ett viktigt kunskapsunderlag kring barns brottsutsatthet som är till nytta för det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet avseende barn i grundskoleåldern. Kunskap om karaktären i den polisanmälda personbrottsligheten mot barn är väsentlig för att kunna vidta relevanta åtgärder. Denna framtida nytta bedöms överstiga eventuella risker med studien. Bedömningen är också att det inte varit möjligt att genomföra studien utan insamling och behandling av det material som samlats in. Det har heller inte funnits något annat mindre ingripande sätt att genomföra forskningen på med god säkerhet och kvalitet.

Bilaga 2 Tabellbilaga A

Tabell 10. Antal unika individer i datamaterialet från målsägarstatistiken, antal barn i åldern 7–15 år i befolkningen⁷⁰, samt andelen som individerna i materialet utgör av antalet barn i befolkningen. Respektive år 2018–2020.

	2018	2019	2020
Antal unika individer i materialet	24 543	28 940	29 099
Befolkning 7–15 år	1 083 636	1 102 143	1 112 730
Andel barn registrerade som målsägare	2,3 %	2,6 %	2,6 %

Tabell 11. Antal och andel (i procent) av brotten där målsägaren är i respektive ålder. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

Målsägarens ålder	Antal brott	Andel
7 år	5 866	5
8 år	6 236	5
9 år	7 160	6
10 år	8 635	7
11 år	10 469	9
12 år	14 362	12
13 år	20 823	17
14 år	23 039	19
15 år	23 107	19
Totalt	119 697	100

⁷⁰ Antalet personer i befolkningen i åldern 7–15 år är inhämtat från SCB.

Tabell 12. Antal och andel (i procent) brott per brottstyp. Totalt samt uppdelat på brott mot flickor respektive pojkar. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt	Totalt	Flickor	Flickor	Pojkar	Pojkar
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Misshandel	45 844	38,3	16 771	28,1	29 073	48,4
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	1 759	1,5	793	1,3	966	1,6
Människorov samt olaga frihetsberövande	841	0,7	427	0,7	414	0,7
Människohandel samt människoexploatering	85	0,1	26	0,0	59	0,1
Olaga tvång	837	0,7	304	0,5	533	0,9
Grov fridskränkning	2 087	1,7	1 104	1,9	983	1,6
Grov kvinnofridskränkning	13	< 0,1	13	< 0,1		
Olaga förföljelse	75	0,1	56	0,1	19	< 0,1
Barnäktenskapsbrott	100	0,1	93	0,2	7	< 0,1
Olaga hot	20 300	17,0	8 620	14,5	11 680	19,4
Kränkande fotografering	444	0,4	348	0,6	96	0,2
Olovlig identitetsanvändning	674	0,6	449	0,8	225	0,4
Olaga integritetsintrång	1 502	1,3	1 270	2,1	232	0,4
Ofredande	15 970	13,3	9 268	15,6	6 702	11,1
Ärekränkning	2 587	2,2	1 642	2,8	945	1,6
Våldtäkt	4 847	4,0	4 443	7,5	404	0,7
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	4 386	3,7	3 720	6,2	666	1,1
Sexuellt ofredande	9 371	7,8	8 020	13,5	1 351	2,2
Stöld	3 130	2,6	1 572	2,6	1 558	2,6
Personrån	4 498	3,8	390	0,7	4 108	6,8
Olaga diskriminering	17	< 0,1	10	< 0,1	7	< 0,1
Överträdelse av kontaktförbud	300	0,3	213	0,4	87	0,1
Könsstympning av kvinnor	30	< 0,1	30	0,1		
Totalt	119 697	100	59 582	100	60 115	100

Tabell 13. Antal och andel (i procent) brott per brottstyp. Uppdelat på brott mot tre åldersgrupper: 7–9 år, 10–12 år och 13–15 år. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	7–9	7–9	10–12	10–12	13–15	13–15
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Misshandel	10 173	52,8	12 371	37,0	23 300	34,8
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	406	2,1	490	1,5	863	1,3
Människorov samt olaga frihetsberövande	222	1,2	221	0,7	398	0,6
Människohandel samt människoexploatering	6	< 0,1	12	< 0,1	67	0,1
Olaga tvång	55	0,3	234	0,7	548	0,8
Grov fridskränkning	901	4,7	669	2,0	517	0,8
Grov kvinnofridskränkning					13	< 0,1
Olaga förföljelse	11	0,1	29	0,1	35	0,1
Barnäktenskapsbrott	*	*	*	*	80	0,1
Olaga hot	2 056	10,7	5 428	16,2	12 816	19,1
Kränkande fotografering	55	0,3	110	0,3	279	0,4
Olovlig identitetsanvändning	21	0,1	189	0,6	464	0,7
Olaga integritetsintrång	15	0,1	243	0,7	1 244	1,9
Ofredande	2 534	13,2	5 699	17,0	7 737	11,6
Ärekränkning	151	0,8	588	1,8	1 848	2,8
Våldtäkt	441	2,3	888	2,7	3 518	5,3
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	696	3,6	1 559	4,7	2 131	3,2
Sexuellt ofredande	1 187	6,2	3 263	9,8	4 921	7,3
Stöld	201	1,0	802	2,4	2 127	3,2
Personrån	75	0,4	587	1,8	3 836	5,7
Olaga diskriminering	*	*	*	*	*	*
Överträdelse av kontaktförbud	30	0,2	57	0,2	213	0,3
Könsstympning av kvinnor	17	0,1	*	*	*	*
Totalt	19 262	100	33 466	100	66 969	100

* = Antalet i cellen har undertryckts på grund av sekretess i de fall antalet brott är 1–3. Innehåller även sekundärundertryckningar för att skydda primärundertryckningen.

Tabell 14. Antal och andel (i procent) brott mot 7–9-åringar. Totalt samt uppdelat på flickor och pojkar. Samtliga brott mot 7–9-åringar i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt Antal	Totalt Andel	Flickor Antal	Flickor Andel	Pojkar Antal	Pojkar Andel
Misshandel	10 173	52,8	3 619	43,0	6 554	60,4
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	406	2,1	178	2,1	228	2,1
Människorov samt olaga frihetsberövande	222	1,2	94	1,1	128	1,2
Människohandel samt människoexploatering	6	< 0,1	*	*	*	*
Olaga tvång	55	0,3	28	0,3	27	0,2
Grov fridskränkning	901	4,7	408	4,8	493	4,5
Olaga förföljelse	11	0,1	6	0,1	5	< 0,1
Barnäktenskapsbrott	*	*	*	*	*	*
Olaga hot	2 056	10,7	833	9,9	1 223	11,3
Kränkande fotografering	55	0,3	45	0,5	10	0,1
Olovlig identitetsanvändning	21	0,1	8	0,1	13	0,1
Olaga integritetsintrång	15	0,1	4	< 0,1	11	0,1
Ofredande	2 534	13,2	1 221	14,5	1 313	12,1
Ärekränkning	151	0,8	62	0,7	89	0,8
Våldtäkt	441	2,3	306	3,6	135	1,2
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	696	3,6	528	6,3	168	1,5
Sexuellt ofredande	1 187	6,2	922	11,0	265	2,4
Stöld	201	1,0	92	1,1	109	1,0
Personrån	75	0,4	16	0,2	59	0,5
Olaga diskriminering	*	*	*	*	*	*
Överträdelse av kontaktförbud	30	0,2	22	0,3	8	0,1
Könsstympning av kvinnor	17	0,1	17	0,2		
Totalt	19 262	100	8 418	100	10 844	100

* = Antalet i cellen har undertryckts på grund av sekretess i de fall antalet brott är 1–3. Innehåller även sekundärundertryckningar för att skydda primärundertryckningen.

Tabell 15. Antal och andel (i procent) brott mot 10–12-åringar. Totalt samt uppdelat på flickor och pojkar. Samtliga brott mot 10–12-åringar i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt Antal	Totalt Andel	Flickor Antal	Flickor Andel	Pojkar Antal	Pojkar Andel
Misshandel	12 371	37,0	4 421	26,1	7 950	48,0
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	490	1,5	203	1,2	287	1,7
Människorov samt olaga frihetsberövande	221	0,7	112	0,7	109	0,7
Människohandel samt människoexploatering	12	< 0,1	*	*	*	*
Olaga tvång	234	0,7	84	0,5	150	0,9
Grov fridskränkning	669	2,0	358	2,1	311	1,9
Olaga förföljelse	29	0,1	22	0,1	7	< 0,1
Barnäktenskapsbrott	*	*	*	*	*	*
Olaga hot	5 428	16,2	2 235	13,2	3 193	19,3
Kränkande fotografering	110	0,3	80	0,5	30	0,2
Olovlig identitetsanvändning	189	0,6	136	0,8	53	0,3
Olaga integritetsintrång	243	0,7	190	1,1	53	0,3
Ofredande	5 699	17,0	3 346	19,8	2 353	14,2
Ärekränkning	588	1,8	377	2,2	211	1,3
Våldtäkt	888	2,7	772	4,6	116	0,7
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	1 559	4,7	1 340	7,9	219	1,3
Sexuellt ofredande	3 263	9,8	2 718	16,1	545	3,3
Stöld	802	2,4	398	2,4	404	2,4
Personrån	587	1,8	61	0,4	526	3,2
Olaga diskriminering	*	*	*	*	*	*
Överträdelse av kontaktförbud	57	0,2	34	0,2	23	0,1
Könsstympning av kvinnor	*	*	*	*	*	*
Totalt	33 466	100	16 916	100	16 550	100

* = Antalet i cellen har undertryckts på grund av sekretess i de fall antalet brott är 1–3. Innehåller även sekundärundertryckningar för att skydda primärundertryckningen.

Tabell 16. Antal och andel (i procent) brott mot 13–15-åringar. Totalt samt uppdelat på flickor och pojkar. Samtliga brott mot 13–15-åringar i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020.

	Totalt Antal	Totalt Andel	Flickor Antal	Flickor Andel	Pojkar Antal	Pojkar Andel
Misshandel	23 300	34,8	8 731	25,5	14 569	44,5
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	863	1,3	412	1,2	451	1,4
Människorov samt olaga frihetsberövande	398	0,6	221	0,6	177	0,5
Människohandel samt människoexploatering	67	0,1	22	0,1	45	0,1
Olaga tvång	548	0,8	192	0,6	356	1,1
Grov fridskränkning	517	0,8	338	1,0	179	0,5
Grov kvinnofridskränkning	13	< 0,1	13	< 0,1		
Olaga förföljelse	35	0,1	28	0,1	7	< 0,1
Barnäktenskapsbrott	80	0,1	73	0,2	7	< 0,1
Olaga hot	12 816	19,1	5 552	16,2	7 264	22,2
Kränkande fotografering	279	0,4	223	0,7	56	0,2
Olovlig identitetsanvändning	464	0,7	305	0,9	159	0,5
Olaga integritetsintrång	1 244	1,9	1 076	3,1	168	0,5
Ofredande	7 737	11,6	4 701	13,7	3 036	9,3
Ärekränkning	1 848	2,8	1 203	3,5	645	2,0
Våldtäkt	3 518	5,3	3 365	9,8	153	0,5
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	2 131	3,2	1 852	5,4	279	0,9
Sexuellt ofredande	4 921	7,3	4 380	12,8	541	1,7
Stöld	2 127	3,2	1 082	3,2	1 045	3,2
Personrån	3 836	5,7	313	0,9	3 523	10,8
Olaga diskriminering	*	*	*	*	*	*
Överträdelse av kontaktförbud	213	0,3	157	0,5	56	0,2
Könsstympning av kvinnor	*	*	*	*	*	*
Totalt	66 969	100	34 248	100	32 721	100

* = Antalet i cellen har undertryckts på grund av sekretess i de fall antalet brott är 1–3. Innehåller även sekundärundertryckningar för att skydda primärundertryckningen.

Tabell 17. Antal och andel (i procent) brott, gällande de unika barn i datamaterialet från målsägarstatistiken som registrerats som målsägare för sex eller fler brott under 2018–2020, samt andelen av samtliga anmälda brott som denna grupp står för.

	Antal	Andel av brotten inom gruppen	Andel av samtliga brott
Misshandel	4 115	29,2	9,0
Olaga hot	2 303	16,3	11,3
Ofredande	2 274	16,1	14,2
Våldtäkt	1 586	11,2	32,7
Sexuellt ofredande	1 069	7,6	11,4
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	1 025	7,3	23,4
Ärekränkning	345	2,4	13,3
Personrån	241	1,7	5,4
Olaga integritetsintrång	215	1,5	14,3
Överträdelse av kontaktförbud	199	1,4	66,3
Grov fridskränkning	191	1,4	9,2
Olaga tvång	121	0,9	14,5
Människorov samt olaga frihetsberövande	114	0,8	13,6
Övriga brott	310	2,2	4,9
Totalt	14 108	100	11,8

Tabell 18. Våldets allvarlighetsgrad vid brott med fysiskt våld. Viktad andel (i procent) av de brott i urvalet där det förekommer fysiskt våld i brottsituationen. Observera att andelarna inom respektive grupp 7–9, 10–12 respektive 13–15 år i vissa fall har överlappande konfidensintervall, och att skillnader inom grupperna därmed bör tolkas med försiktighet.⁷¹

	Totalt	7–9	10–12	13–15
Lindrig karaktär	56	75	57	50
Allvarlig karaktär	36	14	27	48
Våld i samband med vållande till kroppsskada eller sjukdom	4	4	7	3
Försök till våld	2	2	7	-
Allvarlighetsgrad framgår ej	1	5	2	-

Tabell 19. Viktad andel (i procent) av brotten i urvalet med fysiskt våld, där skadorna är av olika allvarlighetsgrad.⁷²

	Andel
Inga skador	11
Lindriga skador	64
Allvarliga skador	6
Mycket allvarliga skador	< 1
Skador finns, men det framgår inte hur allvarliga	2
Framgår ej om skador förekommer	17

⁷¹ Gällande andelarna för totalen överlappar konfidensintervallen för 56 procent och 36 procent något. De mindre kategorierna har överlappande konfidensintervall.

⁷² 64 procent är signifikant skild från övriga andelar. Övriga andelar har överlappande konfidensintervall.

Bilaga 3 Tabellbilaga B områdesanalyserna

Tabell 20. Antal (andel i procent inom parentes) av brotten där målsägaren bor i respektive områdestyp. De brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020 där det finns uppgift om målsägarens bostadsadress. N=117 609.

	Omr. 1	Omr. 2	Omr. 3	Omr. 4	Omr. 5	Totalt
Misshandel	5 800 (13)	6 557 (15)	11 572 (26)	18 167 (41)	2 751 (6)	44 847 (100)
Vållande till kroppsskada eller sjukdom	122 (7)	154 (9)	394 (23)	849 (49)	201 (12)	1 720 (100)
Människorov samt olaga frihetsberövande	75 (9)	123 (15)	196 (24)	354 (44)	60 (7)	808 (100)
Människohandel samt människoexploatering	*	*	*	*	0 (0)	8 (100)
Olaga tvång	60 (7)	81 (10)	184 (22)	415 (50)	94 (11)	834 (100)
Grov fridskränkning	323 (16)	336 (17)	560 (28)	704 (35)	89 (4)	2 012 (100)
Grov kvinnofridskränkning	*	0 (0)	*	7 (58)	0 (0)	12 (100)
Olaga förföljelse	4 (5)	14 (19)	13 (17)	35 (47)	9 (12)	75 (100)
Barnäktenskapsbrott	*	22 (25)	28 (31)	22 (25)	*	89 (100)
Olaga hot	2 011 (10)	2 676 (13)	5 029 (25)	8 717 (44)	1 513 (8)	19 946 (100)
Kränkande fotografering	13 (3)	42 (10)	130 (30)	222 (51)	31 (7)	438 (100)
Olovlig identitets-användning	43 (6)	51 (8)	144 (22)	331 (49)	100 (15)	669 (100)
Olaga integritetsintrång	72 (5)	133 (9)	398 (27)	757 (51)	132 (9)	1 492 (100)
Ofredande	1 337 (8)	1 854 (12)	3 616 (23)	7 263 (46)	1 745 (11)	15 815 (100)
Årekränkning	206 (8)	328 (13)	636 (25)	1 175 (46)	219 (9)	2 564 (100)
Våldtäkt	257 (5)	491 (10)	1 345 (28)	2 389 (50)	294 (6)	4 776 (100)
Sexuella övergrepp och utnyttjanden	196 (5)	323 (7)	1 056 (24)	2 305 (53)	465 (11)	4 345 (100)
Sexuellt ofredande	520 (6)	895 (10)	2 269 (24)	4 629 (50)	952 (10)	9 265 (100)
Stöld	197 (6)	289 (9)	519 (17)	1 607 (52)	466 (15)	3 078 (100)
Personrån	266 (6)	326 (7)	781 (17)	2 384 (53)	713 (16)	4 470 (100)
Olaga diskriminering	*	*	5 (31)	4 (25)	*	16 (100)
Överträdelse av kontaktförbud	*	46 (15)	76 (25)	150 (50)	*	300 (100)
Könsstympning av kvinnor	15 (50)	6 (20)	5 (17)	*	*	30 (100)
Totalt	11 565 (10)	14 751 (13)	28 962 (25)	52 491 (45)	9 840 (8)	117 609 (100)

* = Antalet i cellen har undertryckts på grund av sekretess i de fall antalet brott är 1–3. Innehåller även sekundärundertryckningar för att skydda primärundertryckningen.

Brott totalt

Tabell 21. Antal polisanmälda brott totalt per 1 000 barn (7–15 år) som drabbat barn som bor i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på pojkar och flickor och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=117 609.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	170	168	134	92	62
Flickor	161	171	141	96	63
Pojkar	178	165	128	89	60
7–9	96	98	63	40	23
10–12	152	142	110	74	57
13–15	272	273	232	167	107

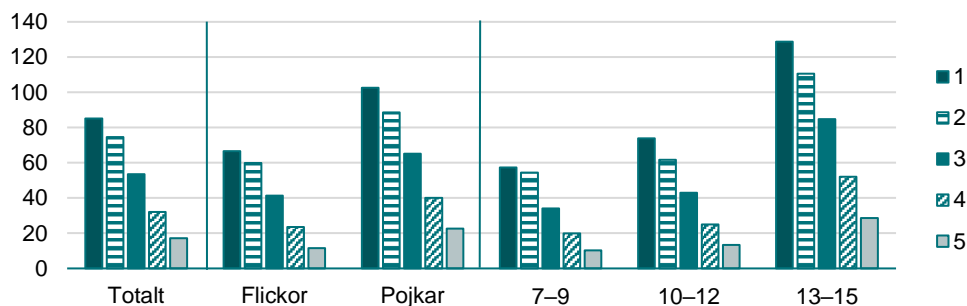
Hot och våldsbrott

Tabell 22. Antal polisanmälda hot- och våldsbrott (misshandel, olaga hot, ofredande samt grov fridskränkning) per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=82 620.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	139	130	96	61	38
Flickor	120	117	85	53	34
Pojkar	157	142	106	69	42
7–9	85	83	52	31	16
10–12	125	112	81	51	37
13–15	214	201	158	105	61

Misshandel

Figur 7. Antal polisanmälda misshandelsbrott per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=44 847.

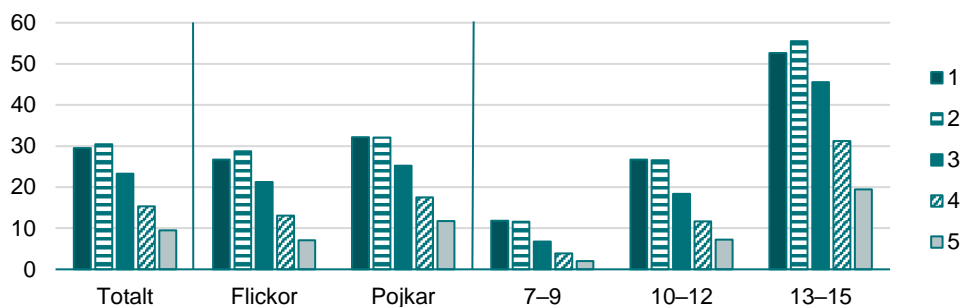

Tabell 23. Antal polisanmälda misshandelsbrott per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=44 847.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	85	75	54	32	17
Flickor	67	60	41	24	11
Pojkar	102	89	65	40	23
7–9	57	54	34	20	10
10–12	74	62	43	25	13
13–15	129	111	85	52	29

Olaga hot

Figur 8. Antal polisanmälda olaga hot per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=19 946.

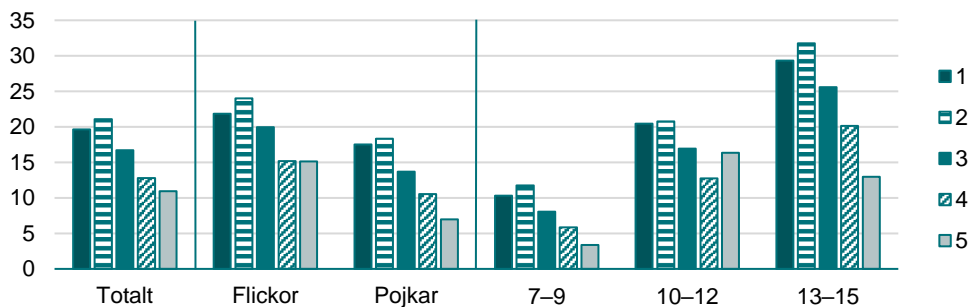

Tabell 24. Antal polisanmälda olaga hot per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=19 946.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	30	30	23	15	9
Flickor	27	29	21	13	7
Pojkar	32	32	25	18	12
7–9	12	12	7	4	2
10–12	27	27	18	12	7
13–15	53	56	46	31	19

Ofredande

Figur 9. Antal polisanmälda ofredanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=15 815.

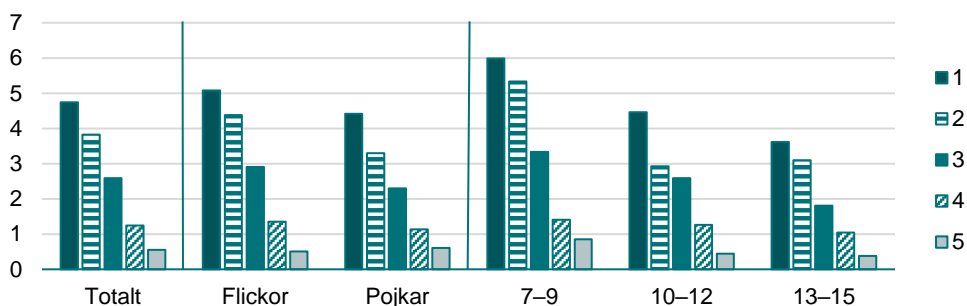

Tabell 25. Antal polisanmälda ofredanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=15 815.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	20	21	17	13	11
Flickor	22	24	20	15	15
Pojkar	17	18	14	11	7
7-9	10	12	8	6	3
10-12	20	21	17	13	16
13-15	29	32	26	20	13

Grov fridskränkning

Figur 10. Antal polisanmälda grova fridskränkingsbrott per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=2 012.

Tabell 26. Antal polisanmälda grova fridskränkingsbrott per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=2 012.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	4,7	3,8	2,6	1,2	0,6
Flickor	5,1	4,4	2,9	1,3	0,5
Pojkar	4,4	3,3	2,3	1,1	0,6
7–9	6,0	5,3	3,3	1,4	0,8
10–12	4,5	2,9	2,6	1,3	0,4
13–15	3,6	3,1	1,8	1,0	0,4

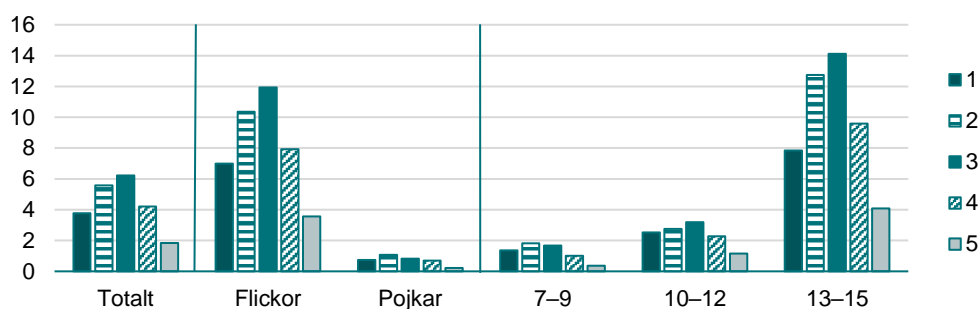
Sexualbrott

Tabell 27. Antal polisanmälda sexualbrott (våldtäkt, sexuella övergrepp och utnyttjanden samt sexuellt ofredande) per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=18 386.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	14	19	22	16	11
Flickor	25	35	39	29	19
Pojkar	4	5	5	4	3
7–9	6	9	7	6	4
10–12	14	16	19	15	11
13–15	24	35	39	29	17

Våldtäkt

Figur 11. Antal polisanmälda våldtäkter per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 776.

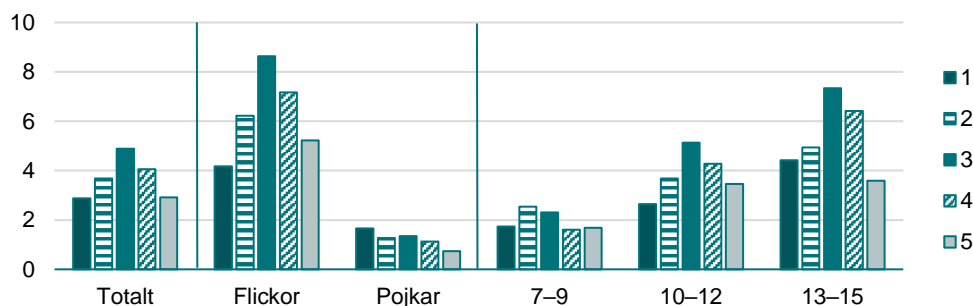

Tabell 28. Antal polisanmälda våldtäkter per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 776.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	3,8	5,6	6,2	4,2	1,8
Flickor	7,0	10,4	11,9	7,9	3,6
Pojkar	0,7	1,1	0,8	0,7	0,2
7–9	1,4	1,8	1,7	1,0	0,4
10–12	2,5	2,8	3,2	2,3	1,2
13–15	7,8	12,8	14,1	9,6	4,1

Sexuella övergrepp och utnyttjanden

Figur 12. Antal polisanmälda sexuella övergrepp och utnyttjanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 345.

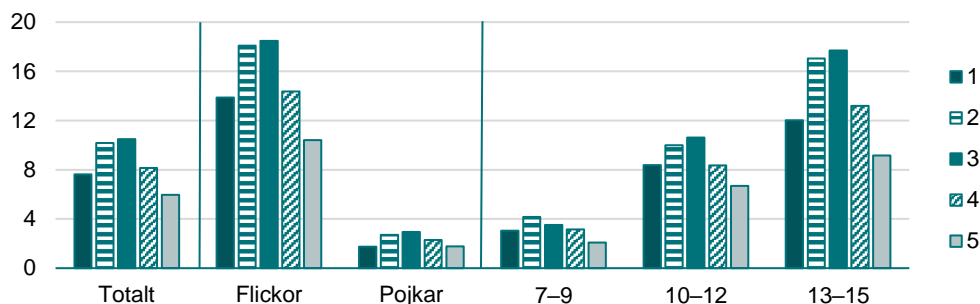

Tabell 29. Antal polisanmälda sexuella övergrepp och utnyttjanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 345.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	2,9	3,7	4,9	4,1	2,9
Flickor	4,2	6,2	8,6	7,2	5,2
Pojkar	1,7	1,3	1,3	1,1	0,7
7–9	1,7	2,5	2,3	1,6	1,7
10–12	2,6	3,7	5,1	4,3	3,5
13–15	4,4	4,9	7,3	6,4	3,6

Sexuellt ofredande

Figur 13. Antal polisanmälda sexuella ofredanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=9 265.

Tabell 30. Antal polisanmälda sexuella ofredanden per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=9 265.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	7,6	10,2	10,5	8,2	6,0
Flickor	13,9	18,1	18,5	14,4	10,4
Pojkar	1,7	2,7	2,9	2,3	1,8
7-9	3,1	4,2	3,5	3,1	2,1
10-12	8,4	10,0	10,6	8,4	6,7
13-15	12,0	17,0	17,7	13,2	9,2

Stölder och personrån

Tabell 31. Antal polisanmälda stölder per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=3 078.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	2,9	3,3	2,4	2,8	2,9
Flickor	3,2	3,5	2,6	2,9	3,0
Pojkar	2,6	3,1	2,2	2,8	2,9
7-9	0,5	0,7	0,6	0,5	0,4
10-12	2,3	2,8	2,1	2,0	2,1
13-15	6,2	6,6	4,7	6,1	6,3

Tabell 32. Antal polisanmälda personrån per 1 000 barn (7–15 år) i områdestyp 1, 2, 3, 4 och 5. Totalt, samt uppdelat på flickor och pojkar och på tre åldersgrupper. Samtliga brott i datamaterialet från målsägarstatistiken 2018–2020. N=4 470.

	Områdestyp 1	Områdestyp 2	Områdestyp 3	Områdestyp 4	Områdestyp 5
Totalt	3,9	3,7	3,6	4,2	4,5
Flickor	0,8	0,9	0,8	0,7	0,7
Pojkar	6,8	6,4	6,3	7,5	8,0
7–9	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
10–12	2,6	1,5	1,7	1,5	1,4
13–15	9,3	9,8	9,2	11,3	12,0

Indikatorer för områdestypernas karaktäristika

Tabell 33. Indikatorer som beskriver områdestypernas karaktäristika år 2019. Andel (i procent). Tabell återgiven från Delmos (2021), sid. 59 samt 119.

	Andel personer med förgymnasial utbildning 20–64 år	Andel personer med låg ekonomisk standard, alla åldrar	Andel personer med ekonomiskt bistånd i minst 10 månader och/eller arbetslösa längre än sex månader, 20–64 år
Områdestyp 1	26,9	45,0	11,9
Områdestyp 2	18,6	29,7	6,6
Områdestyp 3	14,0	19,7	3,9
Områdestyp 4	8,6	10,4	2,1
Områdestyp 5	4,6	4,6	1,3
Genomsnitt för riket	11,2	15,1	3,3

Barn och unga är en särskilt brottsutsatt grupp och också en särskilt sårbar grupp när det gäller utsatthet för brott. När barn börjar skolan utvidgas deras kretsar och de exponeras för brottsutsatthet på nya arenor och av personer utanför hemmiljön. Kunskapen om brottsutsattheten bland barn i grundskoleåldern, och karaktären i denna brottslighet, är emellertid begränsad.

Brå tar sedan 2021 fram en ny statistiktyp där det är möjligt att särskilja de anmälda brott som riktas mot person, och där ett barn är målsägare. Utifrån de brott som finns framtagna inom målsägarstatistiken presenterar den här rapporten en kunskapsbild kring den polisanmälda brottsligheten mot barn i åldern 7–15 år, och karaktären i denna brottslighet.

Rapporten vänder sig till personer som arbetar med eller har ett intresse av frågor som rör barn och deras brottsutsatthet.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnérgatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, info@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1132